L4
C
34

Paters Aanmerkelijk Beggaerden

HISTORISCH-VERHAAL

uit convent VAN DE van Die

INQUISITIE

Der *Portugeesen* in *Goa*, en andere
gewesten van *Oost-Indiën*.

Uut het Frans vertaalt.

Delton.

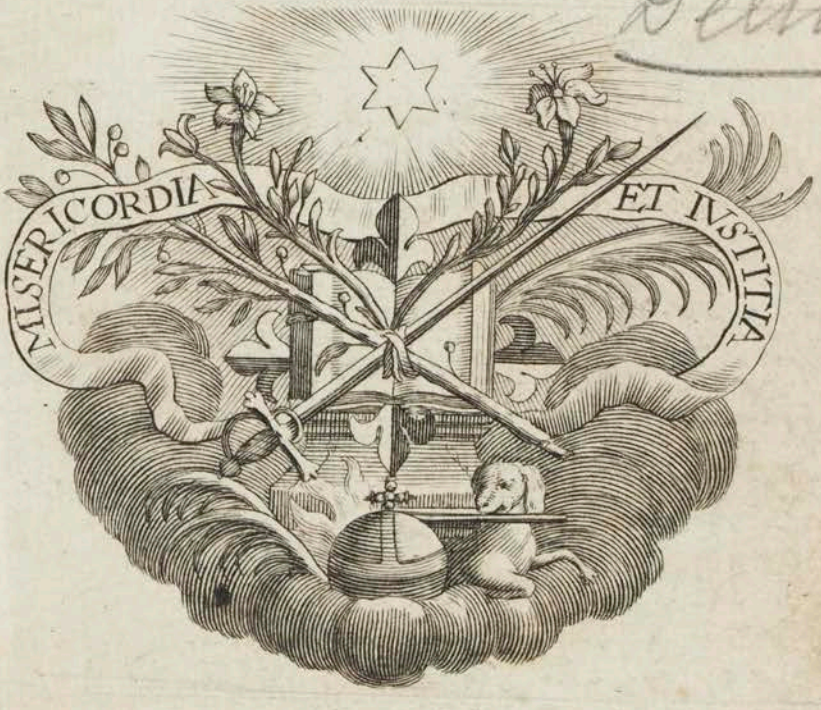

TOT MIDDELBURG,
By GILLIS HORTHEMELS
De Jonge, 1688.

Y 1

AAN DEN LEESER

Het is niet dan al te gemeen, dat men Boeken vind, welkers praalende Opſchriften veel belooven; en, de verwagting der Leeſers bedriegende, in der daat niet minder inhebben, als 't geen ſy daar meenden te vinden. Men heeft in dit Werkje, een gans teegengeſtelde wijs van doen waargenoomen: en die de moeiten ſullen neemen, om 't ſelve te leeſen, ſullen aanſtonts bekennen, dat het Opſchrift niet, als ſeer flaauwelijk, de Stof van 't Werk uutdrukt.

Men heeft ſig vergenoegd met getrouwelijk, 't geen in de *Inquiſitie* omgaat, te beſchrijven, ſonder ſig ſtaande te houden in 't

Y 2

maaken van veel opmerkingen; als willende liever 't ſelve aan de vryheid der Leeſers ooverlaaten. Die maar eenige weinige kennis van den *H. Dienſt* hebben, ſullen ſondet veel moieten gelooven, alles wat men daar van ſeid. Ook heeft men de ſaaken niet breed voorgedaan: en hoe buuten-gemeen den Handel, en de gebruuken der *Inquiſitie* ook ſchijnen moogen, ſoo mag men ſig nogtans verſeekeren, dat'er niets, als 't geen ſeer waaragtig is, verhaald word.

Men heeft in geenen deelen daar op uutgeweeſt, om de *Inquiſitie*, in haar ſelven aangemerkt, te ſmaaden: men wil ſelfs liever gelooven, dat de Inſtelling daar van goed geweeſt is: en 't is ſeeker, dat ſy in de plaatſen, daar van ſy oorſpronkelijk is, een ſoo grooten geſtrengheid niet oef-

fend,

fend, als wel in *Spanjen*, *Portugaal*, en de Landen, aan deeze twee Kroonen onderdaanig, alwaar sy alleenlijk aangenoomen is. Maar gelijk alle Menselijke aanstellingen, hoe Heilig die ook moogen weesen, verval en verderf onderworpen blyven, soo is 't niet gans verwonderlijk, dat 'er soo iets, in de Regtbanken van den *H. Dienst*, ingesloopen is.

't Is dan alleen van 't misbruuk, daar van men voorneemens is, sig te beklaagen. Ondertussen sullen de *Inquisituurs*, die alles, wat omtrent haar Vuurschaaren geschied, soo geheim willen houden, misschien quaalijk neemen, dat men de vryheid genoomen heeft, om de dingen, die haar belang bedekt houden wil, aan 't algemeen bloot te stellen: maar behalven dat deese ontdekking, haar, indien sy wilden, voordeel

kor de toebrengen ; ſoo heeft ... ook gelooft, dat men 't algemeen niet langer behoorde van een kennis verſteeken te laaten, die haar niet anders als een groot nut geeven kan. En in der daad, 't is ſeer hoognoodig, dat Luuden, wiens nieuwsgierigheid, of handel haar verpligt om in plaatſen te reiſen, en te leeven daar de *Inquiſitie* haar regtsgebied heeft, onderregt ſijn, van 't geen men vermyden of doen moet, om niet in de handen van deeſe Heeren te vallen; en alſoo een gelijk onheil, als 't geen tot onderwerp van dit verhaal diend, te beproeven.

INDEX

TAAFEL

Beggaerden VAN DE Dirot

HOOFDSTUKKEN.

I. HOOFDSTUK.

DE beweeg-reedenen om dit Verhaal gemeen te maaken. Pag. 1

II. Hoofdst. *Waarschijnelijke oorsaaken van mijn gevangen neeming.* 7

III. Hoofdst. *Korte Beschrijving van de* Caap de Verd, *van de* Caap de Bonne-Esperance, *en van't Eiland* Bourbon. 19

IV. Hoofdst. *Van't Eiland* Dauphine, S. Laurens, *of* Madagascar. 26

V. Hoofdst. *Vertrek van't Eiland* Dauphine *na* Indiën. *Beschrijving van* Mazambique. *Van't Eiland* Socotara, *en van de* Roode See. 32

VI. Hoofdst. *Inhoudende de voornaamste saaken van* Suratte. 36

VII. Hoofdst. *Van verscheide Kooningrijken in* Malabar, *van* Ceilon, *en de* Caap Comorin *tot aan* Goa. 41

Y 4

VIII. Hoofdſt. *Korte Beſchrijving der ſtad* Goa, Chaoul, Baçaim, Daman, *en andere kleine* Plaatſen. 46

IX. Hoofdſt. *Van 't beſoek dat ik de* Commiſſaris *van de* Inquiſitie *dee, om mijn ſelve te beſchuldigen, en om hem raad te vraagen.* 57

X. Hoofdſt. *Inhoudende de waare oorſaaken van mijn gevangen neemen, en hoe dat ik vaſt gehouden wierd.* 60

XI. Hoofdſt. *Beſchrijving van de Gevankenis van* Daman. *Ik ſchreef aan de* Inquiſituurs, *die my niet andwoorden. Uutneemende ellenden van de Gevangenen.* 66

XII. Hoofdſt. *Weederkomſt van de* Commiſſaris. *Men brengt my over, naar* Goa. 72

XIII. Hoofdſt. *Vertrek van* Daman. *Wy koomen aan* Baçaim, *en verblijven daar eenigen tijd. Onſe aankomſt aan* Goa. 77

XIV. Hoofdſt. *Hoe dat ik in de* Inquiſitie *geleid wierd, en hoe men, met die daar opgeſlooten ſijn, handeld.* 82

XV. Hoofdſt. *Beſchrijving van de* Inquiſitie *van* Goa. 88

XVI.

XVI. Hoofdst. *Op wat wijs de Gevangene van de* Inquisitie *gehandeld worden.* 90
XVII. Hoofdst. *Waar in, van de Bedienaars der* Inquisitie *gehandeld word.* 94
XVIII. Hoofdst. *Hoe de Officiers van de* Inqnisitie *haar, omtrent de Gevangene gedraagen.* 97
XIX. Hoofdst. *Van de manier der Regtshandel, die in de* Inquisitie *gebruukelijk is.* 100
XX. Hoofdst. *Van de ongeregtigheeden, die in de* Inquisitie *gepleegd worden omtrent de Persoonen, die beschuldigd worden van't* Joodendom *te sijn.* 107
XXI. Hoofdst. *Waar in nog gehandeld word, van de wijse van Regts-haudel, in de* Inquisitie *gebruukelijk.* 116
XXII. Hoofdst. *Andere soorten van ongeregtigheid, die gemeenlijk in de* Inquisitie *begaan worden.* 120
XXIII. Hoofdst. *Eenige bijsonderheeden aangaande de Officiers van de* Inquisitie. 125
XXIV. Hoofdst. *Op wat wijs ik voor d'eerste maal in de Gehoor-Kamer geleid wierd, en wat men my daar seide.* 129
XXV. Hoofdst. *Mijn tweede, en derde onder-*

ondervraaging. 133
XXVI. Hoofdſt. *Hoe de wanhoop my vervoerde, om my ſelfs naa't leeven te ſtaan.* 139
XXVII. Hoofdſt. *Nieuwe buutenſpoorigheeden, daar toe my de wanhoop vervoerd.* 145
XXVIII. Hoofdſt. *Mijn vierde gehoorgeeving, waar in den* Promotuur *eenige beſluuten des doods teegen my voortbrengt.* 150
XXIX. Hoofdſt. *Men geleid my nog eenige maalen, om verhoord te worden. Verſcheide aanmerkingen op't geene, dat in de* Inquiſitie *omgaat.* 158
XXX. Hoofdſt. *Op wat wijs ik gewaar wierd, dat den* Auto da Fé *des anderen daags geſcheiden moſt, en wat Gewaad men aan de Gevangenen gaf, om in deeſe plegtigheid te verſchijnen.* 162
XXXI. Hoofdſt. *De geſteldheeden van den Geloofs-Handel, en't verſcheiden opſchikken der Misdaadigen naa de verſcheidendheid van haar misdaaden.* 166
XXXII. Hoofdſt. *Hoe wy naa de Geloofshandel by manier van* Proceſſie *uuttrokken; de wijs van deeſen uut-togt.* 173

XXXIII.

XXXIII. Hoofdſt. *Inhoudende 't geen gedaan wierd, in de plaats daar men den* Auto da Fé *vierde.* 180

XXXIV. Hoofdſt. *Men ontſlaat ons van den Ban. Die tot het Vuur verweeſen ſijn, worden aan de Weereldlijke magt oover geleeverd. Wat'er by deeſe geleegentheid waargenoomen word.* 185

XXXV. Hoofdſt. *Mijn laatſte uutgang uut de* Inquiſitie. *Men geleid ons in een bijſonder Huus, om daar, geduurende eenige daagen, onderweeſen te werden.* 193

XXXVI. Hoofdſt. *Men brengt my nogmaals in de* Inquiſitie, *om daar de Penitentien, die men my opgeleid had, te ontfangen.* 198

XXXVII. Hoofdſt. *Eenige aanmerkingen op alles wat tot hier toe geſeid is.* 201

XXXVIII. Hoofdſt. *De geſchiedenis van* Joſeph Pereira de Meneſes. 214

XXXIX. Hoofdſt. *Het geen andere Perſoonen, die met my in de ſelve* Geloofs-handel *uutgingen, gebuurd is.* 221

XL. Hoofdſt. *Mijn vertrek van* Goa; *aankomſt aan* Braſil : *korte beſchrijving van dit Land.* 224

XLI. Hoofdſt. *De byſonderheeden geduurende*

duurende de reſt van deeſe reis: onſe aankomſt te Liſſabon. 236

XLII. Hoofdſt. *Korte beſchrijving van de Stad* Liſſabon. 241

XLIII. Hoofdſt. *Vervolg van 't voorgaande.* 248

XLIV. Hoofdſt. *Men leid my in de Gevankenis, de Galei genaamd; beſchrijving van deeſe plaats.* 256

XLV. Hoofdſt. *Ik leever aan de* Inquiſitie *een verſoek-ſchrift in, om mijn Vrijheid te verkrijgen, die my eindelijk toegeſtaan word.* 261

XLVI. Hoofdſt. *Mijn vertrek van* Liſſabon, *en mijn aankomſt in* Vrankrijk. 267

XLVII. Hoofdſt. *Hiſtorie van een Edelman, welk dienen ſal, om den inborſt van den* H. Dienſt *te doen kennen.* 272

XLVIII. Hoofdſt. *Merkwaardige geſchiedenis van een ander Edelman.* 276

HISTORIE

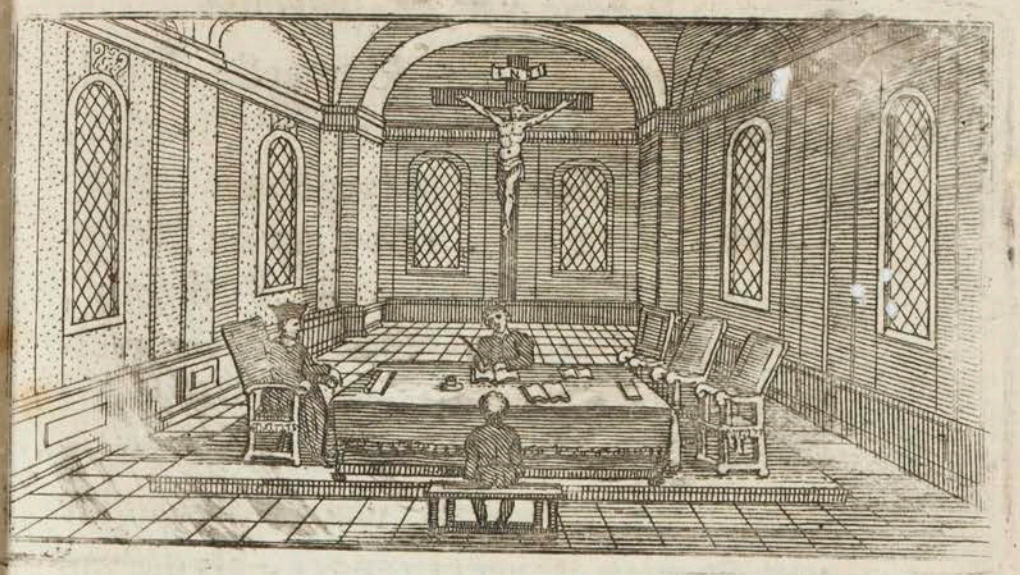

HISTORIE
VAN DE
INQUISITIE VAN GOA.

I. HOOFTSTUK.

De Beweeg-reedenen om dit Verhaal gemeen te maaken.

ALL de Weereld weet in 't gemeen wat de *Inquiſitie* is, en dat die in ſeekere plaatſen, als in *Spanjen*,

jen, *Portugaal*, en de meeſte Landſchappen, die deeſe onderworpen ſijn, opgeſteld is; en dat de Regters, die deeſe plaatſen bedienen, een ſeer geſtrenge gerigs-oeffening, over de Volkeren, die haar onderworpen ſijn, pleegen, welke by andere Vierſchaaren nooit gehoort is: ook weet men, dat deeſe ſtraf niet over al even hard is, want de *Inquiſitie* van *Spanjen* is veel ſtrenger, als die van *Italien*, en minder als die van *Portugaal*, en haar onder-hoorige Staaten.

Men vind in verſcheide Boeken de gebruiken van deeſe ongehoorde gerigts-oeffening, het onderſoek van deeſe gebruiken, en 't geen'er in verſcheiden ontmoetingen op gevolgd is, beſchreeven; dog ik weet niemant, die ſig de vryheid aangemaatigd heeft, te ſeggen, wat'er in 't geheim van deeſe Vierſchaar omgaat; de Overſten van dit Geregt hebben te veel belang, om'er de hand aan te houden, dat het geheim niet ontdekt worde; en aangaande die geene, welke met deeſe Overſten en Opſienders te doen gehad hebben, en die wel onderregt ſijn, wat dat daar in gebruik is, die

ſouden

ſouden wel eenige reeden hebben ſig daar over te beklaagen; maar de vreeſe van de grouwelijke ſtraffen, met welke men gewoon is te ſtraffen die niet gehouden hebben den eed (door welke men haar het geheim doet belooven, al-eer men haar de vryheid ſchenkt) houd deeſe verborgentheid van de *Inquiſitie* ſoo ondoordringelijk, dat het by na niet mogelijk is, de waare geſchaapenheid daar van te weeten; indien men maar ſoo ongelukkig niet is van in haare gevankeniſſen ingeleid te worden, en alſoo de ondervinding daar van te hebben; of ſoo men geen onderregting heeft van iemand, die ſoo gelukkig geweeſt is, van niet onder ſoo een groot ongeluk te moeten vallen; en nog moet die geene, welke in deeſe verſchrikkelijke ſchuil-hoeken van den *Heiligen Dienſt* opgeſlooten is geweeſt, naauwkuurig waargenoomen hebben, wat'er geduurende ſijn gevankenis omgegaan is, op dat hy ſijn vryheid verkreegen hebbende, vrymoedig vertellen mag, het geene hy daar geſien, en ſelve beproefd heeft.

Daarom is het, dat'er ſoo weinig Perſoonen na waarheid weeten, watter in deeſe grouwelijke Vuur-ſchaar omgaat: En dewijl'er geen nader verbintenis is, na dat men God het ſchuldige toe-gebragt heeft, als ſijn Naaſten, en byſonder het algemeen te dienen; ſoo heb ik gemeend aan haar het verhaal, van 't geene ik ſelve in de gevankeniſſen van de *Inquiſitie* geleeden, en waargenoomen hebbe, verſchuldigt te weeſen: waar by ik voegen ſal 't geene ik van geloofwaardige Perſoonen gehoort heb, en die ik gemeenſaam, geduurende de tijd van mijne gevankenis; ja nog ſeedert mijn uutgang, gekend hebbe.

Ik heb lang getwijffeld, of 't wel oorbaar was, dit Verhaal gemeen te maaken; want 't is reeds agt jaaren, dat ik in Vrankrijk weedergekeerd ben, en meer als vier, dat ik 't ſelve te ſaamen geſteld heb; ik vreesde altijd eenige ergernis te geeven aan den *Heiligen Dienſt*, en gebrekkelijk te ſijn in 't houden van mijnen Eed; en deeſe vreeſe is geduurig geſtijft geworden van eenige Godsdienſtige, dog te ſchroomagtige Perſoonen, die

die hier in, met my van een gevoelen waaren: Maar andere, ook Godsdienſtige Luiden, dog die my dagten wat meer verligt te ſijn, hebben my ſedert doen begrijpen, dat het in verſcheiden aanſien, voor 't gemeen noodig was, deeſe Vuur-ſchaar wel te kennen; en dat dit Verhaal ſelfs konde nut toe-brengen, aan de Heeren van den *Heiligen Dienſt*, indien ſy haar voordeel daar mede wiſten te doen: en nog meer aan die, die 't regt hebben om de Wetten daar van te beſchaaven, en haaren voortgang Paalen te ſtellen: En aangaande den Eed, ſoo onregtveerdelijk afgeperſt op de ſtraffe van 't vuur, gelijk men by de *Inquiſitie* gewoon is te doen, dat het gemeene-beſt (ſeiden ſy) het gewiſſe daar van t'eenemaal bevrijde, en dat men by wijſe van verbintenis, verſchuldigt was, daar van te ſeggen, het geene men wiſt.

Siet daar de reedenen die my weeder-houden hebben, dit Verhaal mede te deelen aan die ik nu verpligt ben, het ſelve te ſchenkken; en ſoo dit vertoeven het algemeen van ſoo een nut-

tige kenniſſe berooft heeft, het ſal ten minſte dienen tot een verſeekering dat ik my in geenen deelen verhaaſt heb, en dat het herdenkken aan het quaad onthaal, dat ik geleeden heb, geen deel aan deeſe vertelling heeft. Voorders het geene ik te ſeggen hebbe van de *Inquiſitie* van *Goa*, moet verſtaan worden van die van *Portugaal* en *Spanjen*, want hoewel deeſe laatſte minder wreed is, als de twee andere, en dat de openbaare uitvoering, die men geloofs-verhandeling noemd, daar minder in 't gebruik is, en dat de onweetendheid veel grooter is in *Indiën*, als in *Portugaal*, ſoo ſiet men nogtans door 't verhaal van de Franſſe Courant van den twintigſten Auguſtus des Jaars ſeſtien honderd tagtig, dat de ſelve Geeſt, de ſelve Regulen, en de ſelve geſtrengheid heerſt omtrent de uitvoeringen der Inquiſitie, in al die Landen; dewijl'er ſelfs in dit ſoo even gemelde verhaal veel afgrijſſelijker omſtandigheeden ſijn, als in de Geloofsverhandelinge, daar in ik my bevonden heb.

II. HOOFT-

II. HOOFTSTUK.

Waarſchijnelijke oorſaaken van mijn gevangen neeming.

Ik had my te *Daman* (een Stad in Ooſt-Indiën en van de Portugeeſen bewoont) opgehouden, om my daar van de ongemakken, die ik op de verſcheyde reiſen, tot nu toe gedaan, geleeden hadde, wat uit te ruſten; om dies te gemaklijkker den yver, die ik hadde van nog verder te reiſen, te kunnen voldoen. Maar in de ſelve Plaats, daar ik hoopte mijn ruſt te vinden, ontmoeten my de beginſelen van nieuwe moeitens, veel grooter, als die my tot deeſen tijd toe, voorgekomen waaren.

De waare oorſaak, van al de vervolgingen, die my de Geſaghebbers van de Inquiſitie hebben doen uitſtaan, was een quaalijk gegrondveſte na-yver van de *Plaats-voogd* van *Daman*; ook is 't geen wonder, dat deeſe oorſaak nooit in myn beſchulding is voortgebragt : maer om den drift van deeſe *Plaats-voogd* te voldoen, diende men ſig van verſcheide

dek-mantels, en men vond eindelijk middel om my uit Indiën te vervoeren, daar ik miſſchien de reſt van myn dagen verſleeten ſoude hebben.

Men moet weeten, dat hoe wel deeſe dek-mantels, daar men ſig van diende, by Luiden, onderweeſen in ſaaken, die het geloof en de Regten aangaan, niet beſtandig waaren, ſoo waaren ſy nogtans meer al genoeg by ſulk een Volk als de Portugeeſen ſijn, ten aanſien van haar voor-oordeelen, en gebruiken: ja ik ſelfs heb die ſoo omdraaid bevonden, dat ik de waare oorſaaken van myn gevangen neemen niet als in het vervolg van haaren handel, hebben kunnen ontdekken.

De eerſte gelegentheid, die ik myne Vianden gaf, om haer van de Inquiſitie, tot myn verderf, te dienen, was een t'ſaamen-ſpraak, die ik met een Indiaans-Geeſtelijk Perſoon, ſijnde in de *Ordre* van *S. Dominicus*, hadde.

Maar eer wy verder gaan, moet ik hier ſeggen, dat alhoewel myne genegentheden niet altijd t'eenemaal over een geſtemd hebben met de Heyligheid van de

de Gods-dienſt, daar in ik gedoopt ben, ſoo heb ik nogtans doorgaans aan't geloof mijner Vaderen, dat is aan de Algemeene Apoſtoliſe Roomſe Kerk, ſeer gehegt geweeſt, en God heeft my meer toegenegentheid tot de onderwyſingen, die men daar ontfangd, als wel tot die t'meerendeel der andere Chriſtenen hebben, gegeeven. Ik heb altijd in't toeluiſteren, en in't leeſen, vermaak gehad; en niets heb ik met ſoo veel opmerking, als de H. Schriften ſoo des Ouden, als des Nieuwen Teſtaments, geleeſen, die ik ook geſtaadig by my droeg; ſelfs had ik ſorg gedraagen, van in de ſchool-gronden der Gods-geleerdheid, niet onkundig te weeſen; en dewijl men op lange reiſen geduuriglijk met allerlei Menſen, van allerhande Gods-dienſt, en van allerlei ſtaaten omgaat, ſoo ſin-twiſteik taamelijk geerne met de Ketters, en Dwaal-Geeſten, die ik in mijnen weg vond; ook droeg ik Boeken, hier toe bequaam, by my; en onder andere een beknopte Gods-geleerdheid, gemaakt van de Vader *Don Pierre de S. Joſeph Feüillant*; ſoo dat ik my door deeſe t'ſaamen-

ſpra ken, en't leeſen, geduurende de groote gelegentheid op See, en't verblijf dat ik op verſcheide Plaatſen van Indiën gehad hadde, al vry geoeffent was: Ik meende dan in ſtaat te weſen van te konnen handelen, en ſelfs te ſin-twiſten met den geordende Gods-geleerde, en ik viel door deeſen Geeſtelijken Heer, ſoo onnooſel in den ſtrik. Ik was by de Dominicanen, ter oorſake van de groote aanſoekinge, die ſy my daar toe gedaan hadden, gaan woonen, en leefde met haar in een vreedſaame ſagmoedigheid: ſelfs had ik haar veel vermaakingen in verſcheide bejegeningen toegebragt, tot erkentenis van de eere, die ſy my gaven, van my te begeeren, en de vriendſchap die ſy my aendeeden.

Wy hadden dikmaal redeneringen te ſaamen, en die ik met den Geeſtelijke, daar ik van ſpreek, hadde, was over de uitwerkſelen van den Doop; wy quaamen in drie ſoorten, die de Roomſe Kerk erkend, over een, en't was maer by wijſe van t'ſaamen-ſpraak, en niet om te twijffelen, dat ik wilde het uitwerkſel van die men *Flaminis* (dat is den Doop

des

des Vuurs) noemd, ontkennen, en dat ik om mijn gevoelen ſtaande te houden, deeſe plaats Joh: 3: 5. *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſanto &c.* (dat is, ſoo iemand niet gebooren word uit Wate. en Geeſt, en ſoo voorts) by bragt. Ondertuſſen had ik quaalijk voleindigd te ſpreeken, of deeſen Vader vertrok ſig, ſonder my iets t'antwoorden, als of hy eenige dringende noodwendigheid daar toe hadde; en ging my, na alle waarſchijnelijkheid, aan den Opſigthebber van den *H. Dienſt*, beklaagen. Ik ſprak ſedert met deeſen Geeſtelijken nog verſcheide maal; en, dewijl hy my nooit eenige de minſte reden van Arg-waan gaf, ſoo was ik wel verre van te gelooven, dat hy my ſoo quaaden trek geſpeeld had.

Ik had my meenigmaal in vergaderingen gevonden, daar men een ſoort van *Koffertjes* omdraagd, op welker het *Beeld* van de *Heilige Maagd*, of van een ander Heilig geſchildert is. De Portugeeſen hebben de gewoonte, dit Beeld te kuſſen; en die omtrent deeſe Broederſchap, wat Gods-dienſtig ſijn, ſteeken haare Aalmoeſſen in deeſe Dooſen; en hoewel

het vry ſtaat te geeven of niet, ſoo kan men het kuſſen, ſonder de Byſtanders te ergeren, niet nalaaten. Ik was doen niet ouder als omtrent vier en twintig jaaren, ende had nog de voorſigtigheid niet, die men behoorde te hebben, om by deeſe Vreemdelingen te leeven, na wiens manieren het goet is, ſig ſoo veel als men kan, te voegen; en dewijl ik ook deeſe plegtigheden nier ſeer gewoon was, ſoo weigerden ik ſeer dikmaal, deeſe Dooſen aen te neemen, om die te kusſen. Waar uit men vaſtelijk, hoewel al te ſtout, beſloot, dat ik een weer-ſin tegen deeſe Beelden had, en by gevolg, dat ik een Ketter was.

Ik bevond my eens tot een Portugees Edelman, op de tijd, dat men beſig was, met ſijn Soon te Ader-laaten; ik ſag dat deeſen Jongeling een yvooren Beeld, van de *H. Maagd*, in ſijn Bedſteede had, t'welk hy geſtaadig kuſte, en geduurig toeſprak; dit gaf my eenig miſnoegen, om dat de Ketters dit gemeenlijk qualijk duiden, en haar dat meer, als eenige andere ſaak, belet, tot de Kerk weder te keeren. Ik ſeide hem dan,

dat

dat, indien hy hem niet ſtil hield, ſijn Arm ſoud ontſpringen, en 't Bloed tegen 't Beeld aanſpuiten; en dat dit, de behoorlijke uitwerking ſoud verhinderen: hier op verweet hy my, dat de Franſen Ketters waaren, en dat ſy de Beelden niet aanbaaden; waar op ik hem antwoorde, dat ik geloofde, dat men die moſt eeren; en indien men het woord Aanbidden gebruiken mogt, dat ſulcx alleen was ten opſigt van het Beeld van *Jeſus Chriſtus*, en daar en boven nog deeſe aenbidding moſt overgebragt worden, tot *Jeſus Chriſtus* ſelfs, die door deeſe Beeltenis vertoond wierd; waar op ik het *Concilie* van *Trente*, Seſſ. 25. voortbragt.

Het gebuurde omtrent deeſe tijd, dat een van mijne Gebuuren tot mijnent quam, en (ſiende een *Crucifix* aan 't Hoofd-einde van mijn Bedde) my ſeide; gedenk mijn Heer, dit Beeld te dekken, wanneer dat'er by geval d'een of d'ander Juffer, of ander Vrouw-Mens hier mogt komen, en wel te bewaaren: Hoe ſeide ik hem, geloofd gy, dat men ſig ſoo kan bedekken voor het Oog van God

de Heer? en ſijt gy eens met die verdorvene gedagten van ſommige ligtveerdige Vrouw-luiden, die, wanneer ſy haare *Pater-Noſters*, en *Reliqui-Doosjes* weg geſlooten hebben, meenen, dat ſy tot allerlei ſonden, en buiten-ſpoorigheeden mogen uitſpatten? Neen mijn Heer, heb hooger gedagten van de Godheid, ende denk niet, dat een weinig Doeks onſe ſonden voor Gods Oogen kan verbergen; die ſeer klaar ſiet, wat'er in het verborgenſte van onſe Herten ſchuild; en voor de reſt, wat is dit Crucifix anders als een ſtuk Y-voor?

Tot ſoo verre lieten wy onſe redekaveling blyven: en mijn Buurman vertrokken ſijnde, voldeed ſeer net ſijn ingebeelde pligt, my aanklaagende aan de Commiſſaris van de *Inquiſitie*. Want men moet weeten, dat alle Perſoonen, (leevende in die Landen, het Geregt van den *Heiligen Dienſt* onderdaanig, verpligt blyven, op ſtraffe van den grooten Ban, de *Inquiſitie* alleen eigen) binnen de tijd van dertig dagen te openbaaren, alles wat ſy hebben hooren ſeggen, en ſien doen, omtrent ſaaken

ken, daar deeſe Regt-Bank kennisſe van neemt: en op dat veel Luiden deeſe ſtraffe niet veel mogten vreeſen, of twijffelen, of ſy die wel met ſtilſwijgen verdiend hebben, ſoo hebben de *Inquiſituurs*, om het Volk dit bevel puntelijk te doen gehoorſaamen, gewild, dat den geene, die nalaatig mogt bevonden werden, in 't openbaaren van die dingen, binnen de geſette tijd, ſelfs ſchuldig ſoude verklaard werden; en vervolgens geſtraft, als of ſy ſelfs de misdaaden begaan hadden, die ſy niet bekend gemaakt hebben: 't welk veroorſaakt, dat, in 't ſtuk van de *Inquiſitie*, de Vrienden haare Maagden, en de Vaders haare Kinderen verraaden; en door een dommen yver, vergeeten de Kinderen alle hoog-agting, daar toe God, en de Natuur haar verpligten, voor de geene, die haar het leeven gegeeven hebben. De ſtijfhoofdigheid die ik betoond had, van geen *Pater-Noſter* om den hals te willen draagen, heeft ook niet minder toegebragt, om te doen gelooven dat ik een Dwaal-geeſt was, als het

ge-

geduurig weigeren van de Beelden te kuſſen.

Maar dat meer, als al het voorige, tot een beweeg-reeden van mijne gevankenis, en verwijſing diende, was, dat ik my eens bevond in een geſeldſchap, daar men ſprak van de geregts-oeffening der Menſen, en dat ik ſeide, dat deeſe veel-eer de naam van Ongeregtigheid verdiende: dat de Menſen, maar na de waarſchynelijkheyd, die veeltijds bedrieglijk is, oordelende, dikmaal onderheevig waaren, niet als ſeer weinig regtmaatige vonniſſe te geeven: en dat God alleen, kennende de ſaaken ſoo als ſy ſijn, ook die alleen was, die men geregtig konde noemen. Een van de geene, in wiens tegenwoordigheid ik ſprak, nam het Woord, en ſeide, dat al 't geene, ik geſeid hadde, in 't gemeen opgenomen, waar was; maar datt'er ondertuſſen dit onderſcheid te maaken was, dat, indien'er in *Vrankrijk* geen waare geregtigheid te vinden was, ſy dan dat voordeel booven ons hadden, van dat-'er by haar een Regt-bank was, daar de beſluiten regtveerdig waaren, en ſoo

weinig

weinig dwaalende, als die van *Chriſtus Jeſus*. Doen merkte ik wel, dat hy van de *Inquiſitie* wilde ſpreeken, en ſeide, meend gy dat de Inquiſituurs niet ſoo wel Menſen ſijn, en haare driften onderworpen, als de andere Regters? En ſpreekt ſoo niet, antwoorde deeſen yvirigen voorſtander van den *H. Dienſt*, dat de *Inquiſituurs*, ſijnde op haaren Regter-Stoel, niet konnen dwaalen, geſchiet, om dat den H. Geeſt altijd de voorſitting in haare vergaderingen heeft. Ik konde de reedenen, die my ſoo onreedelijk ſcheenen, niet langer aanhooren: en om hem met een voorbeeld te bewijſen, dat de *Inquiſituurs* niets minder waaren, als 't geene hy ſeide, ſoo verhaalde ik hem het geval van Vader *Ephraim de Nevers*, Capucin, en Apoſtoliſch Miſſionaris in Indiën, die volgens het verhaal van *Monſieur de la Boulage le Gon*, in de beſchrijving van ſijne reiſen) van de *Inquiſitie* door enkele nijd, omtrent agtien jaaren geleeden, is vaſt gehouden geweeſt: alwaar men hem een geruimen tijd in de gevankenis qualijk gehandeld had: en ſeide

y 15

de voorts, dat ik beſloot, dat men niet behoefde te twijffelen, of deeſen Geeſtelijken Heer was duugdſaamer, en hooger verligt, als die hem in deeſe enge gevankenis, ſonder hem ſelfs toe te laaten, ſijn Gety-boek te mogen leeſen, hadden doen ſukkelen: Ik voegde daar by, dat ik Vrankrijk gelukkig agte, 't welk nooit deeſe ſoo ſtrenge Vuur-ſchaar wilde plaats geeven; en dat ik 't my voor een groot geluk toerekende, haar Gerigt niet onderworpen te ſijn. Het miſte niet, of deeſe t'ſaamen-ſpraak wierd wel haaſt aan den goeden Vader, de Commiſſaris overgebragt, en dit gevoegd, met 't geene ik alreede geſeid heb, diende, in 't vervolg om mijn Proces te maaken.

III. HOOFT-

III. HOOFTSTUK.

Korte Beſchrijving van de Caap de Verd, *van de* Caap de Bonne-Eſperance, *en van 't Eiland* Bourbon.

HOe-wel ik niet van voorneemen ben, een net verhaal van mijne Reiſen te maaken; nog alle de Landen, die ik door getoogen heb, eer ik te *Daman* aanquam, te beſchrijven; en dat mijn voornaamſte oogwit maar is, het gemeen bekend te maaken, wat'er in de *Inquiſitie* omgaat; ſoo heb ik nogtans geloofd eeniger maaten, tot voldoening van die dit Werkje ſullen leeſen, verpligt te weeſen, kortelijk te vertellen, 't geene ik aanmerkens waardig in de Plaatſen, daar ik voor, en na mijn gevankenis, my eenige tijd opgehouden heb', geſien hebbe. Ik vertrok uit Vrankrijk met een Schip van de Ooſt-Indiſe Maatſchappy, met een voorneemen, om de geweldige drift, die ik van over lang tot het reiſen gehad heb, te voldoen. Na dat

dat ik eenige van de *Kanariſe-Eilanden*, anders de *gelukkige* genoemd, en by de Spanjaard beſeeten, geſien had, ſoo ankerde wy aan *Caap de Verd*. Deeſe oord in *Africa*, is geleegen op veertien graaden Noorderbreete; en men kan ligtelijk gelooven, dat'er op deeſe hoogte een geduurige Somer, en de Winter t'eenemaal onbekend, is: by na alle de Scheepen van *Europa*, die boven de *Caap de Bonne-Eſperance* willen vaaren, doen deeſe Plaats aan, om haar daar te ververſen, en om Water en Hout in te neemen. De Haven is wijd, maar niet ſeer veilig; en daar ſijn weinig winden, of men ſtaat'er voor bloot: de Lugt is'er tamelijk geſond, het Aardrijk vrugtbaar, en de See, ſoo wel als de Rievieren, ſeer Vis-rijk; Daar is een overvloed van Wild om te jaagen; het Volk is ſwart, en onaangenaam, onweetende, grof, en ſeer tot dievery geneegen; men vind'er Oſſen, Schaapen, en veelderley Fruiten, als Citroenen, ſoete, en ſuure Oranje Appelen, Ananaſſen, en Benanes; het gemeen voed-

ſel

ſel der Inwoonderen is Geerſt; ſy bouwen'er ook Rijſt, en Tarruw, maar weinig; ſy doen belijdenis van de Mahometaanſe Godsdienſt, dog verdorven, en ſy hebben veele wijſen van doen, die den *Alcoran* niet gebied.

Wy verbleeven aan deeſe Plaats niet langer als ons noodig was, om onſe behoeften, ſoo veel wy daar bekomen konde, in te neemen.

Van daar vertrokken ſijnde, vervolgden wy onſen Cours, en hadden een ſpoedige reis, tot aan de *Caap de Bonne-Eſperance*; eevenwel ſoo niet, of wy hadden altemets al eenige ſtormen uitgeſtaan, en met ſtiltens geſukkeld, die na mijn oordeel veel onverdraaggelijker, en moeyelijkker ſijn, als ſwaare ſtorm-buyen. Wanneer de Wind ons begaf, en dat het ſtil was, ſtelden wy ons tot het Viſſen na de Haayen; en als wy voort voeren, en de Wind duur waaide, tot het vangen der Boniten, 't welk nut, en ſeer vermaakelijk is; en hoewel wy van allerlei leef-togt overvloedig voorſien waaren, ſoo liet die Vis niet af van geduurig te verſchijnen, en was in der daad

daad voor ons een aangenaame ververſing.

Wy quaamen met goed weer de *Caap de Bonne-Eſperance* te booven : deeſe plaats die de Suidelijkſte is van geheel *Africa*, is geleegen op ſevenendertig graaden Suider breete : de Hollanders ſijn daar al ſedert langen tijd gegrondveſt, ſy hebben daar een ſchoon Slot, en een Stadt gebouwd ; De Haaven is ſeer goet, en al de Scheepen die van Holland naar Indiën vaaren, of die van Indiën na Holland wederkeeren, en miſſen nooit daar aan te leggen ; alwaar ſy in overvloed, alles vinden, wat noodig, om haar Volk te ververſen, en om haar Scheepen te herſtellen van de ſchaade, die ſy door de See mogten geleeden hebben. De andere Natiën van *Europa* gaen haar ook dikmaal aan de *Caap de Bonne-Eſperance*, die ſoo veel als half weg van *Europa*, tot aan Indiën is, ververſen.

De Inwoonders van deſe Caap ſijn ſoo ſwart niet, als die van de *Caap de Verde* ; dog daarom hebben ſy geen meerder beleefdheid, nog behaaglijkheid in 't aanſien :

ſien: ſy hebben by-na geen Godsdienſt; ſy leeven geſtaadig omſwervende, geneeren haar met de jagt, en Viſſery, voeden haar met Geerſt, ende willen de moeiten niet doen om ſteeden voor haar te bouwen. Men vind in deeſe Plaats gelijk ook door geheel *Africa*, allerlei wilde Dieren, en byſonder een groote meenigte *Renoceros*.

Dewijl wy ſeer ter ſijden af voeren, ſoo en konden wy de *Caap de Bonne-Eſperance* niet ontdekken; Wy vervolgden onſe cours, en Landen aan 't Eiland *Domaſcarenhas*, dat onſe Franſſen ſedert 't Eiland *Bourbon* genoemd hebben, het leid op eenentwintig graaden. *Bourbon*, en 't Eiland *Mauritius*, dat maar vijfentwing mijlen van een leid, en door de Hollanders beſeeten word, ſijn de aldergeſondſte, en de aangenaamſte Eilanden van de Wereld; men vind'er allerlei ſoorten van Wild-vang in overvloed; de Rievieren, Binne-wateren, en See ſtranden ſijn ſeer Vis-Rijk: men vind in 't Eiland *Bourbon*, een groote meenigte van Land en See-Schilpadden; deeſe laatſte dienen tot een groot onder-

derſtand op lange reiſen, dewijl men haar by-na twee maanden lang in het leeven houden kan, wanneer men die op de rug omgekeerd leid, en maar eens daags met water beſproeid.

Het Aardrijk is'er ſoo goet, dat alles wat men daar Saaid, volkomentlijk voorkomt; en de Aarde wort'er met weinig moeiten gebouwd: De lugt is-'er ſoo geſond, dat'er, in de tijd van veertig jaar, niet een eenig Fransman ſiek geworden is; en alle die daar aanlanden, worden in korten tijd herſteld, hoe wanhoopende haaren ſtaat, in het aankoomen, ook geſteld was. Daar is een Haaven taamelijk goed, na het Ooſten; de onſen noemen deeſen Oord het *Goede-Land*: daar is nog een Reede na de kant van *S. Paul*; maar onſeeker voor de Scheepen, ten aanſien van de draai-winden, die daar gemeenlijk waeyen, omtrent de maanden Februarii en maart; men ſiet'er ook weinig Scheepen, geduurende deeſe tijd aan-naaderen: in de reſt van 't jaar, is het'er ſeer ſtil, en men mag daar ſonder ſchroom aan-Landen.

Soo

Soo haaſt als wy d'Ankers uit geworpen hadden bragten wy onſe Sieken aan Land, alwaar die geſonde, en geſeegende lugt, van dat aangenaame Landſchap, gevoegd by de hulp-middelen, die wy haar toebragten, haar ſoo veerdiglijk herſtelde, dat men, na veertien daagen tijds, niet ſien konde, dat ſy ſiek geweeſt waaren.

Al ons Scheeps-Volk volkomentlijk fris ſijnde, en ſoo veel voor-raads, als wy wilden, ingenoomen hebbende, ligten wy onſe Ankers, en ſetten het naa't Eiland *Dauphine*; alwaar wy na agt daagen Seilens, gelukkelijk aanquaamen.

IV. HOOFTSTUK.

Van het Eiland Dauphine, S. Laurens, *of* Madagaſcar.

Dit Eiland, dat onſe Franſen *Dauphine* geheeten hebben, en dat de Portugeeſen voortijds *S. Laurens* noemden, is een van de grootſte der Weereld, hebbende ſeven-honderd en vijftig mijlen in den omtrek. Het is geleegen in de lengte, van d'agtſte tot de ſeven-en-twintigſte graad, Suider-breete: men agt het in *Africa* te leggen, om dat het allernaaſt daar by geleegen is. Daar omſtreeks ſijn verſcheide kleine Eilandjes, gelijk als *S. Maria*, na de Baai van *Antengil*; en de *Majoores*, na de kant van *Mazambique*.

De Engelſe quaamen daar voortijds ſeer dikwils aan; en hadden ſelfs eenige wooningen in de Baai van *S. Auguſtijn*, geleegen op vijf-en-twintig graaden, ten Suidweſten van 't Eiland, gebouwd: de Hollanders hebben ook eenig verblijf, in de Baai van *Antengil* gehad, en ſedert dat

dat sy na gelaaten hebben daar Commisen te houden, sijn sy even wel van tijd tot tijd gekomen, om van daar Rijst in te scheepen, en die na *Batavia* over te voeren. Deese *Plaats* is digt by *Bantam*, in 't groot Eiland *Java* geleegen, en is de *Hoofd-Stad* van de Hollandse Maadschappy in *Indiën*.

De Fransen hebben haar van overlang in deese Landen ter needergesteld; en hebben seer dikmaal haare woon-plaatsen veranderd, tot dat sy eindelijk haare voornaamste gegrond-vest hebben, digt by de punt *Ditapere*, aan de voet van een *Haaven*, die sy de *Bogt Dauphine* geheeten hebben, en het *Fort* dat sy daar bouwden, wierd *Fort-Dauphin*, genoemd.

Deese Haaven is niet quaad, en daar sijn weinig winden, die de Scheepen hinder aan brengen, maar daar inkoomende moet men sig wagten van onder de wind te vervallen, want 't is soo moeyelijk, die weder te booven te komen, dat men dikwils verscheide maanden van nooden heeft, om d'onvoorsigtigheid van een uur te herstellen.

Onſe Natie had nog meer Grond-veſtingen in verſcheide andere Oorden van *S. Laurens*, gelijk als tot *Galamboule*, op 't Eiland *S. Maria*, en in de Baay van *Antengil*, 't welk eene van de ſchoonſte van den geheelen *Oceaan* is; dog de Maadſchappy, die niet alleen onnut, maar ſelfs ſchadelijk tot haaren handel oordeelende, heeft al over eenigen tijd, van de ſelve afſtand gedaan.

Aangaande het *Fort-Dauphin*, hoe wel 't ſelve altijd de gewoone verblijfplaats der Gouvernuurs, en daar na der Onder-Koningen geweeſt is, ſoo was'er nogtans maar een Huis van Steen opgebouwd. Het ganſe Eiland van *Madagaſcar* is ſeer Volkrijk; het vloeid over van allerlei Dieren; de Honing-Byën ſijnder ook in meenigte: de Inwoonders ſijn van verſcheide Kouluuren, het meeſten deel ſwart; dog men vind'er, ook die by-na ſoo blank ſijn, als de Europiaanen. Sy hebben gans geen geregeldheid in haaren ommegang, nog uitwendigheeden van Gods-dienſtigheid; uitgenoomen die de noordelijke Kuſten van 't Eiland bewoonen: welke nog een klein ſtreekje van het

het Turkendom behouden hebben ; al d'andere vertoonen by-na geen de minſte Schaduw van Gods-dienſt. Sy ſijn ſtoutmoedig , Wreed , Godloos , wraak-gierig , ſelfs om de minſte beuſeling ; en ſtilſwijgende Dieven. Onſe Franſen hebben maar al te dikmaal beproefd , hoe gevaarlijk 't is , ſig op haare beloften te vertrouwen ; en de geſtaadige verraaderijen , hebbend haar eindelijk wijſer doen worden , en een beſluit doen neemen , om dit Eiland geheel te verlaaten , waar van de Inwoonders met regt de ongetrouſte der Weereld genaamd mogen werden. Men had in 't eerſt gedagt hier eenige vrugt voor het Geeſtelijke te doen ; en men vleide ſig dat de onderwijſinge in de Chriſtelijke Gods-dienſt deeſe woeſte en ongereegelde inborſt , die haar tot alle gemeenſchap , en by-wooning onbequaam maakt , wat mogt verſagten : maar den yver van onſe Geloofs-verbreiders is ydel geweeſt ; en men heeft nooit konnen merken , dat alle de moeitens , en ſorgen , die men aanwende om haar te onderregten , eenig nut heeft konnen toebrengen : Want

niet alleenlijk dat de Overſpeelders tot haare vuiligheid, ſoo haaſt ſy het geſeldſchap der Franſen verlieten, weederkeerden, maar ſelfs die met een bijſondere opmerking in de Schoolen aangequeekt wierden, ontſloegen haar van 't ontſag der Prieſters; en leefden onder haare Landgenooten, in de ſelve ongebondendheid, als of ſy nooit van de Chriſtenheid, hadden hooren ſpreeken.

Het gemeen voedſel van dit Volk is Rijſt, en verſcheide ſlag van Wortelen; ſy verſaamelen ook Erweten, en Boonen; dog die ſijn anders, als die van *Europa*: ſy hebben veelderlei vrugten, en ſijn groote Eeters; niet te min in tijd van gebrek, konnen ſy verwonderlijk den Honger verdraagen.

Hoe wel dat den Wijngaard in 't Eiland *Dauphine* gevonden word, ſoo konnen de Inwoonders de ſelve niet haavenen, ende kennen de goede hoedanigheeden van deeſe vrugt niet; haar gemeenen Drank is Waater; en op de openbaare Feeſten, Drinken ſy Mee, die ſy ſeer goet weeten te maaken, en ſoo ſterk, datſe ſoo wel de Dronkenſchap verwekt als onſe Wijn.

De

De dagelijkſe beſigheid van deeſe Eilanders is den Oorlog, die ſy malkander geduuriglijk aan doen; in tijd van Vreede Weiden ſy haare Kudden, of begeeven haar tot de Viſſery: het ganſe Eiland is doormengeld met Rivieren, waar in geen Vis ontbreekt.

De Oſſen van dit Eiland hebben voor wat ongemeens, dat ſy op den Rug een ſoort van een Bult hebben, dikmaals tweemaal ſoo groot als haar Hoofd: ik heb'er eenige geſien, waar van men tot dertig ponden geſmolte vet afgehaald heeft: en dewijl niemant in dit Eiland ſig bemoeid met Booter te maaken, ſoo diend dit Vet in des ſelfs plaats: en de Franſen (in navolging van de Swarte) maakte geen ſwaarigheid om daar van haare ſauſen toe te ſtellen; ſelfs geduurende de Vaſten.

Men vind langs de Stranden het Amber of Bern-Steen; en de Verkens ſijn van deeſe koſtelijke Stof lekker: de Inboorlingen die niet geheel van des ſelfs goede hoedaanigheid onweetende ſijn, ſoeken dat ſorgvuldig op, en rookken het met Tabak. Wanneer ſy ondertuſ-

ſen Vreemdelingen vinden, die geneegen ſijn 't ſelve te koopen, ſoo verruilen ſy dat geern tegen geſchilderd Lijwaad, Braſeletten, en Cornaline Steenen; 't welk dingen ſijn, die ſy wel 't meeſt agten; haar voor het meeren-deel, weinig met Goud of Silver bekommerende; op ſommige Plaatſen worden'er gevonden, die meer ſtaat maaken van Tin en Kooper, als van de twee andere Metaalen, voor welke de Natien van *Europa* ſoo veel toegeneegentheid betoonen.

V. HOOFTSTUK.

Vertrek van 't Eiland Dauphine, *na* Indiën. *Beſchrijving van* Mazambique. *Van't Eiland* Socotora, *en van de* Roode See.

NA dat wy eenigen tijd op 't Eiland *Dauphine* verbleeven waaren, naamen wy onſen cours verder na Indiën, en voeren tuſſen de Eilanden, en het vaſte Land van *Africa* door: wy ontdekten

ten van verre de *Majoores* Eilanden, die niet wijd van *Maſambique* af geleegen ſijn.

Deeſe Plaats is een van de voornaamſte, die de Portugeeſen, booven de *Caap de Bonne-Eſperance* in hebben; ſy houden daar geſtaadig een ſterke beſetting in: en dewijl haare gelegentheid ſeer voordeelig is, hebben de Vianden van deeſe Natie haare kragten altijd te vergeefs verſpild, om'er ſig Meeſter af te maaken.

De *Gouvernuur* van *Maſambique* is in groot aanſien, en uitgeſonderd het Onder-Koningſchap, is'er geen hooger, nog voordeeliger bediening te hoopen; het Hof van *Poortugaal* geeft de ſelve tot een vergelding, voor ſeer voornaame Dienſten, en 't is gemeenlijk de trap om Onder-Koning te werden.

De Portugeeſen trokken voortijds, en trekken nog tegenwoordig, veel Goud uit de Nabuurige Landſchappen van deeſe Plaats; en 't is wel voornaamelijk, den Overvloed van dit Metaal, te wijten, dat dit Gouvernement ſoo begeerd is. Sy hebben nog langs de Kuſt eenige

Plaatſen, als *Monbaſa*, en andere welkers Gouvernement van die van *Maſambique* afhangen. In al deeſe Plaatſen is een aanſienlijken handel van Yvoor, Amber, en Goud-Poeyer, ja ſelfs van Goud in ſtaaven. Hier tegen verhandeld men Rijſt, Lijwaad, Sijde-ſtoffen, en andere Waaren, die van *Indiën* komen.

Wy paſſeerden vervolgens tamelijk digt voor by 't Eiland *Socotora*, van waar die Gom, die wy Socotrinſe-Aloë noemen, komt: het leid niet verre van de *Roode See*, en is met Arabiers bevolkt. Het Aardrijk is'er niet ſeer vrugtbaar: het dagelijks voedſel van de Inwoonderen, ſijn Daadelen: de Rijſt, en Tarw, die de Rijkſte gebruiken, word daar uit *Indiën* gebragt.

De *Arabiſe Plas*, of de *Roode See*, is een Golf, die *Aſia en Africa* van een ſcheid: daar word een groote Koop-handel gedreeven, ter oorſaake van de groote meenigte Gommen, en Medicinale Droogen, die *Arabien* voortbrengt. Maar de Gods-dienſtigheid, die al de Navolgers van Mahomet hebben, in 't be-

beſoeken van dat beroemde Graf van haaren valſen Propheet, trek daar veel meer volk na toe, als den Handel, en de Rijkdom van 't Land. De Graf-Stee van deeſen Bedrieger is te *Mecca*; en alle die haare pligten, uit al de Koninkrijken van *Indiën*, hier koomen af leggen, landen gemeenlijk te *Moqua*, een voornaame Stad in *Arabiën*, en vervolgen voorts haare reiſen, tot aan de Plaatſen, daar haare Gods-dienſt haar roept.

Wy ontmoeten niets verhaalens waardig, van 't Eiland *Dauphin*, tot aan *Indiën*, en niet tegenſtaande eenige kleine ſtormen, daar van wy wat geſlingerd wierden, ſoo quaamen wy gelukkelijk in de Haaven van *Sualy*.

Y 24

VI. Hooftstuk.

Inhoudende de voornaamſte ſaaken van Suratte.

Suratte, dat maar vier mijlen van *Suaſly* geleegen is, is een Stad by na als *Orleans* in *Vrankrijk*, dog meerder bevolkt; 't is een van de voornaamſte Plaatſen van 't Rijk des Grooten *Mogols*, ter oorſaak van den grooten Koop-handel die daar gedreeven word: niet alleen de Indiſe Volkeren, maar ook die van geheel *Europa*, hebben daar een ſterken handel. Het is met een ſchoone Rivier voorſien, in welke men de Scheepen, om haar te herſtellen, van eenige op See geleedene ſchaade, doet koomen; haare geleegentheid is ſeer voordeelig, ſijnde als in een groot plein gebouwd. Voortijds was deeſe Plaats met geen Muur omtrokken, 't welk haar geduurig voor de Nabuurige Vorſten, die daar dikmaal groote rijkdommen uit geroofd hebben, bloot ſtelde: maar ſedert eenige jaaren, heeft men die in een Muur beſlooten, en

de

de ſelve met Geſchut beplant; digt aan de Stad, na de waater kant, is een groot Fort, daar men een taamelijk getal Beſettelingen in houd; dog 't is niet beknoptelijk gebouwd, ende ſoude, gelijk ook de Stad ſelve, niet lange konnen tegen houden, indien het door eenige Natiën van *Europa* beleegerd wierd.

De Gouvernuur van *Suratte*, gebied niet alleen de Stad, maar een geheel Landſchap; hy onderhoud een groote Staat, gepaſt na de grootheid van ſijn Gouvernement; wanner hy uitgaat, word hy van twee honderd Lijf knegten, ſoo te voet, als te Paard, verſeld: en hoe wel ſijn magt ſig uitſtrekt over de geheele Stad, ſoo heeft hy egter over het Kaſteel niets te ſeggen; alwaar den Commandant het volle gebied heeft, en onmiddelijk van den Vorſt afhangd. Daar is in deeſe Stad voor de Burgelijke, en Boedſchuldige ſaaken een Regt-Bank: de *Caſi* heeft het onderſoek over den Gods-dienſt, en de Koop-lieden erkennen geen ander Regter, als de *Chabandar*, of Hoofd-man over den Tol, voor den welke alle de geſchillen, die haar in den

Y 25

Koop-handel op doen, geoordeeld, en ſonder verder beroep, afgedaen werden. Al de Weereld heeft volle vrijheid, om in deeſe Stad te komen, en daar in alle verſeekering te woonen; 't welk een oneindig getal Menſen, van alle Natiën, en van allerley Gods-dienſt, daar heene brengt; alwaar een yder op ſijne wijſe, ſonder vrees van gemoeid te worden, mag leeven; mits dat ſy 't Geloof van den Vorſt (dat Mahometaans is) niet hard teegen ſpreeken, en niemand tragten daar van af te lokken; want ſoo ymand hier aan ſchuldig overtuigd kan worden, die werd ſonder dat ymand de magt heeft, om hem te bevrijden, met de dood geſtraft. Schoon den grooten *Mogol* een Mahometaan is, en dat die, van deeſe ſecte, de Meeſter op *Suratte* ſpeelen, ſoo maaken nogtans de Afgodiſe Heidenen, die in oneindige verdeeldheeden geſchift ſijn, het grootſte getal uit; waar van de *Bramineeſen* de aanſienlijkſte, en eedelſte, maar de *Banians* het meeſt in getal ſijn: deeſe laatſte ſijn ſeer behendig, en verſtaan den handel ſoo volmaaktelijk, dat al de Koop-man-

ſchap-

ſchappen van *Indiën* door haare handen gaan. Beide deeſe ſlag van Heidenen gelooven den overgang van de Siel, uit 't een, in 't ander Lighaam; en hoe wel 'er eenig verſchil onder haar is, ſoo koomenſe nogtans hier in over een, dat ſy geen van beide eenig leevendig Dier ſullen dooden; ende eeten nooit iets dat leeven heeft, of hebben kan, haar allenlijk voedende met Fruit, Erweeten, Boonen, en Melk. De andere Heidenen eeten Vis, en andere Dieren, uitgenomen de Koe, die by al de Afgoden-Dienaars in een eerbiedig aanſien is; ſy hebben alle de vrije oeffening van haaren Gods-dienſt, maar haare Tempelen, die ſy *Pagooden* heeten, ſijn buiten de Stad, en daar is niets, als de *Moskeën* van den grooten *Mogol*, binnen de Stads Muuren.

De Vrouwen van deeſe Heidenen waaren eertijds in een onvermydelijk verband, om haar met 't Lijk van haaren Man, te laaten verbranden: maar ſeedert eenige eeuwen worden ſy, om haar aldus op te Offeren, ſoo hard niet gedwongen, en daarom ſijn 'er ook nu ſeer wei-

weinig, die met die eer van haar Gemaal tot in het vuur te volgen, willen pronken. Evenwel de ſchrik van deeſe wijſe van ſterven, belet niet, dat'er nog altijd eenige gevonden werden, die ſig haaren Man duſdaanig toe heiligen; en ik hebber een, geduurende mijn verblijf in die Stad, ſien verbranden.

Men vind ook in *Suratte*, een ſoort van Afgoden-dienaars, die ſy Parſis noemen; ſy bidden 't vuur, en de Son aan; en hebben geen Tempelen; ſy eeten ſonder onderſcheid allerlei Aard en See Dieren.

De Chriſtenen, 't ſy Franſen, Engelſen, Hollanders, of Armeniërs, hebben hier ſeer ſchoone Huiſen; daar in ſy de Oeffening van haare Gods-dienſt houden, en tot de welke, een yder, van haare gemeenſchap, vrije toegang heeft.

Suratte is op een-en-twintig graaden benoorden den Evenaar, aan den ingang van de Golf van *Cambaya* geleegen, word alſoo ter oorſaak van de Stad *Cambaya*, aan den voet van deeſe Golf, en twintig mijlen van *Suratte* geleegen, genaamd:

naamd: aan de andere kant van de Golf leid de Stad *Diu*, van de Portugeesen beseeten.

VII. HOOFTSTUK.

Van verschcide Koningrijken in Malabar, *van* Ceilon, *en de* Caap Comorin *tot aan* Goa.

Het deel van *Indiën*, dat sig van *Suratte* tot aan de *Caap Comorin* uitstrekt, werd de Kust van *Malabar* geheeten; hoe wel, als men het op 't neste soude af deelen, *Malabar* sijn begin maar neemd, een weinig boven *Mangalor*.

De Portugeesen waaren eertijds Meester van 't voornaamste deel deeses Lands; sy hadden selfs 't Eiland *Ceilon*, daar de beste Caneel wast; maar de Hollanders hebben haar dat, in den laatsten Oorlog, afhandig gemaakt.

Tussen *Ceilon* en de *Caap Comorin*, legt eene der beste Peerl-visseryen van geheel Oosten; de Hollanders sijn daar tegenwoordig de Meester; gelijk ook tot

Co-

Cochin, een Stad in het Koninrijk *Calicut*, 't welk de Portugeeſen ook verlooren hebben.

Tanor is een klein Koning-rijk, in dat van *Calicut* beſlooten; welkers Koning ſig altijd, met alle de Natiën van *Europa*, onſijdig gehouden heeft; *Calicut* Hooft-Plaats van den Staat van *Comorin*, is eertijts een Oord geweeſt, daar de grootſte Koophandel van geheel *Indiën* gedreeven wierd; 't is geleegen op elf graaden benoorden de linie: de Portugeeſen hadden voor deeſen daar een groote en ſchoone Fortres, welke haar, door den Koning van dat Land, af handig gemaakt is.

Deeſen Vorſt, verdraagd in ſijne Staaten, verſcheidene Bondgenootſchappen van See-Roovers, waar van de gevaarlijkſte haar te *Bargara*, en te *Cogniala* onthouden; deeſe Schuimers doorloopen de Indiſe Seen, en doen alles, wat ſy ontmoeten, dat minder ſterk is als ſy, aan: ſelfs worden de Mahometaanen, hoe wel die met haar van de ſelve Gods-dienſt belijdenis doen, niet geſpaard.

Ca-

Cananor is een kleine Plaats, die de Hollanders van de Portugeeſen genoomen hebben: ſy geeft de ſelve naam aan een geheel Koningrijk; en den Vorſt die daar gebied (hoewel min magtig in uitbreiding van Land, als de Koning van *Calicut*) is nogtans de aanſienlijkſte onder de Malabaarſe Koningen. Deeſe Natie, dat Heidenen ſijn, hebben eenige gebruiken haar alleen eigen; byſonderlijk omtrent de magt der Vrouwen, van ſoo veel Mannen te hebben, als ſy willen: waar uit deeſe Wet volgd, die de Kinderen uit de Vaderlijke Erfenis uitſluit, en niemant als de Neeven, van de Moederlijke kant voor Erfgenaamen erkent.

Daar waſt in deeſe kleine Koninkrijken veel Peeper, en Cardamom: men plukt daar ook eenige Caneel; maar miſſchien dat die ſoo goet niet is, als die van *Ceilon*. Het geheele Land van *Malabar* is ſeer vrugtbaar, en alles is'er in overvloed; men vind daar ſeer ſchoone Fruiten; den Cocos is'er in meenigte: de Rijſt wort'er twee maal 's Jaars ingeſaameld: daar groeid veel Areek, en Bethel:

Y 28

Bethel: dit kruid is ſoo beroemd, en by al de Ooſt-Indiaanen ſoodanig in gebruik, dat 'et een groote onbeleefheid, tot beleedigens toe, is, 't ſelve, aan die iemand komen beſoeken, niet voor te ſetten; of 't voorgeſteld ſijnde, niet te aanvaarden. Daar is overvloedig veel Wild; maar de Inwoonders houden haar meeſt aan de Viſſery, dewijl'er weinig ſoo Visrijke Stranden, als deeſe, gevonden werden.

Ten Noorden van den Berg *Dely*, leid het Koningrijk *Canara*: De Portugeeſen beſaaten hier voortijds drie à vier Plaatſen, waar van de voornaamſte *Mangalor*, en *Barcalot* waaren; dog ſy ſijn'er door den Koning des Lands uitgedreeven, met welke ſy ſedert langen tijd, een bloedigen Oorlog gevoerd hebben; maar hebben daar meede niet meer konnen winnen, als dat ſy een handelplaats, tot het verblijf van haare Commiſen, bedongen; en tot den Koophandel, een volle vryheid, ſonder eenig regt van uit-of in voer, te betaalen.

De beſte Peeper, en de ſchoontſte Rijſt, word in dit Koningrijk *Canara* gevon-

gevonden ; de Peeper is'er in ſulken overvloed niet als in *Calicut* , dog in vergelding word'er de Rijſt in ſoodaanigen meenigte ingeſaameld , dat men die niet alleen vervoerd in ſommige deelen van *Indiën* , die weinig bequaamheid hebben om die voort te teelen , maar dat meer is , by na gans *Arabiën* , en een deel van *Perſiën* , word met de ſelve voorſien.

De Koningen van *Canara* , en 't meeſten deel van haare Onderdaanen , ſijn Heidenen. Sy hebben meer aangaande haare bygeloovigheeden , gewoontens , en wijſe van kleedinge , met die van *Suratte* , overeenkomſt , als met de *Malabaaren* na de kant van *Calicut* : daar ſijn ook in dit Koningrijk veel Mahometaanen , en de Koningen geeven haar , ſonder onderſcheid , toegang , ſelfs tot de aldervoornaamſte bedieningen.

Het Koningrijk *Viſapor* , leid digt by dat van *Canara* ; dog daar ſijn ſeer weinig See-Plaatſen in : hy is geen van de minſte Koningen van *Indiën* , hoewel dat hy den grooten *Mogol* onderdaanig is. Na 't Noorden lied een gedeelte van 't Land ,

Land, van dien beroemden Voiſt, *Sevagi*, geheeten, den welke, een Onderdaan van den Koning van *Viſapor* gebooren ſijnde, het Jok afgeworpen heeft, en ſijn Meeſter, den grooten *Mogol*, de Portugeeſen, en alle ſijne Nabuuren, ſpels genoeg gemaakt: ja hy heeft, niet teegenſtaande het groote getal ſijner Vianden, ſig ſoo heerlijk beſchermd, dat hy, tot aan ſijn dood toe, aan die hem hebben willen aantaſten, een ſchrik is geweeſt.

VIII. Hooftstuk.

Korte beſchrijving der Stad Goa, Chaoul, Baçaim, Daman, *en andere kleine* Plaatſen.

Vervolgens komt men aan die vermaarde Stad *Goa*, de ſchoonſte, grootſte, en heerlijkſte van geheel *Indiën*; ſy is geleegen op vijftien graaden: de Portugeeſen hebben haar op een klein (van de Rivier ſoo geformeerd) Eilandje gebouwd.

Op

Op de twee punten van het vaſte Land, tuſſen welke de Rivier in See loopt, ſiet men twee ſchoone Fortreſſen; die op de ſuider punt ſtaat, is *Mourmougon* geheeten; en d'andere op 't noorder Hoofd, word *Agoada* genoemd: en dewijl 't Eiland de Rivier tot aan de See te ſcheiden, vervolgd, ſoo is de weſterſe punt van 't ſelve, by na met de twee voorgaande punten gelijk grondig, en men heeft daar ook een Fort op gebouwd.

Van de maand Mei, tot Auguſtus toe, is den ingang van de Rivier, na de kant van *Agoada*; ter oorſaak van 't Sand, dat de Suidweſten Wind daar geſtaadig inwerpt, geſtopt: en de Scheepen die geduurende deeſe tijd aankomen, houden 't in den Arm van de Rivier, na de ſijde van *Mourmougon*; de reſt van 't jaar trekken ſy na de kant van *Agoada*, en vaaren dan hooger, tot aan de Stad toe.

De Rivier opkomende, ſiet men een groote meenigte Luſt-huiſen, die men met regt Paleiſen ſouden mogen noemen, welke de aanſienlijke Perſoonen, terwijl de Portugeeſen in haare bloeijende ſtaat waa-

Y 30

waaren, daar, als om ſtrijd, hebben doen bouwen, om alſoo haare heerlijkheid te doen uitblinken. Men kan ligtelijk gelooven, dat een Stad, wiens buitenſte ſoo uitſteekende is, iets moet beſluiten, om de Aanſchouwers tot verwondering te brengen: En in der daad, hoe wel deeſe Natie, die'er 't beſit teegenwoordig heeft, aan den ondergang is, en dat ſy by na onbegrijpelijke verlieſen geleeden hebben, en dat haaren Koophandel, ten aanſien van de voorigen tijd, maar als een ſchaduw is; ſoo hebben ſy nogtans deftige Gebouwen; en men kan niets rijker, nog iets voortreffelijker, als haare Kerken, en Kloosters ſien; dog onder alle d'andere, en kan men ſig in 't beſchouwen, van de uitſteekende ſchoonheid der Huiſen van de *Vaders Jeſuiten*, niet vermoeijen, in welkers eene men., met groote agtbaarheid, de Overblijffelen van den grooten *Apoſtel* van *Indiën* en *Japon*, *St. Franciſcus Xaverius*, bewaard; voor wien alle de Ooſt-Indiaanen een byſondere hoogagting hebben: en die (wat ſy ook ter eeren ſijner gedagtenis doen) niet als

ſeer

ſeer flaauwelijk, de erkentenis van haaren pligt konnen betoonen, daar hy ſijn geſondheid en leeven meer als een milioen reiſen, om haar te gaan onderwijſen, en alſoo voor *Chriſtus Jeſus* te winnen, in de waagſchaal geſteld heeft. Na de Huiſen der *Jeſuiten*, en is'er niets rijkelijker, nog grooter als de *Jacobiners*, en *Auguſtijners* Kloosters. De Kerk der *Theatinen* is ſonder tegenſpreeken een der aangenaamſte, hoewel ſy de aanſienlijkſte niet is. De *Carmelitſe Barrevoeters* ſijn ook byſonder wel gehuisveſt. De Hooft-Kerk, toegewijd aan *St. Catharina*, en die van de *Barmhartigheid*, ſijn van een verwonderlijke rijkdom en ſchoonheid, en men ſoude nooit eindigen, indien men in't byſonder, al de voortreffelijkheid der Kerken, en andere Gebouwen, wilde beſchrijven, die ik nu met ſtilſwijgen voorby gaa, en voor welkers minſte, de vreemdelingen, in't aanſchouwen, als opgetoogen ſtaan.

Hoewel binnen *Goa* een ſeer groot getal gemeene Inwoonders ſijn, die Huiſen om Prinſen te Herbergen hebben, ſoo is'er niets, dat de ſchoonheid, Rijk-

dom, en grootheid van des Onder-Konings Paleis, gelijk is, 't welk van haar van tijd tot tijd, yder om 't beſt verçierd, en opgeſchikt is; het heeft ſijn uutſigt aan d'eene ſijde op de Rivier, en aan de andere, op een groote vlakte, die voor de voornaamſte Poort leid. Boven dit Paleis hebben de Onder-Koningen, en Gouvernuurs van *Indiën* nog een ander, ſeer pragtig en vermaakelijk, leggende buuten de Stad in't afgaan, na de waterkant; hier gaan ſy dikwijls, om haar in die Lugt te verfriſſen, terwijl de geweldige hitte, in de Stad d'overhand heeft, die daar ſeer, ter oorſaake dat ſy in een dal leid, en by-na geheel met Bergen omtoogen is, meede gequelt is. De Onder-Koningen, en haare Hoovelingen, wanneer ſy uutgaan, ſoo doen ſy haar gemeenlijk in Draag Koetſen, op de wijſe van Ruſt-Bedden gemaakt, door vier Mannen draagen: Dit Reis-tuig is ſeer ſagt, en veel by de aanſienlijke van *Indiën*, ſoo wel Mahometaanen als Heidenen, in gebruik, en van haar hebben de Portugeeſen der ſelver gebruik geleerd. Den Adel, en ſelfs den Onder-Koning

rijden

rijden ook wel te Paard, maar ſelden, om dat de Draag-Koetſen gemaklijker ſijn, dewijl men in de ſelve voor de Son, en de Regen beſchermd is.

Daar is tot *Goa* een *Parlement*, dat de Portugeeſen in haare taal *Relaçam* heeten, 'dit oordeeld volmagtelijk over alle Borgelijke, en Boetſchuldige ſaaken; uutgenomen, dat ſy geen Edelman, ſonder een byſonder bevel uut Portugaal te hebben, ter Dood verwijſen konnen.

Den *Aards-Biſſchop* van *Goa*, is de eenigſte die ſy in geheel *Indiën* hebben; eertijds waaren'er verſcheide *Sufragans*, of *Onder-Biſſchoppen*, door gans *Indiën* verdeeld, gelijk als eenige in *China*; een te *Cochin* op de *Malabarſe Kuſt*, daar wy alreede van geſprooken hebben; een te *Maskate* een Stad in *Perſiën*, dog van de Arabiers ſedert eenigen tijd ingenoomen; een *t'Ormus*, een Stad op een klein Eiland, dat de Perſiaan toekomt, draagende de ſelve naam, leggende regt tegen over *Banderabaſſij*, daar de Portugeeſen, door den Koning van *Perſiën*, van d'Engelſen onderſteund, uutgedree-

Y 32

dreeven ſijn: ſy hadden nog eenige andere *Biſdommen* op de *Africaanſe Kuſten*, boven de *Caap de Bonne-Eſperance*, die alle den Aards-Biſſchop van *Goa*, voor haar Opper-Hoofd erkenden; maar ſederd dat de Hollanders tegen de Portugeeſen geoorlogd, en haare beſte Plaatſen ingenomen hebben, ſoo hebben de andere Natiën (ſiende de ſwakheid van de Overwonnene) 't Jok afgeworpen: en dewijl de Portugeeſen tegenwoordig maar weinig Plaatſen overig hebben, en die nog van weinig belang, ſoo heeft den Aards-Biſſchop anders geen *Suffragans*, als ſijn grooten *Vicarius*.

De weinige Plaatſen van eenig belang, die de Portugeeſen voor tegenwoordig nog in *Indiën* beſitten, ſijn *Goa*, daar wy van ſpreeken; en *Macao* dat haar in *China* overig is: voorts hebben ſy *Chaoul* op de Kuſt van *Malabar*, omtrent veertig mijlen ten Noorden van *Goa* geleegen; een ſterke Plaats, die al de kragten der Hollanders, en Indiaanen, wederſtaan heeft, wanneer ſy tot verſcheide maalen, de ſelve daar aan te koſte leiden, om'er Meeſter af te werden.

Ba-

Baçaim is een groote Stad, twintig mijlen ten Noorden van *Chaoul*; dog is ſoo ſterk niet, als de even genoemde, hoewel de welgeleegentheid van haare Haaven, de Portugeeſen om haar te verſterken, behoorde bewoogen te hebben. Daar ſijn in deeſe Stad veel Edelluiden, en deſtige Inwoonders; 't Aardrijk is'er vrugtbaar, de Lugt geſond, en de Koophandel gaat'er nog taamelijk wel. Voor wat byſonders is'er de Kerk van *Nôtre Dame du Rémede*, uut een Rot-Steen gehouwen. Deeſen Tempel heeft voortijds de Heidenſe by-geloovigheid gediend, maar is teegenwoordig, onder de beſcherming van de *H. Maagd*, aan God toegeheiligt: de Mahometaanen, en d'Afgoden-dienaars hebben daar weinig minder Godsdienſtigheids voor, als de Chriſtenen; en de geduurige Offer-Penningen, die men van alle kanten daar na toebrengt, maakt haar een van de rijkſte, en voortreffelijkſte van 't geheel Ooſten.

Daman leid tuſſen *Baçaim* en *Suratte*, omtrent twintig mijlen van beide deeſe Steeden. Eer dat men daar aankomt,

Y 33

ontmoet men *Trapor*, en *Danou*, twee kleine Plaatſen, welkers Gouvernuurs die van *Daman*, onderworpen ſijn. Digt by 't laatſte Steedje, is een Berg, de Piek van *Danou* geheeten, welke ſeer hoog en ſpits is, en magtig verre in See geſien kan werden; waar door ſy diend, om deeſe Kuſt in *Indiën* te onderkennen. *Daman* is geleegen op een en twintig graaden Noorder breete; de Stad is klein, maar vermaakelijk, en in een nette verdeeling gebouwd: men komt daar door twee Poorten in, d'een aan de kant van de Rivier, en d'ander aan de weg, die na *Baçaim* loopt; de Straaten ſijn, als langs een ſnoer, ſeer regt geleid. Voor deeſen was de Stad alleenlijk met paalen rondom beſet; maar ſedert, dat de groote *Mogols* getragt hebben, haar daar Meeſter af te maaken, heeft men de ſelve met hooge en ſterke Muuren omtoogen, en aan de over-kant van de Rivier een ſterk Fort gebouwd, 't welk te gelijk, de Stad beſchermen, en beſchieten kan. In dit Fort is een talrijk Garniſoen, alle gebooren Portugeeſen; de Miſtijſen, of Half-ſwarten worden daar niet

niet ingelaaten, en de Gouvernuur van deeſe Plaats, is, op geenerlei wijſe, die van de Stad onderdaanig.

Boven dit Fort, dat *S. Hieronimus* geheeten word, is'er in de Stad een ſoort van Fortres, of wooning voor den Gouvernuur, dog deeſe Plaats diend meer tot verçiering, als tot beſcherming van de Stad. Daar ſijn te *Daman* ſeer ſchoone Huiſen, en nette Kerken.

De Inwoonders ſijn, voor de beſte Ruiters van geheel *Indiën* vermaard, ook ſijn ſy in der daad ſorgvuldig om haar daar in te Oeffenen, en de Gouvernuurs rijden veel uut, vergeſeldſchapt met al den Adel van de Stad. De kleinheid van *Daman* belet niet, dat'er een aanſienlijke Koophandel omgaat, nog dat'er rijke Koopluiden woonen: en daar ſouden'er nog door de welgelegentheid van de Plaats, en de vrugtbaardheid van't Aardrijk, in meerder getal heen gelokt worden, indien de vrees voor de *Inquiſitie* haar niet te rug hield.

Het Gouvernement van *Daman* is een van de voornaamſte van den Staat der

Portugeeſen in *Indiën*; ook word het ſelden anders, als aan Perſoonen, die door langen tijd, groote dienſten gedaan hebben, gegeeven: den Gouvernuur, in die tijd, als ik eerſt in deeſe Stad aanquam, was de eigen Neef van den Onder-Koning, en wierd *Manoël Furtado de Mendonça* geheeten, waar van in't vervolg nog meer geſprooken ſal werden.

Siet daar in weinig woorden 't geene ik meende den Leeſer, tot nader onderrrigting, verſchuldigt te weeſen, eer dat ik voortging in het verhaal, van 't geene de *Inquiſitie* aangaat.

IX. HOOFT-

IX. HOOFTSTUK.

Van't beſoek, dat ik de Commiſſaris *van de* Inquiſitie *dee, om mijn ſelve te beſchuldigen, en om hem raad te vraagen.*

Niet tegenſtaande het noodwendig ſtilſwijgen, waar toe de *Inquiſitie*, die tot haaren Regt-Bank naderen, by Eed verpligt, ſoo miſte ik evenwel niet, van den quaaden trek, die my geſpeeld was, eenige lugt te krijgen: en de vrees, van onder de Handen der *H. Dienſt* te vallen, verpligten my, den *Commiſſaris* te gaan beſoeken, op hoope van by hem eenigen raad, en beſcherming te vinden, dewijl ik aan hem van Luiden, die waardig waaren, dat hy'er eenige agtbaarheid voor had, aangepreeſen was; en ook, om dat hy altijd, ſoo lang ik in *Daman* geweeſt was, my een Vriend te ſijn, betoond had.

Ik vertelde hem dan op 't leevendigds, en van ſtuk tot ſtuk, hoe de ſaaken haar toegedraagen hadden, en verſogt hem,

Y 35

my te willen ſeggen, hoe dat ik my in 't vervolg te houden had; hem betuigende, dewijl ik geen quaad voorneemen gehad hadde, dat ik bereid was, mijn ſelve te beeteren, ja teegen te ſpreeken, indien hy oordeelde, dat ik iets onbehoorlijks voort-gebragt had.

Deeſen goeden Vader bekende, dat mijnen handel veel Luiden geërgerd had; dat hy wel verſeekerd was, dat mijn meening niet quaad had geweeſt; en dat, in al 't geene ik geſeid had, niets ſtak 't welk vol-uut boet-ſchuldig was: maar dat hy my raade, my een weinig na den inborſt van 't Volk te voegen; en niet meer ſoo vryborſtig van diergelijke ſtoffen te ſpreeken; en byſonder van de Beelden, daar van ik dikwijls geſeid had, dat men die niet behoorde aan te bidden, 't welk ik getragt had, ſoo met eenige Schriftuur-plaatſen, als met de Oud-Vaders, te bewijſen; dat 't Volk in der daad in eenige ligte dwaalingen, die voor waare Godtsdienſtigheeden doorgingen, vervallen was: maar dat het aan my niet ſtond die te verbeeteren, of haar te hervormen.

Ik

Ik bedankte de Commiſſaris voor 't goed onderrigt, dat hy my gegeeven had, en ging ſeer wel getrooſt heen, om dat ik wiſt, dewijl ik my ſelfs beſchuldigd had, eer dat ik vaſt gehouden wierd, dat 't ſelve nu niet, volgens de Wetten van de *Inquiſitie*, geſchieden konde. Ik was ook van d'andere kant, over de reedelijkheid, en gulhartigheid van den goeden Vader, uutneemend voldaan, om dat hy my onſchuldig vindende, nog ſoo vry-borſtig gewaarſchouwd had, hoe dat ik my in 't toekomende voorſigtig moſte gedraagen, om niet meer eenige ſchaaduw van nadenken, omtrent mijn Perſoon, te geeven.

Y 36

X. HOOFTSTUK.

Inhoudende de waare oorſaaken van mijn gevangen neemen, en hoe dat ik vaſt gehouden wierd.

HOewel alles, wat ik in de voorgaande Hoofdſtukken verhaald heb, genoeg was, tot mijner verderf, volgens de gebruiken van de *Inquiſitie*, en de gewoontens van 't Land, ſoo ſouden de ſaaken ſoo verre niet geloopen hebben, immers ſoo haaſtig niet, indien den Gouvernuur *Manoël Turtado de Mendonça* met die min-yver, daar ik van geſprooken heb, niet beſet was geweeſt; die hy evenwel ſoo behendig konde ontveinſen, dat ik altijd een van ſijne beſte Vrienden ſcheen te weeſen: maar hy drong de *Commiſſaris* van den *H. Dienſt* geſtaadig hard aan, om na *Goa*, aan de *Inquiſituurs* te ſchrijven, om haar, van de taal, die ik gevoerd had, te onderrigten; niet willende de geleegentheid verlieſen, die ik hem, ſonder daar van te weeten, gegeeven had, om ſig van my te verſeekeren, en voor altijd van *Daman* te vervoeren.

Het

Het onderwerp, van den na-yver van deeſen Gouvernuur, was 't geſtaadig, dog eenvoudig beſoek, dat ik aan een Juffer, die hy beminde, deed, en van welke hy maar al te veel bemind was, daar ik op die tijd geen weetenſchap af had; en gelijk hy maar na 't uuttetlijke oordeelde, ſoo vreeſde hy, dat ik meer, als hy ſelve, van haar bemind was.

Een ſeeker Prieſter, *Noir* geheeten, ſijnde Secretaris van den *H. Dienſt*, woonde over 't Huis van deeſe Juffer; deeſen had tot haar een drift, alſoo ſterk, als die van den Gouvernuur; en had haar verſcheide maalen, tot voldoening van ſijn geile luſten, aan geweeſt, ſelfs tot in het Biegt-Huisje, 't welk my de Juffer ſelve verhaald heeft.

Deeſen Prieſter my waarneemende, wierd alſoo jaloers als den Gouvernuur; en hoewel hy tot nog een mijner Vrienden geweeſt was, en dat ik hem verſcheide goede dienſten gedaan had, ſoo liet hy daarom niet, ſig met *Manoël Furtado*, om my te verdrukken, te vervoegen.

Deeſe twee Meede-Vrijers aldus ver-

eenigd; drongen de *Commiſſaris* ſoo hard, dat hy, op 't ſchrijven, volgens haar verſoek, na *Goa*, laſt kreeg van de *Inquiſituurs*, om my vaſt te houden; 't welk ook in den avond van den vier-en-twintigſten Auguſti des Jaars ſeſtien honderd drie-en-tſeeventig, uutgevoerd wierd, ſoo als ik uut 't Huis trad van een groote Mevrouw *la Sennora Dona Franciſca Percira*, geheeten, Gemaalinne van een der grootſte Edel-Luiden van de Stad, wiens naam was *Manoël Peixote de Goma*. Deeſe Juffer was ſeſtig Jaaren oud, en meende my 't leeven van haar oudſte Dogter, en van een jong Kind van een andere, verpligt te weeſen: en in der daad, 't was my gelukt, haar niet onnut geweeſt te hebben; want d'Oudſte was, buiten 't by ſijn van haare Moeder, ſiek geworden; en d'onvoorſigtigheid van een *Pandit*, of Indiaans Genees-meeſter, had haar, wanneer ik gehaald wierd, tot d'uutterſte ongeleegendheid gebragt, Ik ſtelde my dan, om haar te herſtellen; en ſy genas in weinig daagen. De Moeder weeder gekeerd ſijnde, was van blijdſchap, over de geneeſing van haare dier-

dierbaare Dogter, als opgenoomen: maar haar Nigje, dat haar nog veel waarder was, wierd ook ſiek, en was in meerder gevaar, als haare Mui geweeſt was; Ik wierd terſtond, om deeſe jonge Sieke te beſoeken, niet gehaald, en men verſogt mijne by-ſtand niet, als wanneer men haar in een ſlegten ſtaat oordeelde. Ik vond haar in een geweldige Koors, en hoewel ſy op 't punt was, om in raaſerny te vervallen, ſoo had den Indiaan, verre van de gedagten om haar te doen Ader-laaten, haar Hoofd met Peeper doen bedekken; 't welk ik terſtond deed afneemen; en voorts goede ſorg draagende, gelukte het my, dat de Sieke, in korten tijd, tot haare voorgaande geſondheid gebragt wierd. Seedert die tijd, heeft deeſe Juffer, tot erkentenis aangeprikkeld, my met vereeringen opgehoopt; en willende, dat ik digt by haar ſoude koomen woonen, had ſy my een Huis, regt over 't haare gegeeven. Dit was dien ſelven dag, daar ik van ſpreek, dat ſy my 't Huis gegeeven had, en dat ik van deeſe grootmoedige Juffer uutging, om in den avond

na

Y 38

na mijn wooning te keeren, wanneer de Fiſcaal van de Stad, in 't Portugees genoemd *Owidor do crime*, my teegen quam, en my belaſte hem, tot aan de Gevangenis, daar ik heene geleid wierd, te volgen, ſonder my te willen ſeggen door wiens laſt, als na dat ik daar in geflooten was.

Mijne verbaaſdheid was wel groot, wanneer den Rigter my aangreep; dog dewijl ik my nergens aan ſchuldig kende, en dat ik ten hoogſte maar dagt over eenige kleine ſaaken gevangen te ſijn, ſoo hoopte ik, met fondaments genoeg, dat *Manoël Furtado*, die my altijd veel vriendſchap betoond had, niet ſoude gedoogen, dat ik een eenige Nagt gevangen blyven ſoude: maar wanneer, die my hier heen geleid had, my verklaarde, dat het door bevel van de *Inquiſitie* geſchiede, was mijn verbaaſdheid ſoo groot, dat ik eenige tijd, als verſtomd ſtond: eindelijk weeder wat tot mijn ſelven gekoomen ſijnde, verſogt ik de *Commiſſaris* te moogen ſpreeken; maar tot ophooping van mijn ongevallen, wierd my tot antwoord gegeeven, dat hy dien ſelven dag naar

Goa

Goa vertrokken was; soo dat my anders geen trooſt, als de hoop over bleef, die my ijder een gaf, van wel haaſt in mijn voorgaande vryheid herſteld te worden, ter oorſaake, dat het Geregt van den *H. Dienſt*, niet alleen wettelijk was, maar dat 't ſelve ook veeltijds na de ſagtſte kant helde, byſonderlijk omtrent die haare misgreepen, ſonder veel teegenſtand, volmondig bekende.

Al deeſe ſchoone woorden, konden niet beletten, dat mijn teegenwoordig ongeval, my niet ſeer gevoelijk ſmerte: en 't geſigt van mijne Vrienden, die niet af lieten, my te koomen trooſten, bragt my meer verdriet, als verligting aan, door de vergelijking, dien ik tuſſen haare ſtaat en de mijne, maakte.

Dewijl ik nu niet als verborgen Vianden had, soo vermengden die haar ſeer gemaklijk onder mijn beſte Vrienden. Den Gouvernuur, en Prieſter *Noir*, die niets meerder, als mijn verwijdering wenſten, wiſten verwonderlijk wel haaren haat, en jalouſy te ontveinſen; d'eerſte ſond my van ſijne Hoovelingen, om my, van ſijnent weegen, te verſeekeren, dat

dat hy groot deel aan mijn ongeluk nam, en dat hy alles, wat in hem was, tot mijne bevrijding, aanbood: en den ander quam voor de Traaliën, eenige valſe Traanen ſtorten, die hem de blijdſchap veel eer, als de droefheid, uutperſten.

XI. Hooftstuk.

Beſchrijving van de Gevankenis van Daman. *Ik ſchreef aan de* Inquiſituurs, *die my niet andwoorden. Uutneemende ellenden van de Gevangenen.*

De Gevankenis van *Daman* leid veel laager, als de Rivier, die'er by is; 't welk haar vogtig, en ongeſond maakt, en 't ſcheelde, eenige jaaren geleeden, weinig, of de ſelve had door een Gat, dat de Gevangenen gemaakt hadden, om daar door uut te breeken, onder gelooopen.

De Muuren, van de Gevankenis, ſijn ſeer dik; en ſy beſtaat uut twee groote beneeden Saalen, en een booven Saal: de Vrouwen ſijn booven, en de Mannen

nen beneeden ; de grootſte beneeden Saal, is omtrent veertig voet lang, en vijftien breed ; en d'ander, heeft omtrent twee derdendeelen van deeſe wijte. In dit vertrek waaren wy met ons veertig Perſoonen, en daar was geen andere plaats, om aan de natuurlijke behoeftigheeden te voldoen; men maakte ſiju water in 't midden van dit vertrek; alwaar dien geheelen 't ſaamen loop van Pis, een gedaante van een Moeras uutmaakte: de Vrouwen hadden geen ander gemak op haare verdieping als wy ; en tuſſen haar, en ons, was geen onderſcheid, als dat haar water, van booven, door de reeten der Planken, quam needer druipen, daar het onſe, met het haare moſt blijven leggen, en ſoo te ſaamen verſtinken.

Aangaande de andere uutwerpſelen, was ons eenigſte gerijf, een wijde Vloot, die men ſelde meer, als eens 's weeks, leedig maakte, ſoo dat'er een ontallijke meenigte van Wormen in groeiden, die de ganſe vloer bedekten, en tot op onſe Bedden quaamen kruipen. Terwijl ik in deeſe Gevankenis was, maakte de

ſorg,

ſorg, die ik geſtaadig aanwende, om die te doen reinigen, haar bewooning nog wat verdraaggelijker; maar hoewel ik deſelve dikwils met vijftig-Emmeren water 's daag deed uutſpoelen, ſoo bleef daar nog een grouwelijke ſtank overig.

Ik ſag my ſoo haaſt niet in deeſe droevige wooning beſloten, of ik (doende een ernſtige opmerking, omtrent, mijn ongeval) ondekte wel haaſt de oorſaak daar van; en ik beſloot niets te vergeeten, dat mogt toebrengen, om 't ſelve, op het ſpoedigſte, te eindigen.

Mijn Vrienden ſeiden my ſonder ophouden, dat het beſte, en ſpoedigſte middel, om mijn vryheid weder te krijgen, was, uut een vrije wil, en hoe eer hoe liever, te belijden, 't geene ik dagt, d'oorſaak van des ſelven verlies te ſijn. Om mijn voordeel dan met haaren raad te betragten, ſoo ſchreef ik na *Goa*, aan den grooten *Inquiſituur*, die men in 't Portugees *Inquiſidor mor*, hiet, en verklaarde hem rondelijk, in mijnen Brief, alles, waar van ik meende beſchuldigt te weeſen, hem voorts biddende te willen aan-

aanmerken, dat, indien ik miſdaan had, 't ſelve veel eer door ligtveerdigheid, en door onvoorſigtigheid als door quaadwilligheid geſchied was. Mijn Brief wierd trouwelijk beſteld; maar (tegen alle hoop, en wens van mijne Vrienden) kreeg ik geen andwoord; en ſoo liet men my in deeſe ſtinkende, en donkere Gevankenis, in 't geſeldſchap van verſcheide ſwarten, die alſoo wel, als ik, door 't bevel van den *H. Dienſt*, daar geſet waaren, quijnen.

De liefdens oeffenende ſorg, die de grootmoedige *Donna Franciſca*, over my droeg, geduurende al de tijd, dien ik te *Daman* gevangen bleef, maakte mijn laſt nog wat verdraaggelijker: deeſe doorlugtige Juffer, en vergenoegde haar niet, met my het noodwendige toe te ſenden; maar ik genoot daar en boven nog dagelijks van haaren't weegen, ſoo veel, als genoeg was, om vier Perſoonen overvloedig, en ſmaakelijk te konnen voeden; en ſy nam ſelve de moeiten om mijn ſpijs te bereiden, en liet de Slaaf, die my de ſelve toebragt, geduurig vergeſeldſchappen, van een van haare Kinds

Kin-

Kinderen, voorſiende, of wel iemand haar Huis-Dienaars, of den Cipier mogt omkoopen, om my te vergeeven. En dewijl ſy ſelfs, om my in 't Gevangen-Huis te vertrooſten, niet mogt koomen, ſoo droeg ſy ſorg, dat haar Man, haare Kinderen, of haar Swagers, daar dagelijks in haare plaats quaamen.

Met d'andere Gevangene, was 't ſoo niet geſteld; daar was in *Daman* voor haar geen gereguleerd onderhoud, en de Magiſtraat ontlaſt haar daar van, op de meede-deelſaamheid van eenige, die geneegen ſijn, haar te onderſtuunen: dewijl'er nu maar twee Perſoonen in de Stad waaren, die haar doorgaans tweemaal 's weeks te eeten ſonden, ſoo was 't meeſte deel, van die op d'andere daagen niets kreegen, tot een meedelijdens waardige ellende vervoerd; 't welk niet weinig toe bragt, dat ik de mijne veel grooter bevond. Ik gaf alles wat ik van mijn eigen onderhoud verſpaaren kon: maar daar waaren van deeſe Ellendige, die (van my met een Muur afgeſcheiden ſijnde,) ſoodaanig van den Honger geperſt wierden, dat ſy op 't punt waaren, om van haar eigen

eigen Drek te moeten leeven. Ik verſtond by deeſe geleegentheid, dat, eenige jaaren te vooren, omtrent vijftig Malabarſe See-Schuimers, gevangen, en in deeſe Plaats vaſt geſet ſijnde, gedwongen waaren geweeſt, haar ſelve met het doek van haare Tulbanden, door 't groot gebrek dat ſy daar leeden, te verworgen.

Den uutterſten nood, daar haar deeſe Arme Luiden, die by my waaren, in bevonden, beweegde my tot meedelijden; en ik, vond my daar door verpligt, hier over aan den Gouvernuur, en de voornaamſte der Stad te ſchrijven; die ook in 't vervolg de goedheid hadden ſoo veel te ſenden, daar meede deeſe Offerlingen van den *H. Dienſt* 't leeven konden houden.

XII. HOOFTSTUK.

Weederkomſt van de Commiſſaris. *Men brengt my over, naar* Goa.

Den Goeden Vader, de *Commiſſaris*, had my in de belijdenis, die ik hem uut eigen beweeging gedaan had, niet ſchuldig bevonden, gelijk ik al reede geſeid heb; en indien ik 't al geweeſt waar, ſoo ſoude ik, daar door, volgens de Wetten van de *Inquiſitie*, vry geweeſt hebben. Maar dewijl dit de meening, nog van den Gouvernuur, nog van den Prieſter *Noir*, niet was, ſoo had den goeden Vader, (gaande alle Wetten voorby) my, als een Voortſetter van Kettery, aangeklaagd; en hier door had hy my, terſtond na mijn gevankenis, naar *Goa* moogen ſenden; en indien hy ſoo met my gehandeld had, ſoude ik na drie maanden in de Geloofs-handel, die in *Deſember* gehouden wierd, vry gemaakt ſijn geweeſt: dog dit was 't ook niet, 't geene mijn Meede-Vrijers ſogten. Daarom was de Commiſſaris, in plaats van my terſtond van *Daman* te verſenden,

den, ſelve na *Goa* vertrokken, om alſoo nog mijn gebeeden, nog mijn klagten te moeten hooren, ende keerde niet weeder, als na de Geloofs-handel, dat is, op 't einde van de Maand *Deſember*; En ik weet niet, of hy den tijd van vier Maanden, die ik ſoo ellendig in 't Gevangen-Huis duurbragt, niet wel beſteed heeft, om my daar, als een ſeer quaadwillig en gevaarlijk Man, die men uut *Indiën* behoorde te vervoeren, uut te krijten: gelijk ik ook reeden heb, om ſulx te denken door al die hardigheid, die men in 't maaken van mijn Vonnis, en verwijſing, betoond heeft, en die ook ſoo wel, ſelfs tot in *Poortugaal*, uutgeblonken hebben.

Den Commiſſaris quam dan, den twintigſten *Deſember*, met de kleine Vloot weerom, die gemeenlijk in dit Jaar-gety van *Goa* na *Cambaia* komt, om aldaar de Koop-Vaardy-Scheepen te geleiden.

Den Goeden Vaader, die bevel had, om al de Gevangene van de *Inquiſitie*, in Galjooten te doen in ſcheepen, liet my aanſeggen, dat ik tot het vertrek, teegen dat de Vloot van Cambaia weder quam, gereed moſt ſijn.

Monſieur den Abt *Carré*, koomende van Saint Thomé (alwaar toen *Monſieur de la Haye* was) en trekkende door *Daman*, kreeg, na veel moeitens verlof, om my in de Gevankenis te koomen beſoeken, 't welk hy den Avond voor den eerſten dag van Kerſmis deed, 't welk ook den den dag van ſijn vertrek na *Suratte* was.

Ik ſchreef vervolgens aan de Commiſſaris, en liet hem door verſcheide Perſoonen bidden, my te willen ſpreeken; maar nog mijne Brieven, nog 't aanhouden van die haar tot mijn dienſt lieten gebruiken, konden hem daar toe brengen; ſoodanig vreeſde hy de regtveerdige beſtraffingen, die ik hem, over ſijn kleine opregtigheid, ſoude kunnen doen hebben.

Omtrent deeſe ſelve tijd, wierd een Portugees, *Manoël Vas* geheeten, die ik ſeer wel gekend had, beſchuldigd een Vrouw in *Portugaal* te hebben, en door laſt van den *H. Dienſt* in de ſelve Gevankenis, daar ik was, gevangen geſet, om dat hy binnen *Daman*, omtrent een Maand geleeden, een and're getrouwd had.

Mijn

Mijn goede beſchermſter, gehoord hebbende, dat ik naa *Goa* gevoerd ſoude worden, en miſte niet, my de leevens middelen, die voor een veel langer reis, als deeſe, genoeg ſoude geweeſt hebben, te bereiden. Eindelijk een gedeelte van de Vloot, van *Cambaia* gekoomen ſijnde, ſond de Commiſſaris een meenigte Yſers en Keetenen, om die aan de Voeten, van alle die men naa *Goa* ſoude voeren, te ſluiten: Men ſloot de Swarten twee aan twee; uutgeſonderd eenige, die door den Honger, die ſy in de Gevankenis geleeden hadden, ſoodaanig afgemarteld waaren, dat men genoodſaakt was, wanneer men haar verſcheepten, de Voeten vry te laaten, dewijl ſy niet in ſtaat waaren, om daar eenig voordeel meede te doen. Aangaande de Portugeeſen en ik, men deed ons d'eer, van ons, yder in 't byſonder, een Keeten te geeven; ja de Commiſſaris had ſelfs de beleefdheid, van my te doen ſeggen, dat hy my van twee Keetenen, die geſchikt waaren, voor my, en voor ſijn Lands-genoot, de kuur gaf: om my dan van ſijn huusheid te dienen, ſoo nam

ik de gemakkelijkſte, hoewel ſy de ſwaarſte waaren, en trok nog dien ſelven dag, gelijk ook d'anderen, uut 't Gevangen-Huis; wordende voorts, met d'Yſers aan de Voeten, in een *Palankijn*, anders Draag-ſeetel, tot op de kant van de Rivier gebragt; Hier vond ik verſcheide goede Vrienden, die haar daar heen begeeven hadden, en had nog de vryheid van haar te omhelſen, en Adieu te ſeggen. Den Gouvernuur, die ſig daar ook bevond, vergat niet om my te verſeekeren, dat mijn ongeval hem van harten leet was; en wenſte wel duiſendmaal (dog valſelijk) dat ik dog ſpoedig verloſt, en gelukkelijk weederkeeren mogt. Het geſigt van mijne Vrienden, en haare Traanen, diende maar tot vermeerdering van mijn droefheid: maar 't meeſt dat my ſmerte, was, dat ik van mijn weldaadige Juffer geen affcheid mogt neemen, om haar, voor al de goede ſorgen, die ſy voor my gedraagen had, te bedanken. Eindelijk na al die droevige affcheid groetingen, deed men my in een Sloep treeden, en wierd daar meede, aan een der Galjooten van de kleine Vloot gebragt,

gebragt, die maar de beveelen van den Generaal, om 't Anker te ligten, wagte.

XIII. HOOFTSTUK.

Vertrek van Daman. *Wy koomen aan* Baçaim, *en verblyven daar eenigen tyd. Onse aankomst aan* Goa.

Niet teegenstaande, dat een gedeelte van de Galjooten en Barken van *Diu*, en *Cabaia* nog niet aangekoomen waaren, soo gaf den Generaal, *Louis de Mello*, 't teeken, aan die haar te *Daman* bevonden, om te vertrekken; van waar wy den eersten dag van 't Jaar seshtien honderd vier en tseventig, af voeren, voorneemens sijnde, om na *Baçaim* te vaaren, en aldaar te wagten, tot dat de rest van de Vloot, haar met ons vereenigd had. Dewijl de Wind ons gunstig was, en dat wy maar twintig mijlen te seilen hadden, soo quaamen wy daar des and'ren daags aan; men had soo haast d'Ankers niet uutgeworpen, of al de Gevangene wier-

den in de Gevankenis van die Stad gebragt, om aldaar ſoo lang, als de Scheepen in de Haaven ſoude blijven leggen, bewaard te worden. Ik wierd met d'andere daar in geleid; en een van mijne Vrienden, die ſig ſeedert weinig tijds tot *Baçaim* ter needer geſteld had, onnuttelijk beproefd hebbende, verlof te verkrijgen, om my te moogen beſoeken, betuigde my met een Brief, die hy nog met groote moeiten my deed ter hand ſtellen, hoe grooten droefheid hy over mijn ongeval had.

De Gevankenis van *Baçaim* is veel grooter, en ſoo vuil niet, als die van *Daman*; wy vonden hier een goed getal meede-geſellen van onſe ellenden, die de Commiſſaris van de *Inquiſitie* deeſer Stad ſeedert langen tijd aldaar bewaard had; wagtende maar na een bequaame geleegendheid, om die na *Goa* te ſenden.

Sy wierden alle als wy gekeetend, en wy wierden den ſeevenden der Maand ſcheep gedaan; voorts de Vloot vereenigd, en van alle noodwendigheid voorſien ſijnde, ligten wy des anderen daags 't Anker, en gingen t'ſeil.

Daar

Daar gebuurde op de reſt van onſen togt, niets aanmerkens waardig; wy voeren geſtaadig in 't geſigt van 't Land; en de Wind ons taamelijk gunſtig ſijnde, ſoo quaamen wy den veertienden voor 't Hoofd van *Goa*.

Onſe Capiteinen den *Inquiſituur* terſtond gewaarſchouwd hebbende, traden wy den volgenden dag aan Land, en men leiden ons, door ſijn bevel, na de *Inquiſitie*; dog dewijl'er dien dag geen gehoor was, ſoo deed een van de Officiers ons na 't Gevangen-huis van den Aards-Biſſchop, (in 't Portugees *Aljouwar* geheeten) brengen: Ik trad'er een van de eerſte in, en ſag ſoo een voor een, onſe weer vereenigde Troup, na dat ſy geduurende de Reis van malkander verſtrooid waaren geweeſt, binnen koomen.

Deeſe Gevankenis is de allervuulſte, donkerſte, en vervaarlijkſte van alle, die ik ooit geſien heb; en ik ſoude twijffelen, of men wel ſtinkender, en afgrijſelijker ſoude konnen vinden: 't is een ſoort van een Kelder, daar men geen dag, als door een ſeer kleine oopening, ontfangt, die de kleinſte Sonne-ſtraalt-

Y 46

jes niet door dringen, en alwaar men nooit een waar ligt heeft: de ſtank is'er uutneemend, want daar is geen andere plaats voor 't behoeft van de Gevangene, als een drooge Put, van verheeven aarde, in 't midden van de Kelder, die men by-na niet durft naaderen, ſoo dat een deel van de vuiligheid op de kant van de Put blijft leggen; ja 't meeſten deel van de Gevangene gaan ſoo verre niet, en maaken het haar maar daar, of daar omtrent, quijt.

De nagt gekoomen ſijnde, konde ik my, om needer te leggen, niet wel bereiden, uut vrees voor 't Ongedierte, waar van deeſe Gevankenis maar al te veel voorſien was; als meede weegens den Drek, daar meede ſy als door-ſaaid lag; en ik was gedwongen, my al luunende, teegens de Muur aan te houden: eevenwel nogtans, hoe afgrijſſelijk dat ook deeſe wooning was, ſoo ſoude ik die booven de ſindelijke, en wel-gevloerde Cellen van den *H. Dienſt*, geagt hebben, om dat'er nog Geſeldſchap, en t'ſaamen-ſpreeking in den *Aljouwar* was; 't welk men (na ik onderrigt was) in de

de Gevankeniſſen van de *H. Inquiſitie*, ontbeeren moet.

Y 47

XIV. HOOFTSTUK.

Hoe dat ik in de Inquiſitie *geleid wierd, en hoe men, met die daar opgeſlooten ſijn, handeld.*

IK begon my alreede met de hoop te vleijen, dat men my in den *Aljouwar*, tot dat mijn ſaaken af gedaan waaren, wel mogt laaten blijven; om dat men ons daar den geheelen dag, en de volgenden nagt gelaaten had: maar ik ſag al mijn hoop verdweenen, wanneer op den ſeſtienden Januarii, 's morgens ten agt uuren, een Officier binnen quam, met laſt, om ons alle in de *Sancta Caſa* te doen

doen brengen; 't welk ook terſtond uut-gevoerd wierd.

't Was niet ſonder groote moeijelijkheid, dat ik den weg van den *Aljouwar*, tot aan de *Inquiſitie* toe, ter oorſaake van de Yſers, die ik aan de Voeten had, over quam: ondertuſſen had men ons de trap opgeholpen, en wy traaden in een groote Saal, alwaar wy eenige Smeeden vonden, die ons de Yſers van de Voeten deeden, en ſoo wierd ik d'alder-eerſte, om verhoord te worden, geroepen.

Na dat ik deeſe Saal door gegaan was, quam ik in een binne-Kaamer, en van daar in 't Vertrek daar ik mijn Regter vond: deeſe Plaats, die in 't Portugees *Meſa do Santo Officio* genaamd word, (dat *Taafel van den Heiligen Dienſt* te ſeggen is) was met verſcheide ſtrooken van Taffetas, ſommige blaauw, en and're Citroen-koluur, bekleed: men ſiet aan 't eene eind een groot uut-gehouwen *Crucifix*, by-na tot aan de booven-ſoldering verheeven: en in 't midden van de Kaamer een groote verheevendheid, daar een Taafel van omtrent vijftien Voet

lang, en vier breed op geſteld, en die rondom met Seetels beſet is; aan 't einde van deeſe Taafel, na de kant van 't *Crucifix*, was de *Secretaris* op een Vouwſtoel geſeeten, en ik wierd aan d'andere ſijde, regt teegen hem over geſteld: digt by my, aan mijne Regter-Hand ſat den grooten *Inquiſituur* van *Indiën* in een Arm-ſtoel; hy was *Franciſco Delgado Ematos* geheeten, ſijnde een weereldlijk Prieſter, en omtrent veertig Jaaren oud: voor teegenwoordig was hy daar alleen van de twee *Inquiſituurs*, die gemeenlijk te *Goa* ſijn; den andere, die altijd een *Religieus van S. Dominicus* is, was ſedert weinig tijds na *Portugaal* vertrokken; en men had nog geen ander, om ſijn plaats te vervullen, beroepen.

Soo haaſt was ik niet, in de Kaamer van 't algemeen onderſoek, getreeden, of ik wierp my, op mijn kniën voor de Voeten van den Regter, ter needer; meenende hem, door deeſe biddende geſtalte, wat meerder tot deernis te beweegen; maar hy wilde my in dien ſtaat niet aan ſpreeken, en beval my terſtond op te ſtaan. Voorts na mijn naam, en beroep

gevraagd

gevraagd hebbende, wilde hy, dat ik hem ſeide, of ik wel wiſt, over welke ſaaken, dat ik vaſt gehouden was, en ſoo ja, dat ik die terſtond ſoude verklaaren; want dat ſulcx 't eenigſte middel is, om ſpoediglijk in mijn vryheid herſteld te worden. Na dat ik hem op ſijn twee eerſte vraagen voldaan had, ſeide ik, dat ik wel geloofde te weeten, waarom ik gevangen was, en indien hy de goedheid beliefde te hebben, van my aan te hooren, dat ik bereid was, my ſelfs, ſoo terſtond te beſchuldigen; ik vermengde mijn Traanen met mijn Gebeeden, en wierp my andermaal voor ſijn Voeten: maar mijn Regter (ſonder daar grootelijks over beweegd te worden) andwoorde, dat dit van ſoo grooten haaſt niet was, en dat hy voor teegenwoordig ſaaken, van meerder belang als de mijne, te verhandelen had: daar op nam hy een klein Silver Klokje, dat voor hem ſtond, en daar hy ſig van diende, om den *Alcaïde*, of Cipier van den *H. Dienſt*, binnen te klinken; die ook terſtond in de Kaamer quam, en my daar uut in een lange Galdery, die daar niet verre af was,

bragt; alwaar ons den *Secretaris* aanſtonds volgde. Hier ſag ik mijn Koffer brengen, die men in mijn teegenwoordigheid oopende, en my voorts wel naauwelijks beſogt. Alles, tot mijn Knoopen, en een Ring, die ik aan mijn Vinger had, wierd my afgenoomen; ſoo dat ik niets behield, als mijn Pater-Noſter, een Neusdoek, en eenige ſtukken Goud, die ik in mijn Kouſe-Banden genaaid had, welke ſy juiſt niet bedagt hadden, te onderſoeken: Van al de reſt wierd terſtond een geſchrift gemaakt, alſoo net, als het daar na onnut geweeſt is; want al't beſte is my nooit weeder gegeeven, hoewel den *Secretaris* my, op deeſe tijd, verſeekerde, dat my alles op mijn vertrek, weer trouwelijk ſoude behandigd worden; welke belofte my den *Inquiſituur* ſelfs, ſeedert die tijd, tot verſcheide maalen vernieuwd heeft.

Deeſen Inventaris, gemaakt ſijnde, nam my de Kerker-Meeſter by de hand, en leide my, bloots-hoofds, in een Kloofter-Kaamertje van omtrent tien Voet in't vierkant, alwaar ik alleen in geſlooten wierd, ſonder iemand, voor dat

dat het avond geworden was, te ſien, wanneer men my t'eeten bragt: dewijl ik nu dien dag, nog den voorgaande, niet gegeeten had, ſoo nam ik 't ſelve met een taamelijke toegeneegendheid aan; 't welk my ook den volgenden nagt, genoegelijk deed ſlaapen. Des anderendaags, wanneer men 't ontbijt bragt, verſogt ik eenige Boeken, en mijn Kammen te moogen hebben; maar my wierd geandwoord, dat men d'eerſte aan niemand gaf, ſelfs niet het Gety-Boek aan de Prieſters; en wat het tweede belangd, dat de ſelve my niet meer noodig ſouden ſijn; gelijk 't ook waar was; want mijn Hair wierd my terſtond af geſneeden; 't welk men gewoon is te doen, aan al de Gevangene, van wat ſtaat, of ſexe ſy ſouden moogen ſijn; en dat op den eerſten dag, of ten minſten op den volgenden, als ſy in deeſe Heilige Gevankeniſſen treeden.

Hier moet ik 't verhaal, van 't geene my betreft, voor een weinig tijds, afbreeken; om dit Huis, des ſelfs ommegang, en de manieren van regtshandel, daar gebruikelijk, kortelijk te beſchrijven.

XV. HOOFT-

Y 50

XV. Hooftstuk.

Beſchrijving van de Inquiſitie *van* Goa.

Het Huis van de *Inquiſitie*, dat de Portugeeſen *Sancta Caſa*, (dat is, het *Heilige Huis*) noemen, is geleegen aan d'eene kant van 't groote Plein der Hoofd-kerk, die *S. Catharina* toegewijd is. Dit Huis is groot en pragtig, hebbende van vooren drie Duuren; door de middelſte die grooter is, als de twee andere, klimd men, langs de groote Trappen, tot in de Saal, daar hier booven van geſprooken is; de Duuren van weederſijden geleiden na de Vertrekken van de *Inquiſituurs*, welke groot genoeg ſijn, om ijder een taamelijke vergaadering te konnen bevatten. Na binnen, ſijn voor d'Officiers van 't Huis, verſcheide andere Vertrekken; en verder duurdringende, vind men een groot Gebouw, in verſcheide Wooningen van twee verdiepingen, en met binne-plaatſen van den anderen onderſcheiden, verdeeld. In yder verdieping is een Galdery (op de wijſe van een *Dortoir*, of *Klooſter Slaapkaamer*, in

in ſeeven of agt *Celletjes* verdeeld, yder van tien Voeten in't ronde; en 't getal van deeſe Kaamertjes beloopt in alles omtrent de twee honderd.

De Cellen van een deeſer *Dortoirs* ſijn duiſter, ſonder eenige Venſter, en veel kleinder, en laager als d'andere; men liet my die, op ſeekeren dag, als ik klaagde, dat men my te hard handelde, eens ſien; om my alſoo te toonen, dat ik nog veel erger, als ik was, konde weeſen. D'andere ſijn vierkant, overwulft, gewit, net, en helder, door middel van een getraalijd Venſtertje, dat niet ſluit, en 't welk een der grootſte Mannen, niet ſoude konnen bereiken: de Muuren hebben duurgaans een dikte van vijf Voet, en elk Kamertje ſluit met twee Duuren, d'een binnen, en d'ander buiten de Muur: de binnenſte beſtaat in een onder en booven-Duur, beide ſterk, en wel beijſerd; de onderſte helft is oopen, op de wijſe van een Traalye, hebbende booven aan een klein Venſtertje, waar door de Gevangene haar Voetſel, Lindegoet, en andere noodwendigheeden ontfangen; aan deeſe oopening is een Duurtje,

je, dat met twee goede Grendels geſlooten word.

De Duur van de buuten-Muur, is ſoo ſterk, nog ſoo dik niet, als d'andere; maar ſy is geheel, en ſonder eenige oopening: men laat die gemeenlijk van 's morgens te ſes tot elf uuren toe, oopen, op dat de Wind door de opening van d'andere ſpeelen kan, en alſoo de lugt van de Kaamer ſuiveren.

XVI. Hooftstuk.

Op wat wijſe de Gevangene van de Inquiſitie *gehandeld worden.*

Men geeft aan yder der geene, wiens ongeluk haar in deeſe Heilige Gevankeniſſen brengt, een aarde Pot vol Waater; en een ander wat netter, die men *Gurguleta* noemd, ook met Waater om te drinken, met een *Pukaro*, of Kroesje, van een ſoort van geſeegelde aarde gemaakt, die in *Indiën* ſeer gemeen ſijn, en die 't Waater, dat men eenige tijd daar in laat ſtaan, verwonderlijk verfriſſen:

friſſen: men geeft haar nog een Beeſem, om haar Kaamer ſchoon te houden, en een Mat om op haar ſlaap-plaats uut te ſpreiden, als meede een Bekken, dat men alle vier daagen veranderd, en een Pot, om dat te bedekken, welke ook diend om de opgeveegde vuiligheid te bergen.

De Gevangenen worden hier wel gevoed; ſy doen drie maalen des daags; men geeft haar 's morgens ten ſes Uuren 't ontbijt, ten tienen 't middag-maal, en 's avonds ten vier Uuren, haar avondeeten.

Het Ontbijt van de Swarten is gemeenlijk *Cangé*, 't welk een Nat is met Rijſt wat dik gemaakt; op d'andere maalen geeft men haar altijd Rijſt en Vis.

De Blanken worden daar beeter onthaald; men brengd haar 's morgens een platagtig Broodje, weegende omtrent drie onçen, met gefruite Vis en Vrugten; of een end Worſt, ſoo 't Sondag is; ſomtijds ook wel Donderdaags. Voor 't middagmaal, van deeſe twee dagen, geeft men haar ook Vlees met een ſcherpe ſaus, een Broodje gelijk des morgens,

en

en een Schootel met Rijſt; voorts eenige toeſpijs met veel Nat om met de Rijſt te vermengen, die anders maar met Waater en Sout gekookt is. Op d'andere daagen hebben ſy voor 't middagmaal maar Vis: des avonds hebben ſy wederom Brood, Gebraade Vis, een Schootel Rijſt, en een naa-ſpijs van Vis of Yëren, welkers ſaus men met de Rijſt eeten kan, op 't avondmaal en hebben ſy nooit geen vlees, ſelfs niet op Paaſdag; en ik geloof, dat dit gebruik meer uut ſpaarſaamheid ſpruit, (dewijl de Vis in *Indiën* ſeer goed koop is) als wel tot lighaams quelling, van die de grooten Ban onderworpen ſijn; en om haar met een, van dat wreede quaad, dat de Portugeeſen *Mordechi* heeten, te bevrijden; 't welk niet anders is, als een onverdouwelijkheid der ſpijſe; die ſeer gemeen, en gevaarlijk in deeſe geweſten is, en byſonder in een plaats daar men gans geen oeffening heeft.

Men draagd'er ook groote ſorg, om de Sieken al 't noodwendige te verſchaffen; de Genees-Meeſters, en Wondheelders miſſen niet, wanneer 't noodig is, haar te komen beſoeken: en wanneer de

de ſiecktens beginnen gevaarlijk te worden, ſoo beſchikt men haar Biegt-Vaaders; maar men gebruikt, in dit *Heilige Huis* aan niemant 't Heilige Oliſel, nog de laatſte Salvinge; gelijk daar ook nooit eenige Predicatie gehoord, nog Mis bediend word.

Die in de Gevankenis ſterven, worden in 't Huis, ſonder eenig uutwendig gebaar, begraaven; en ſoo ſy volgens 't gebruik van deeſe Vierſchaar, doodſchuldig geoordeeld worden, ſoo worden haare Beenen tot de naaſte Geloofshandeling, om dan verbrand te worden; bewaard: ik ſal elders, de wijſe van deeſe plegtigheid, naader verklaaren.

Dewijl 't altijd in *Indiën* ſeer heet is, en dat men aan niemant in de *Inquiſitie* Boeken geeft, ſoo hebben de Gevangene nooit eenig Vuur, nog ſien geen ander Ligt, als dat van den dag. In yder Celletje ſijn twee Leeger-ſteeden, om dat men, wanneer 't de nood vereiſt, twee Perſoonen by malkander kan ſetten. Behalven de Mat, die men aan yder geeft, ſoo hebben de Europiaanen daar en boven nog een geſtikt Dek-kleed,

't welk

't welk haar voor een Matras diend; dewijl ſy geen dekſel van nooden hebben, often waar om de vervolging van de Muggen, die men *Couſins* noemd, te vermijden, welke hier in groote menigte ſijn; en een der groòtſte ongemakken, die men te lijden heeft, veroorſaaken.

XVII. HOOFTSTUK.

Waar in, van de Bedienaars der Inquiſitie, *gehandeld word.*

Daar ſijn tot *Goa* twee *Inquiſituurs*; d'eerſte, die men *Inquiſidor Mor*, of den grooten *Inquiſituur* noemd, is altijd een Wereldlijk Prieſter, en de tweede is een Geeſtelijke van d'Order van *S. Dominicus*. Den *H. Dienſt*, heeft nog andere Dienaars, die men *Deputados do Sancto Officio* noemd, deeſe maaken 't grootſte getal uut. Daar ſijn Geeſtelijken van alle ordens, die 't Oordeel van de Straf-ſchuldige by-woonen; maar ſy koomen in de Regtbank niet, ſonder daar, door de *Inquiſituurs* geroepen te worden. Daar ſijn'er nog andere, die men

men *Calificadores do Sancto Officio* noemd, aan welke men 't onderſoek der voorſtellingen, die eenigſins verdagt ſijn, van teegens de ſuiverheid van 't geloof te ſtrijden, vertrouwd; dog deeſe ſitten nooit over eenig Vonnis, nog naaderen de Regtbank niet, als om haar gevoelen, over de ſaaken, die men aan haar oordeel over gegeeven heeft, te uuten.

Daar ſijn, behalven alle deeſe, nog een Promotuur, (of opſigt-hebber,) een Procuruur, en Advocaaten voor de Gevangenen; welke van haar ondervraagd worden, dog in 't gevolg meer dienen, om haare geheimen te ontdekken, als om haar, voorſpreekende, te beſchermen; en indien'er nog eenige hoop van getrouwigheid omtrent haar ooverig was, ſoo ſoude haare verdaadiging, aan de beſchuldigde, ſeer weinig nut toebrengen; dewijl deeſe voorſpraaken haar nooit aanſpreeken, als in de teegenwoordigheid van haare Regters, of van andere Perſoonen, die ſy uutſenden, om haar de geheimen, die ſy koomen te hooren, te oopenbaaren.

Nog ſijn der Officiers in de *Inquiſitie*, die

die men noemd *Familiares do Sancto Officio*, 't welk eigentlijk Duurwaarders van dit Geregt ſijn : Perſoonen van aanſien agten haar hooglijk verheerlijkt, wanneer ſy tot deeſen Eedelen Dienſt beroepen worden ; al waaren ſy ſchoon Hertoogen, of Prinſen, ſoo gebruikt men haar, om een beſchuldigd Perſoon in hegtenis te neemen; en men let gemeenlijk, dat men een *Familiar* uutſend, die omtrent van dien ſelven ſtaat, als die men doet vangen, is. Deeſe Luiden trekken geen beſolding, maar houden haar over-genoeg voldaan, met d'eer, die ſy meenen te genieten, wannneer ſy deeſe Heilige Regterſtoel moogen dienen; ſy draagen alle, tot een Eer-teeken, een Gouden Gedenk-Penning, waar op de Waapenen van den H. Dienſt geſneeden ſtaan. Wanneer men iemant ſal aangrijpen, gaat'er maar een eenig op uut ; en ſoo haaſt hy aan de Perſoon, die hy hebben moet, verklaard, dat de ſelve van de *Inquiſituurs* geroepen word, ſoo is die verpligt, ſonder de minſte teegenſpraak, te volgen : want op de minſte teegenſtand, ſoude al de Weereld de hand bieden, om de

de beveelen van den H: Dienſt, terſtond te doen uutvoeren.

Behalven alle deeſe, ſijn'er nog Secretariſſen over die in der daad Duurwaarders ſijn, en *Meirinhos* geheeten worden: als meede, een Cipier, of Kerker-Meeſter; ook Wagters, welke de Gevangene bewaaken, en haar het Voedſel, met de verdere behoeftigheden, toe brengen.

XVIII. Hooftstuk.

Hoe de Officiers van de Inquiſitie *haar, omtrent de Gevangene gedraagen.*

Dewijl al de Gevangene alleen ſitten, en dat het ſeer ſelden gebuurd, dat men'er twee by malkanderen ſet, ſoo ſijn vier Perſoonen genoeg, om'er twee honderd te bewaaren. Men doet in de *Inquiſitie* een eeuwig ſtilſwijgen onderhouden; en dat ſoo geſtreng, dat die ſig beklaagen, ſchreyen, of al te hard bidden willen, in groot gevaar ſijn, om van de Wagters met ſtokken geſlaagen te worden; welke op 't minſte ge-

Y 55

rugt dat ſy hooren, terſtond na de plaats, daar het van daan komt, toeſchieten, om haar te waarſchouwen, dat ſy ſwijgen ſullen; en by gebrek van gehoorſaamheid voor de tweede maal, ſoo oopenen ſy de Duuren, en ſlaan'er, ſonder eenig meedelijden, rijkelijk op; 't welk niet alleen diend, om, die men kaſtijd; te beeteren, maar ook om d'andere, die de ſlaagen en 't geſchreeuw, ter oorſaake van de groote ſtilheid, gemakkelijk hooren konnen, een ſchrik aan te jaagen.

De Cipier en de Wagter ſijn geſtaadig in de Galderien; en ſlaapen des nagts daar in.

Den *Inquiſituur*, vergeſeldſchapt met een Secretaris en een Taal-man, koomen, omtrent om de twee maanden, alle de Gevangenen beſoeken, om haar te vraagen, of ſy van eenig ding gebrek hebben, of men haar wel haare ſpijs op het geſette Uur toebrengt; en of ſy ook eenige klagten, teegens de Officiers, die haar bedienen, hebben in te brengen: en, ſoo haaſt als ſy op deeſe drie articulen geandwoord hebben, worden de Duuren terſtond weeder toe geſlooten; dog deeſe be-

beſoeking is in der daad niet anders, als ſoo wat glimps, om de geregtigheid en goedhartigheid, daar men in deeſe Regtbank meede pronken wil, wat te doen uutſchitteren; maar ſy ſijn anders van geen nuttigheid, nog brengen de Gevangenen, ſchoon ſy klaagen, geen verligting aan, dewijl ſy daarom niet ſagter gehandeld worden.

Schoon de Gevangenen veel Goederen toe gebragt hebben, ſoo worden ſy daarom niet beeter, als die niet hadden, onthaald; en men verſpild aan den eene, dat men van den andere genoomen heeft: want het miſt ſelden, of den *H: Dienſt* houd al de Goederen, roerende en onroerende, van die 't ongeluk hebben, van onder haare handen te vallen, voor verbuurd verklaard.

XIX. HOOFTSTUK.

Van de manier der Regtshandel, die in de Inquiſitie *gebruikelijk is.*

Wanneer eenig Perſoon, door de *Inquiſitie* gevangen is, ſoo vraagd men terſtond na ſijn Naam, na ſijn Beroep, en na ſijn Staat; men vermaand hem vervolgens een nette verklaaring van alle ſijn Goederen te doen; en om hem dies te gemaklijker daar toe te beweegen, ſoo ſeid men hem, als van *Chriſti* weegen, dat al 't geene hy openbaard, indien hy onſchuldig is, hem getrouwelijk weeder ter hand geſteld ſal worden; en in teegendeel, dat, al wat men in 't vervolg ondekt, hem toe te koomen, en hy verſweegen heeft, aangeſlaagen ſal werden, en hy daar van voor eeuwig verſteeken blijven. En dewijl by-na al de Weereld een goed voor-oordeel van d'heiligheilid en opregtigheid deeſes Gerigts-Stoel heeft, ſoo twijffeld niemant, diens gewiſſe van diergelijke quaalen onbewuſt is, of ſijn onnooſelheid ſal oopenbaar, en hy, by gevolg wel haaſt,

in

in ſijne vryheid herſteld worden : daarom maakt iemand niet veel ſwaarigheid, om aan deeſe Heeren 't gehiem van ſijne ſaaken en Goederen , van wat belang die ook ſoude moogen weeſen, te ontdekken.

T' Is niet t' eenemaal ſonder waarſchijnlijkheid, dat het Gemeen ſoo gunſtelijk van deeſe Geregts-Bank oordeeld; want van buiten aanſiende, ſoo is'er geen Regts-gebied in de Wereld, daar de geregtigheid met meer ſagtmoedigheid, en meedewaardigheid geoeffend word, als hier. Die haar ſelven uut eigene beweeging beſchuldigen , en haar leedweeſen betoonen, eer dat ſy gevangen worden , blijven vry , en hebben voor geen gevankenis te vreeſen. T' is waar, dat men die dat niet doen, voor ſchuldwaardige aanmerkt , en dat men haar, als ſoodanige, verwijſt; maar men ſtraft niemant, met eenige tydelijke ſtraf tot der dood toe, als die men voor volkoomen overtuigd houd; en men genoegd ſig niet met twee of drie Getuigen, om daarom een beſchuldigde , voor Strafwaardig, overtuigd te houden , gelijk

men in de Wereldlijke Regtbanken gewoon is: twee Getuigen ſijn wel genoeg om iemand aan te taſten; dog daar moeten'er ten minſten ſeeven ſijn, om hem te verwijſen, hoe klaar dat den Miſdaadigen overtuigd is, en hoe ſwaar ook de miſdaad ſoude moogen weeſen, daar van hy voor overtuigd uut-gekreeten word: den *H. Dienſt* genoegd ſig met de Kerkelijke ſtraffe, met den Ban, en met het aantaſten der Goederen. En aangaande de Lighaamelijke, en tydelelijke ſtraffen, die den ſchuldigen aan 't Weereldlijk Geregt onderworpen is, worden hem, indien hy ſijne miſdaad belijd, quijt geſcholden: den *H. Dienſt* ſpreekt dan voor hem, houd 't Weereldlijk gerigt wat op; en verkrijgd alſoo genaade voor den Miſdaadigen; ja daar is nog aanmaaning, nog bemiddeling, die men niet in 't werk ſteld, om de toeſtemming, daar als uut te trekken.

Dog, indien hy tot ſijne voorgaande quaalen weederkeerd, ſoo is 't ook waar, dat de *Inquiſitie* hem niet bevrijden kan; maar die geeft hem dan, tot haar leedweeſen, aan de Wereldlijke magt over;

dog

dog niet ſonder al voorens bedongen te hebben, dat, indien ſy volherden in de wil, om den afgevallen Ketter met de dood te ſtraffen, dit dan ten minſte ſonder bloedſtorting geſchiede; wat ſagtmoedigheid is dit?

Maar, na dat alles geſeid is, dat men ten beſte van den *H. Dienſt* ſoude konnen voortbrengen, ſoo moeten daar eenige omſtandigheeden by gevoegd worden, die vertoonen ſullen, wat men van deeſe waarſchijnlijke goedertierenheid en Liefde, te verwagten heeft.

Nooit worden de Getuigen voor de beſchuldigde gebragt, om die teegens malkander te verhooren: men neemd allerlei Perſoonen voor Getuigen aan; ſelfs die eenig belang aan 't Vonnis, en 't leeven van den beſchuldigden hebben: men wil nooit eenige beriſping teegens de Getuigen, al waaren 't ſchoon d'alderonwaardigſte om gehoord, en de alderonbequaamſte om teegen hem geſteld te worden, aanneemen: 't getal van deeſe Getuigen word dikmaals tot vijf gebragt; en onder deeſe worden, de ſoo voorgewende Mede-hulpers begreepen, welke

niet getuigen als aan de Plei ſijnde, en die haar leeven niet konnen behouden, als wanneer ſy bekennen, 't geene ſy nooit gedaan hebben; ook begrijpt men onder dit getal van ſeeven, den ſchuldige ſelfs, den welken, wanneer hy aan de Pijnbank een mis-bedrijf, 't geene hy nooit bedreeven heeft, bekend, werd als Getuige teegens hem ſelve aangemerkt. Dikwijls word 't getal van ſeeven tot niet met al, dewijl 't maar van gemeende Meedeſtanders 't ſaamen geſteld is, die aen 't quaad, dat men haar te laſt leid, inder waarheid onſchuldig ſijn, en welke de *Inquiſituurs* in der daad ſchuldig maaken, want met haar, of door 't Vuur, of door de Pijnbank te dreigen, ſoo dwingen ſy haar, om haar eigen leeven te behouden, den Onnoſelen te beſchuldigen. Om deeſe verborgentheid wel te verſtaan, ſoo moet men weeten, dat onder de miſdaaden, waar over de *Inquiſitie* 't regt van onderſoek heeft, eenige ſijn, die men op ſoo een wijſe begaan kan, dat men alleen ſchuldig is; gelijk Godslaſtering, Godloosheid, enſ: : daar ſijn andere, die men niet, ſonder ten minſten een Mede-

de-

dehulper te hebben, bedrijven kan; gelijk de Sodomie: en daar ſijn eindelijk andere, die men niet, ſonder verſcheide Medeſchuldige te hebben, begaat; gelijk 't by-woonen van den Joodſen Sabath; of deel te hebben aan die bygeloovige vergaaderingen, tot welkers verlaating de bekeerde Afgooden-Dienaars, ſoo beſwaarlijk konnen gebragt werden; wijl men meend, dat ſy maar tot Tooveri, en Geeſt-handel om verborgene ſaaken, en toekomende dingen te weeten, aangeleid worden, en dat door weegen, die natuurlijker wijſe, tot diergelijke kenniſſe, niet konnen geleiden.

En 't is byſonderlijk, ten opſigt van de ſonden, die men ſonder verſcheide andere meedehulpers niet begaan kan, waar meede de Regt-kunde van den *H. Dienſt*, ſoo vreemd, en ſoo buiten gemeen omſpringd.

De Jooden door *Ferdinand*, Kooning van *Arragon*, en *Iſabella*, Kooninginne van *Caſtille*, ſijn Gemaalinne, uut *Spanjen* verdreeven ſijnde, vlugten die naa *Portugaal*, alwaar men haar onder

voorwaarde, dat ſy de Chriſtelijke Godsdienſt ſoude aanneemen, ontfing; 't welk ſy ook, ten minſten naa uuterlijken ſchijn, deeden: en gelijk de naam van Jood ſeer veragtelijk is over de geheele wereld, ſoo heeft men altijd, de Huishoudens en Geſlagten van de Chriſtenen, met die van de Jooden onderſcheiden; en men noemd nog heeden, die daar van afgedaald ſijn, in hoe verren graad het ook is, *Chriſtams Novos*, dat is, Nieuwe Chriſtenen; En dewijl door verloop van tijd, eenige het Huwelijx verbond met d'Oude Chriſtenen aangegaan hebben, ſoo verwijt men egter daagelijks aan haare Naakoomelingen, dat ſy nog ten deele Nieuwe Chriſtenen ſijn; 't geen de Portugeeſen dus uutdrukken, *temparte de Chriſtam Novo*; ſoo dat, hoewel haare Groot-Vaaders en Over-Groot-Vaaders Chriſtenen geweeſt ſijn, hebben deeſe Ongelukkige nog niet konnen verkrijgen, dat ſy onder 't getal der *Chriſtams Velhos*, dat is, Oude Chriſtenen, moogen geſteld worden. En dewijl de Huishoudens, die (regtdraads of ten deelen) van deeſe Jooden afkomſtig ſijn, on-

onderſcheidentlijk in *Portugaal* gekend worden (alwaar ſy maar tot een voorwerp van haat en afkeer dienen, ſoo ſijn ſy verpligt, ſig dies te naauwer met malkanderen te vereenigen) om ſoo den een den ander de wederſijdſe hulp-middelen toe te voegen, welke ſy van elders niet te hoopen hebben; en 't is deeſe ſelve vereeniging, die haare verſmaading en tegenheid ſoo vermeerderd; ja die de gemeene oorſaak van al haar ongenaade is.

XX. HOOFTSTUK.

Van de ongeregtigheeden, die in de Inquiſitie *gepleegd worden omtrent de Perſoonen, die beſchuldigd worden van't* Joodendom *te ſijn.*

OM deeſe ſtoff wat meer ligt te geeven, ſoo ſteld eens, dat een nieuw, dog eevenwel een ſeer opregt Chriſten, van deeſe Ongelukkige voort geſprooten, door order van de *Inquiſitie* gevangen genoomen word; en dat hy, niet alleen door ſeeven, maar ſoo gy wild, door

vijftig Getuigen, beſchuldigd is: deeſen Mens, van ſijn onſchuld verſeekerd, die hy ook hoopt, dat ontwijffelbaar bekend ſal worden, ſal ſonder veel tegenſpartelen, en ſeer ligt, aan den Regter een volle verklaaring van ſijne Goederen geeven, dewijl hy geloofd, dat hem die trouwelijk weeder ter hand geſteld ſullen werden: Ondertuſſen hebben deeſe Heeren, hem ſoo draa niet in haare Kotten op geſlooten, of ſy doen de ſelve by oopenbaaren uutroep verkoopen, wel verſeekerd ſijnde, dat ſy die nooit ſullen behoeven uut te keeren.

Eenige maanden verſtreeken ſijnde, roept men deeſen Man voor de Vergaadering, en men vraagd hem, of hy wel weet waarom hy in de Gevankenis geſet is? waar op hy dan noodwendig moet andwoorden, dat hy 't niet weet; vervolgens word hy dan vermaand, daar op met allen ernſt te denken, en 't ſelve te verklaaren, dewijl dit 't eenige middel is, om ſpoedig in ſijn vryheid herſteld te worden; waar naa hy weeder in ſijn vertrek gebragt word. Na eenigen tijd word hy andermaal voor de Vergaadering geleid,

leid, en op de ſelve wijſe ondervraagd, ſonder dat men eenig ander andwoord van hem bekoomen kan: maar eindelijk de tijd van de *Auto da Fé* naaderende, ſoo komt den *Promotuur* hem aanſeggen, dat hy van een goed getal Getuigen, van op ſijn Joods geleefd te hebben, beſchuldigd word; 't welk in 't waarneemen van de Moſaiſe Wet beſtaat, naamentlijk van geen Verkens-Vlees, Haaſen, nog onbeſchobde Vis te willen eeten; ſig in de Vergaadering der Jooden te bevinden; den Sabbath te vieren; van 't Paas-Lam te eeten, en ſoo voorts. Men beſweerd hem dan by d'Ingewanden der Barmhertigheid van onſen Heere *Jeſu Chriſti* (want dit ſijn de ſelve woorden die men in dit Heilige Huis gebruikt) dat hy ſijn miſdaaden vrywillig ſal belijden, wijl dit d'eenige weg is, die hem nog overſchied, om ſijn leeven te behouden; en dat den *H. Dienſt*, alle bedenkelijke middelen ſoekt, om hem 't ſelve niet te doen verlieſen. Deeſen onſchuldigen Mens blijft dan ontkennen, 't geene men hem opdringd; en hier op word hy verweeſen, als *Convicto negati-*

vo, dat is, Overtuigd, maar Ontkennende, om aan de Wereldlijke magt overgeleeverd, en volgens haare Wetten geſtraft, dat is te ſeggen, verbrand te worden. Men laat daarom niet af, van hem ſeer dikmaal aan te maanen, dat hy ſig beſchuldigen ſal; en ſoo hy dat doet, een dag voor den tijd van ſijn uutleiding, ſoo kan hy de dood nog ontgaan. Dog indien hy, in hem ſelven te ontſchuldigen, niet teegenſtaande al de vermaaningen, opwekkingen, en Pijnen die men hem om ſig te beſchuldigen aan doet, volſtandig blijft; ſoo word eindelijk, des Vrijdags, voor den Sondag van ſijn uutgang, 't Vonnis van ſijn dood geteekend. Deeſe onderteekening geſchiet in de teegenwoordigheid van een Duurwaarder van 't Wereldlijk Geregt, die dan een Touw om de Handen van den, ſoo genoemden Miſdaadige, werpd, tot een teeken dat hy daar beſitting af neemd, na dat het Kerkelijke Geregt hem verlaaten heeft. Men doet ter ſelver tijd een Biegt-Vaader binnen koomen, die den verweeſene, dag en nagt by blijft, en niet af laat, van hem in 't byſonder,

te

te vermaanen, en aan te dringen, dat hy dog ſoude bekennen, daar meede hy beſchuldigd word, op dat hy ſijn leeven mag behouden. Hier vind een onſchuldig Mens ſig in een groote verwerring; indien hy tot aan de Sondag in 't ontkennen volhard, ſoo word hy dien ſelven dag wreedelijk ter dood gebragt; en by al dien hy ſig beſchuldigd, als dan is hy voor al ſijn leeven eerloos en ellendig. Dog indien de Waarſchouwingen van ſijn Biegt-Vaader, en de vreeſe voor de dood-ſtraf hem beweegen, om de miſdaaden die hy nooit bedreeven heeft, te belijden; ſoo moet hy verſoeken om in de Vergaadering gebragt te werden; 't welk altijd terſtond toegeſtaan werd: ſijnde nu in de teegenwoordigheid ſijner Regters, is hy ſtraks gehouden, ſig ſchuldig te verklaaren, en vervolgens, haare Barmhertigheid ſoo over ſijn ſonden ſelve, als over de hertnekkigheid van de ſelve niet te hebben willen bekennen, af te bidden; en dewijl men meend reeden te hebben, om te gelooven, dat hy ſig opregtelijk beſchuldigd, ſoo verpligt men hem, om in 't byſonder van ſtuk tot ſtuk, alle ſijne

miſ-

Y 62

miſgreeepen, en dwaalingen aldaar t'oopenbaaren; en deeſen onſchuldigen, aan wien men d'aanbrenging van ſijne teegen-Getuigen, alreede te kennen gegeeven heeft, behoeft, om haaren eis hier omtrent te voldoen, maar op te leeſen, 't geene hy heeft hooren ſeggen.

Deeſen Man verbeeld ſig, nu miſſchien van alles ontſlaagen te weeſen; maar hem ſijn nog ſaaken ooverig, die hem onvergelijkelijk ſwaarder ſullen vallen, als alles dat hy tot hier toe gedaan heeft: want de *Inquiſituurs* miſſen niet, hem, op deeſe wijſe, voorts aan te ſpreeken: indien gy de Wet van *Moſes* waargenoomen, en op den Sabbath in de Vergaaderingen geweeſt hebt, gelijk gy ſegt, en uwe beſchuldigers daar geweeſt ſijn, gelijk ſeer waarſchijnlijk is, ſoo moet gy, om ons van de deegelijkheid van uw berouw genoegſaame prouven te geeven, haar noemen; niet alleen die u beſchuldigd hebben, maar ook alle, die met u in de ſelve vergaaderingen, geweeſt ſijn.

Het valt niet gemakkelijk de reeden t'ontdekken, die de Heeren van den *H. Dienſt* beweegd, om deeſe ſoo genoemde

de Jooden, tot 't raaden naa de Getuigen, die haar beſchuldigd hebben, te verpligten, of ten waar, dat deeſe Getuigen van den Sabbath meede ſchuldige waaren: maar hoe kan deeſen armen onſchuldigen haar raaden? En indien hy al ſchuldig was, waar toe diend het, dat hy de Getuigen voor den *H. Dienſt* noemd, die haar alreede, dewijl ſy den aanklagt uut haar gehoord hebben, kend, en dat het alleen op haar aanklaagen ruſt, dat men den beſchuldigden, als miſdaadige handeld? In alle andere geleegentheeden, en wil men niet, dat de miſdaadige haare beſchuldigers kennen, om dat men ook yets tot haaren laſte ſouden konnen hebben; en hier wil men na haar geraaden hebben. Eens vaſt geſteld ſijnde, dat ſy meedeſchuldige ſijn; wel de *Inquiſitie* ſal haar dan niet te beeter kennen, wanneer hy haar genoemd heeft: indien ſy in de Gevankenis van de *Inquiſitie*, gedwongen ſijn geweeſt, haare miſdaad te belijden, wel ſy ſijn nog, daar ſy geweeſt hebben; en den *H. Dienſt* heeft gans geen belang om den beſchuldigden na haar te doen raaden; hy ſal daarom niet min ſchuldig, nog ſy

te

Y 63

te meer onſchuldig bevonden werden. Den beſchuldigden, en de Getuigen, ſijn gelijkelijk onder de magt van de *Inquiſitie*; wat is dan 't oogwit van deeſe Regters? ſouden ſy daar wel op uut ſijn, om deeſen Man al ſijn Meedepleegers te doen noemen, wanneer hy meende ſijn Beſchuldigers te raaden? wel dit ſoude eenigſins konnen dienen, indien hy waarlijk miſdaadig was; maar nu hy 't niet is, ſoo kan deeſe nood-dwang tot het raaden, den Onſchuldige maar in groote verwerring brengen; gelijk 't ook in der daad doet: want deeſen Armen Nieuwen Chriſten, gedwongen ſijnde, om Luiden aan de *Inquiſitie* te noemen, die hy niet kent, en die ſy wel kennen, (want ſonder dat, ſoude de belijdenis, van een miſdaad, daar aan hy onſchuldig is, hem van 't Vuur niet konnen bevrijden) reedeneerd by-naa op deeſe wijſe: Noodwendig moeten die my beſchuldigd hebben, van mijn Vrienden, van mijn Bekende', van mijn Gebuuren, of wel van die Nieuwe Chriſtenen, met welke ik gewoon ben te verkeeren, weeſen; want d'Oude Chriſtenen ſijn nooit in quaad ver-

vermoeden, nog over op ſijn Joods te leeven, beſtraft geweeſt; en wie weet, of die Luiden niet in dien ſelven ſtaat waaren, daar ik my nu teegenwoordig in bevinde! Ik wil haar dan alle op mijn buurt, ook beſwaaren. En dewijl 't onmoogelijk is, dat hy, om een getal van ſes of ſeeven uut te vinden, net ſoude konnen giſſen, wie hem beſchuldigd hebben, ſoo is hy verpligt een groot getal Onnooſele te noemen, die miſſchien nooit aan hem eens gedagt hebben, en teegens welke hy ondertuſſen, door ſijn verklaaring, ſelve een Getuige word; 't welk dikmaal genoeg is, om haar te doen aangrijpen, en in de Gevankenis van den H. Dienſt te bewaaren, tot dat men metter tijd ſeeven Getuigen teegens haar heeft, gelijk deeſe, die ik onderſtel; 't welk dan genoeg is, om haar tot 't Vuur te verwijſen.

XXI. HOOFT-

XXI. HOOFTSTUK.

Waar in nog gehandeld word, van de wyſe van Regts-handel, in de Inquiſitie *gebruikelyk.*

Men kan dan klaar genoeg ſien, door 't geene dat in 't voorgaande Hoofdſtuk geſeid is, dat deeſe ellendige Offerlingen van de *Inquiſitie*, malkander weederſijds beſchuldigen; en dat een Man t'eenemaal onſchuldig kan ſijn, hoewel hy vijftig Getuigen teegens hem heeft; Ondertuſſen word deeſen Mens, hoe onnooſel hy ook weeſen mag, by gebrek van ſig te beſchuldigen, en van wel te giſſen, aan de Buulen, als volkoomen overtuigd, overgeleeverd; 't welk niet ſoude geſchieden, of ten minſten ſeer ſelden, indien men ſorg droeg, dat Beſchuldigers de Getuigen, en de Beſchuldigden, teegen malkander over geſteld wierden.

Alles wat'er teegens de Perſoonen, die van't Joodendom verdagt ſijn, in 't werk geſteld word; en al wat'er tot nog toe af geſeid is, moet ook van ſoodaanige, die in

in vermoeden van Tooveri ſijn, verſtaan worden; dewijl ſy geagt worden, in die bygeloovige Vergaaringen, daar hier booven van geſprooken is, geweeſt te ſijn: en de verbijſtering om de Getuigen te noemen, is hier veel grooter, dewijl ſy niet, gelijk de Nieuwe Chriſtenen, maar in een ſoort van Menſen, na haare Getuigen, en Meedehelpers te ſoeken hebben; want ſy moeten die, als by geval, en ſonder onderſcheid onder alle die ſy kennen, 't ſy Vrienden, Bloedverwanten en Vianden, van alle ſtaaten, en van allerlei beroep, vinden; 't welk nog meer onnooſele in deeſe gevallige, en afgeperſte beſchuldiging wikkeld, dewijl'er een veel grooter getal, om in deeſe ſwerm van Onſchuldige, de Getuigen, over welke men ondervraagd word, te vinden, genoemd moet worden.

De Goederen van die met de dood geſtraft worden, en van die de ſelve met haare belijdenis ontgaan, worden gelijkelijk, om dat ſy alle voor ſchuldig uut gekreeten worden, verbuurd verklaard; en dewijl de *Inquiſituurs* niet ſoo ſeer naa 't leeven

't leeven, als naa de Goederen tragten, en dat men volgens de Wetten van deeſe Vuurſchaar, niemand aan den Weereldlijken Regter overgeeft, als de weedervervallene Ketters, en die haare beſchuldigingen niet willen bekennen, ſoo ſtellen de Regters van de *Inquiſitie* alles in 't werk, om de Gevangene tot belijdenis te brengen, vergeetende niet de Pijnbank te gebruiken, om haar hier toe te verpligten: ſy hebben ſelfs de goedheid, om deeſe Beſchuldigde ſeer hard te pijnigen, want 't geſchied tot behoudenis van haar leeven; en ſy hebben maar te belijden een miſdaad, daar over ſy beſchuldigd worden. Dog de waare reeden, die haar ſoo ſeer doet wenſen, dat men ſig beſchuldigd, is, om dat wanneer een Mens ſig miſdaadig verklaard, ſoo heeft de Weereld niet meer te twijffelen, of ſijne Goederen ſijn, met genoegſaame geregtigheid aangeſlaagen; en de doodſtraf aan deeſe gewaande Miſdaadige quijt ſcheldende, doen ſy in d'Oogen van d'Eenvoudige een glimp van goedhartigheid, en waarſchijnlijke geregtigheid uut-ſchitteren, 't welk niet weinig

toe

toe brengt, om die goede gedagten, die men van de Heiligheid, en ſagtmoedigheid van deeſe Regtsbank heeft, te behouden, welke anders, ſonder die behendigheid, niet lang ſoude ſtaande blijven. Men moet hier ook aanmerken, dat die 't Vuur alſoo door haare af-gedwongene belijdenis ontkoomen ſijn, wanneer ſy uut de Gevankenis van den *H. Dienſt* uut-gegaan ſijn, wel naauwelijk verbonden blijven, om aan al de Weereld bekend te maaken, dat men omtrent haar ſeer goed-daadelijk, en meedelijdelijk gehandeld heeft, wijl ſy 't leeven, 't welk ſy regtveerdelijk verdiend hadden te verlieſen, behouden hebben; want indien een Mens, die ſig ſchuldig verklaard had, hem wilde, na dat hy los gelaaten was, regtvaardigen, die ſoude terſtond aangebragt, gevangen, en in de eerſte Geloofs-handel, ſonder eenige hoop van vergiffenis, verbrand worden.

XXII. HOOFT-

Y 66

XXII. HOOFTSTUK.

Andere ſoorten van ongeregtigheid, die gemeenlijk in de Inquiſitie *begaan worden.*

Dat men de Chriſtenen dikmaals op valſe beſchuldiging, en nooit wel overtuigd, van met 't Joodendom beſmet geweeſt te ſijn, doet ſterven, kunnen de Regters van den *H. Dienſt* ſelve klaar genoeg ſien, indien ſy de moeiten wilde neemen, om de ſaaken eens ſonder vooroordeel te onderſoeken, en aan te merken, dat onder honderd Perſoonen, die als Jooden, tot het Vuur verweeſen ſijn, naauwelijks vier gevonden worden, die dat Geloof, ſtervende belijden; al d'andere roepen, en betuigen altijd, tot aan de laatſte ſnak, dat ſy Chriſtenen ſijn; dat ſy 't ſelve al haar leeven geweeſt hebben; dat ſy *Jeſus Chriſtus*, als d'eenige, en de waaragtige God aanbidden; dat 't alleen op ſijne Barmhertigheid, en op de verdienſten van ſijn aanbiddelijk Bloed is, dat ſy haare hoop en ſaligheid grondveſten. Maar 't geſchrei, en de ver-

verklaaringen van deese Rampspoedige (indien men de geene soo noemen mag, die lijden, om de Leugenen niet te willen belijden) konnen deese Heeren, in geenen deelen, beweegen; welke haar inbeelden, dat deese bevestigde belijdenis van Geloof, welke soo veel Mensen, stervende doen, niet waardig is, dat men daar de minste opmerking op geeft; en die gelooven, dat een klein getal Getuigen, die alleen door de vrees voor 't Vuur, verpligt worden, om seer onnoosele Mensen te beschuldigen, haar tot een genoegsaame reeden sal dienen, om haar voor de regtveerdige vergeldinge Gods te bedekken. Indien, (segge ik) soo veel Christenen, voor Jooden doorgaande, door geheel *Indiën*, soo onregtveerdelijk aan de Buulen overgeleeverd worden, soo begaat men geen mindere, nog minder in gebruik sijnde ongeregtigheeden in *Indiën*, omtrent die beschuldigd worden over Tooveri, en Geesthandel, en die men als soodanige ten Vuure veroordeeld. Om deese saak wat meer ligt te geeven, moet men aanmerken, dat de Heidenen, die in haar Hei-

dendom veel bygeloovigheeden waarneemen, om te weeten, (by voorbeeld,) den uutſlag van eenigen handel, of van een ſiekte; of men van een ſeeker Perſoon bemind is; wie eenig ding, dat men verlooren heeft, mogt gevonden, of geſtoolen hebben; en om andere ſaaken van die natuur; dat deeſe Heidenen (ſegge ik) deeſe dingen ſoo ligt, nog ſoo haaſt niet konnen vergeeten, of ſy ſtellen die nog ſeer dikwijls in 't werk, naa dat ſy gedoopt ſijn: 't welk men ſoo vreemd niet vinden ſal, indien men aanmerkt, dat in Vrankrijk, daar de Chriſtelijke Godsdienſt, ſeedert ſoo veel eeuwen gegrondveſt is, nog Luiden gevonden worden, die aan deeſe wanſchikkelijke plegtigheeden geloof geeven, en daar gebruik van maaken, 't welke ſoo een lange reeks van Jaaren haar nog niet heeft konnen doen vergeeten; men moet ook weeten, dat deeſe nieuwelijks bekeerde Heidenen, 't beſte deel van haar leeven in 't Heidendom door gebragt hebben, en dat die geene, die in de Staaten van den Koning van *Portugaal* in *Indiën* leeven moeten, maar Slaaven, en Onderdaanen ſijn; welke gemeen-

meenlijk van Godsdienſt maar veranderen, om dat ſy hoopen, daar door van haare Heeren en Meeſters wat ſagter gehandeld te worden. Ondertuſſen deeſe ſlag van miſgreepen, die (na mijn Oordeel) veel eer, by ſulke groove, en onweetende Luiden, de Roede, als 't Vuur ſouden verdienen, worden hier eevenwel met ſoo wreeden lijf-ſtraf geboet, en dat aan die daar over, volgens de gebruiken van deeſe Regtbank, voor de tweede maal beſchuldigd worden, wanneer ſy die voor d'eerſte reis beleeden hebben; of voor d'eerſte maal indien ſy in 't ontkennen volharden: en de *Inquiſitie* ſtraft niet alleenlijk de Chriſtenen, die in de ſoo genaamde misſlagen, daar van ſy haar 't regt van onderſoek aanmatigd, vallen, of die beſchuldigt ſijn te vallen; maar ſelfs de Mahometaanen, Heidenen, en andere Vreemdelingen van wat Godsdienſt ſy ook ſijn, die eenige van deeſe miſdaaden mogten begaan: of die maar oeffening van haar eigen Godsdienſt, in de onderhoorige Landen van den Kooning van Portugaal, gepleegd hebben; want hoewel den Vorſt vrijheid van

Y 68

Conſientie in ſijn Landen geeft, ſoo houd den *H. Dienſt* de uutlegging van deeſe toelaating aan haar ſelven, en wil wel, dat de Vreemdelingen in haar Godsdienſt leeven; maar ſtraft als ſchuldige, die daar van eenige Oeffening doen. En dewijl'er in de onderhoorige Landen van de Portugeeſen in *Indiën*, meer Mahometaanen, en Heidenen, als Chriſtenen ſijn; en dat de *Inquiſitie*, die de weedervallene Chriſtenen met de dood ſtraft, dog die niet gedoopt ſijn geweeſt, nooit aan 't Lijf komt; maar de ſelve, al waaren ſy ook honderdmaal vervallen, ten hoogſten met de uutbanning, een geeſeling, of de Galei kaſtijd; ſoo is deeſe vrees van tot 't Vuur verweeſen te worden, een groote verhindering aan veele, om 't Chriſten Geloof te omhelſen; en den *H. Dienſt*, wel verre om in deeſe Landen tot de voortplanting van 't Geloof eenig nut toe te brengen, diend niet anders als om de Volkeren van de Kerk te verwijderen, en om haar een ſchrik voor de ſelve aan te jaagen.

De oneindige aan een ſchaakeling van beſchuldigingen, die noodwendig uut 't geene

't geene geſeid is, volgd; en de vrijheid, die yder ſig aanmaatigd, om, ſonder daar over geſtraft te worden, hem, die ſijn viand is, te bekladden, maakt dat de Gevankeniſſen van de *Inquiſitie* nooit lángen tijd leedig ſijn; en hoewel de Geloofs-handelingen, ten minſten van twee tot twee, of van drie tot drie Jaaren geſchieden, ſoo ſiet men die nogtans gemeenlijk met twee honderd, of meer Gevangenen vervuld.

XXIII. HOOFTSTUK.

Eenige bijſonderheeden aangaande de Officiers van de Inquiſitie.

IN al de onderhoorige Landen der Portugeeſen, ſijn vier *Inquiſitien*, te weeten in *Portugaal*, die van *Liſſebon*, *Coimbra*, en *Devora*; en in *Ooſt-Indiën*, die van *Goa*. Deeſe Vierſchaaren ſijn alle volmagtig, en oordeelen ſonder verder beroep alle ſaaken, die in de uutgeſtrektheid van haar gebied voorvallen. Die van *Goa* breid haar regtsgebied over alle de Landen, die de Koning van *Poortu-*

gaal booven de *Caap de Bonne-Eſperance* beſit, uut. Behalven deeſe vier Regterſtoelen, is'er nog een grooten Raad van de *Inquiſitie*, alwaar den *Inquiſituur* Generaal de voorſitting heeft; deeſe Regtbank is 't Hoofd van al d'andere, en men doet daar van al 't geene, dat elders geſchied, onderrigt. Boven d'eer, d'uutneemende magt en de voordeelen, die aan de bedieningen van al de *Inquiſituurs* gehegt ſijn, ſoo trekken ſy nog op tweederlei wijſe merkelijke profijten; eerſtelijk, wanneer de Goederen der Gevangenen in 't oopenbaar verkogt worden, en dat'er ſig onder de ſelve iets raars of koſtelijks op doet (gelijk 't veel gebuurd) ſoo ſenden ſy maar yemand van haar Huis-Genooten, om daar op te bieden, wel verſeekerd ſijnde, dat niemand de ſtoutheid ſoude durven hebben, om booven haar bod te koomen; waar door 't dikwijls gebuurd, dat haar de ſaaken, minder als voor d'helft van de waardije, toegevoegd worden. Het tweede middel, waar door ſy ook veel voordeelen hebben, is 't inkomen van de verbuurd verklaarde Goederen; welke wel tot de Koo-

nink-

lijke ſchatkiſt behooren, maar ſy hebben 't regt om Ordonnantien te ſenden, wanneer ſy willen, en van ſoo groote ſommen als't haar beliefd, tot voldoening van de geheime noodwendigheeden van den *H. Dienſt*; dewelke haar ſtraks betaald worden, ſonder dat yemand durft verneemen, waar in dat deeſe verborgene behoeftigheeden beſtaan; ſoo dat by naa alle d'inkomſten, van de verbuurd verklaarde Goederen, door d'een, of d'andere manier, haar toekomen.

Alle de *Inquiſituurs* worden door den Kooning verkooren, en door den *Paus* beveſtigd; van wien ſy ook haare Bullen ontfangen. Daar is tot *Goa* niet als den grooten *Inquiſituur*, welken 't regt heeft, of ten minſten ſig aanmaatigd, om ſig in een ſtoel te doen draagen; men heeft voor hem veel meer aanſien, als voor den Aards-Biſſchop, of den Onder-Kooning; ſijn magt ſtrekt ſig over allerlei Perſoonen uut, 't ſy Wereldlijke of Kerkelijke, uutgeſonderd den Aards-Biſſchop; ſijn Grooten *Vicarius*, dat gemeenlijk een Biſſchop is; den Onder-Kooning, en de Gouvernuurs, wanneer den Onder-Kooning dood is; en

nog kan hy de ſelve doen Gevangen neemen, naa dat hy alvoorens daar van kenniſſe aan 't Hof van *Poortugaal* gegeeven, en geheime beveelen daar toe van den breeden Raad der *Inquiſitie* van *Liſſebon*, *Conſelpo ſupremo* genoemd, ontfangen heeft. Deeſe Regtsbank vergaaderd maar om de twee weeken eens; ten waar dat haar eenige byſondere ſaak, om meer maalen by een te koomen, verpligte: dog den Gemeenen Raad koomen doorgaans tweemaal daags by een; des morgens van agt tot tien, en des naamiddags van twee tot vier Uuren, en dikwijls laater, byſonder wanneer de tijd van den Geloofs-handel naaderd; want dan worden de gehoorgeevingen dikmaal tot tien Uuren in den Avond uutgerekt.

Wanneer de ſaaken geoordeeld worden, ſoo hebben (behalven de *Deputados*, die de ſelve bywoonen) de *Aards-Biſſchoppen*, en de *Biſſchoppen* der Steeden, daar de *Inquiſitie* gegrondveſt is, 't regt, om haar in de Regtbank te laaten vinden, en de voorſitting in alle de ſaaken, die daar verhandeld worden. Maar 't is tijd om

tot

Y 71

Homme qui va être brûlé par arrest de l'Inquisition.

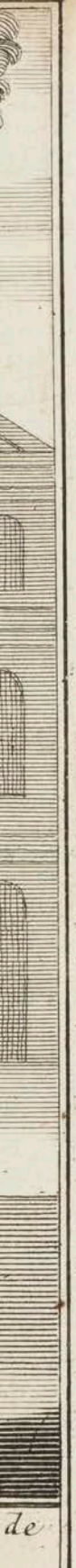

Homme condamné au feu, mais qui l'a euité par sa confession.

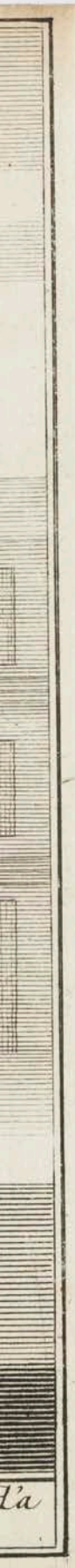

Y 73

Homme conuaincu d'hérésie qui S'est accusé luy méme auant que d'etre jugé.

tot de dingen, die my aangaan, weeder te keeren.

XXIV. Hooftstuk.

Op wat wijse ik voor d'eerste maal in de Gehoor-Kamer geleid wierd, en wat men my daar seide.

Men had my geseid, doen ik in de Gevankenis van den *H. Dienst* geslooten wierd, wanneer ik yets van nooden soude hebben, dat ik dan maar sagjes aan de Duur, om de Wagters te roepen, te kloppen had; of dat ik 't selve aan haar op 't Uur van de maaltijd versoeken soude: en dat, wanneer ik in de Gehoor-Kaamer wilde gaan, ik dan den *Alcaïde* of Cipier most aanspreeken, die alsoo weinig, als de Wagters, ooit sonder een tweede Persoon, met de Gevangene spraak houden. Men had my ook geseid dat mijn vrijheid wel haast op mijn belijdenis volgen soude; daarom was het, dat ik niet aflief van deese Officiers geduurig lastig te vallen, om voor mijn Regters

gebragt te werden; maar met al mijn aandringen, en met mijn Traanen, heb ik deeſe gunſt, niet eerder, als op den laatſten Januarii van 't Jaar ſeſtienhonderd vieren t'ſeeventig, konnen verwerven.

Den *Alcaïde* met een Wagter vergeſeldſchapt quam, te deeſen einde, omtrent ten twee Uuren naa de middag; ik kleede my ſoo als het hem behaagde, en trad bloods hoofds, en barrevoets uut mijne Cel; den *Alcaïde* ging voor, en de Wagter agter my; wy gingen op deeſe wijſe tot aan de Duur van de Gehoor-Kaamer voort, alwaar den *Alcaïde*, die wat voor uut getreeden was, intrad, en naa dat hy een eerbiedige groetenis gedaan had, trad hy, agter my om, weeder uut, om my daar alleen te laaten ingaan. Ik vond daar, gelijk d'eerſte maal, den *Inquiſituur* met den *Secretaris*, en wierp my terſtond op de Knien ter needer; maar naa dat ik bevel gekreegen had, om op te ſtaan, ſoo ſette ik my op een Bank, die aan 't eind van de Taafel, naa de kant van mijn Regter ſtond: digt by my, op de hoek van de Taafel, lag een Mis-boek, op welk ik voor eerſt de

Hand

Hand moſt leggen, en vervolgens ſweerende belooven de waarheid te ſeggen, en 't geheim bedekt te houden; 't welk de twee Eeden ſijn, die men, die deeſe Regtbank nadereren, 't ſy om daar eenig getuigenis te geeven, of eenig bevel t'ontfangen, afvorderd.

Men vroeg my vervolgens, of ik d'oorſaak van mijn Gevankenis wiſt, en of ik geneegen was, die te verklaaren; waar op ik geandwoord hebbende, dat ik niet lievers wenſte, ſoo begoſt ik, 't geene daar van ik in 't begin van dit verhaal geſprooken heb, aangaande den Doop, en de Beelden, heel net op te leeſen, ſonder van 't geene, dat ik van de *Inquiſitie* voortgebragt had iets te reppen, dewijl 't my voor teegenwoordig niet te binnen quam. Mijn Regter my nogmaals gevraagd hebbende, of ik niets meer te ſeggen had, en verſtaande, dat dit alles was daar ik af wiſt, ſoo eindigde hy (wel verre van my de vrijheid te ſchenken, gelijk ik gehoop had) deeſe ſchoone verhooring, met deeſe volgende woorden.

Dat ik wel beraaden was geweeſt, mijn ſelven alſoo vrijwillig te beſchuldigen; en

dat hy my, als van onſen Heere *Jeſu Chriſti* weegen, vermaande op 't ſpoedigſte de reſt van mijne daaden na te vorſen, en de ſelve te verklaaren, op dat ik beproeven mogt de goetheid, en barmhertigheid, welke men in deeſe Regtbank omtrent die een waar berouw over haare miſdaaden, door een opregte, en ongedwonge belijdenis betoonen, gebruikt.

Mijne verklaaring, en ſijne vermaaning geëindigd, en beſchreeven ſijnde, ſoo las men my de ſelve voor, en ik onderteekende die; waar op den *Inquiſituur* ſijn Klokje klonk, om den *Alcaïde* te roepen, die my deed uutgaan, en weeder na mijn Kaamer op de ſelve wijſe, als ik gekoomen was, geleide.

XXV. HOOFT-

XXV. HOOFTST.

Mijn tweede, en derde ondervraaging.

IK wierd den vijftienden February, voor de tweede maal voor mijn Regter, ſonder dat ik 't ſelve verſogt had, geleid, 't welk my deed gelooven, dat ſy eenig goet voorneemen hadden om my te verloſſen. Soo draa als ik ingekoomen was, wierd my van nieuws aan gevraagd, of ik niets meer te ſeggen had; en men vermaande my, niet met al te verbergen, maar in tegendeel alle mijn miſdaaden opregtelijk te belijden. Ik andwoorde, dat wat vlijt ik ook tot mijn ſelfs onderſoek had aangewend, ik my eevenwel niet anders konde te binnen brengen, als 't geene ik alreede verklaard had. Vervolgens vroegen ſy my naa mijn naam, en naa die van mijn Vaader, Moeder, Broeders, Groot-Vaaders, Groot-Moeders en naa die van mijne Peeten; voorts of ik een *Chriſtam de oito dias*, dat is, een Chriſten van agt daagen was; om dat men in *Poortugaal* de Kinderen, alleen op den agtſten dag van haare geboorten, Doopt; gelijk ook

de Kraam-Vrouwen nooit uut, of naa de Kerk gaan, als veertig daagen naa haare verloſſing, hoe voortſpoedig ſy ook in 't Kraam-bedde mogten geweeſt hebben. Mijn Regter ſcheen verwonderd, als ik hem ſeide, dat deeſe gewoonte van agt daagen met de Kinder-Doop te wagten in Vrankrijk niet gebruikelijk was, en dat men de ſelve aldaar, op 't ſpoedigſte dat men konde, Doopte. En 't blijkt genoegſaam door 't waarneemen van deeſe wettige gebaaren, dat de Portugeeſen, niet teegenſtaande al de weer-ſin, die ſy tegens de Jooden betoonen, geen genoegſaame geſuiverde Chriſtenen ſijn: En 't is al een groot quaad, dat uut de waarneeming van deeſe plegtigheeden ſpruit, want voor eerſt, gebuurd het maar al te veel, dat de Kinderen, ſonder door 't Heilige Sacrament des Doops weeder gebooren te ſijn, koomen te ſterven; en alſoo voor eeuwig van den Heemel verſteeken blijven: ten anderen, om de Wet der ſuivering niet te ſchenden, (welke naa de verkondiging van 't *Evangelium* geen ſtand meer behoorde te houden) maaken de Portugeeſſe Vrouwen geen ſwaarigheid om 't

om 't gebod van de Kerk te veragten, 't welk al de Chriſtenen verpligt, om op den Sondag, en andere H: daagen, 't Heilige offer der Miſſe by te woonen, indien ſy geen wettelijke verhinderinge hebben.

Verders vroegen ſy naa de naam van de Prieſter, die my Gedoopt had; en welk Biſdom, en welke Stad; eindelijk of ik gevormd was, en door wat Biſſchop; deeſe vraagen beandwoord hebbende, bevoolen ſy my needer te knielen, 't teeken des Kruis te maaken; 't *Pater-Noſter*, *Ave Maria*, 't *Credo*, de gebooden van God en de Kerk, en 't *Salve Regina* op te ſeggen, eindelijk brak hy af gelijk d'eerſte maal, my by d'ingewanden der barmhertigheid van onſen Heere *Jeſum Chriſtum* vermaanende, ſonder uutſtel te bekennen: 't welk geſchreeven, my voor geleeſen, en van my onderteekend ſijnde, ſoo ſond men my weer weg.

Ik had van 't eerſte oogenblik, dat ik in de Gevankenis gekoomen was, geduurig bedrukt geweeſt, en by na nooit van ſchreijen opgehouden, maar naa 't weder-

Y 77

wederkeeren van deeſe tweede onderhooring, gaf ik my 't eenemaal aan de droefheid over, dewijk ik ſag, dat men my ſaaken wilde afdwingen, die my gans onmoogelijk ſcheenen, alſoo mijn geheugenis my niets vertoonde, van 't geene dat ſy wilde, dat ik bekende. Ik tragten dan mijn leeven door 't onthouden van voedſel te eindigen; 't is waar dat ik de ſpijs, die men my bragt, aanvaarde, dewijl ik, de ſelve weigerende, my een haagelbui van Rottingſlaagen, op den hals gehaald ſoude hebben; want de Wagters letten ſeer naauw, wanneer men haar de ſchootels weerom geeft, of men genoeg, tot ſijn behoorlijk voedſel, gegeeten heeft: maar mijn wanhoop verſchafte my middelen genoeg om haar te miſleiden; ik bragt geheele daagen duur, ſonder eits te nuttigen: en op dat men 't ſelve niet ſoude merken, ſoo ſmeet ik de Koſt die ſy my toebragten, in 't Bekken. Deeſe buiten gewoone ſooberheid was oorſaak, dat ik t'eenemaal van den ſlaap beroofd was, en al mijn beeſigheid was niet anders, als my geduurig met ſlaagen, en een overvloedig Traanen ſtorten,

ren, te mishandelen, en geheel af te matten. Ik liet, geduurende deese droevige daagen, mijne gedagten over den loop, van mijn voorgaande leeven eens weiden, en moſt doen erkennen, dat het door een regtveerdig oordeel Gods was, dat ik in deesen afgrond van onheil en ellende vervallen waar: jaa ik begon selfs te gelooven; dat hy misschien, door dit middel my herroepen en bekeeren wilde: en my door diergelijke gedagten wat versterkt hebbende, begon ik van ganser herten de byſtand van de *H. Maagd* af te bidden, welke niet minder de vertroosterse der bedrukte, als de Toevlugt en beschermming der sondaaren is; en wiens behoeding ik soo oogenschijnlijk, 't sy in de Gevankenis, of in andere ontmoetingen van mijn leeven, ondervonden heb, dat ik my niet weederhouden kan, om'er voor al de Wereld deese getuigenis af te geeven.

Eindelijk, naa dat ik een veel naauwer, of liever een gelukiger onderſoek gedaan had, van alles wat ik, geduurende mijn verblijf te *Daman* gedaan, of geseid had, soo quam my alles te binnen, wat ik aangaan-

gaande de *Inquiſitie*, en haar onfeilbaarheid voortgebragt had ; ik verſogt terſtond, om verhoord te moogen worden; dog konde 't ſelve niet, voor den volgenden ſeſtienden Maart, verkrijgen.

Ik twijffelde nu, naa mijn Regter gaande niet, of ik ſoude deeſen ſelven dag alle mijne ſaaken ten einde brengen, en meende voor ſeeker, dat men my terſtond naa de belijdenis, die ik ging doen, in volle vrijheid ſoude ſtellen : maar wanneer ik meende gekoomen te ſijn op 't punt, om mijne wenſingen vervuld te ſien, ſoo vond ik my, als met eenen ſlag daar van verſteeken, want, alles wat ik raakende de *Inquiſitie* geſeid had, verklaard hebbende, ſoo wierd my geandwoord, dat 't dit niet was, dat men van my verwagte; en dewijl ik niet anders te ſeggen had, ſoo wierd ik aanſtonds, ſonder dat men deeſe mijne belijdenis aanteikenen wilde, weeder te rug geſonden.

XXVI. HOOFT

XXVI. HOOFTSTUK.

Hoe de wanhoop my vervoerde, om my ſelfs naa't leeven te ſtaan.

Hier ſiet gy my nu in 't verdrietigſte van mijn ganſe gevankenis; want hoe hard my de ſelve ook, tot nog toe gevallen had, ſoo had ik nog altijd, die vertroofting van met eenig geduld te lijden; en ſelfs altijd getragt, om een goed gebruik van mijn ellenden te maaken: Dewijl nu 't Geloof ons verpligt te gelooven, dat de allergrootſte quaalen voor, die'er een goed gebruik af maaken, waare goederen ſijn; ſoo moet ik alleenlijk die tijd voor ongelukkig reekenen, in welke ik misſlaagen begaan heb, die ik niet als voor ſeer groote beſchouwen kan, en welke ik ook niet ſoek te regtveerdigen, nog ſelfs te verſchoonen, door de geſtrengheid, van die my op ſtraffe van 't Vuur, onmoogelijke dingen af perſſen wilden; dewijl'er geen ſoo grooten geweld is, dat de wanhoop regtveerdigen kan, 't welk het grootſte en 't laatſte van alle quaalen is.

Ik

Y 79

Ik had voorgenoomen niet te ſpreeken van deeſe, daar van ik ingenoomen was, nog van de ſterke poogingen tot welke ſy my, om mijn ſelve van kant te helpen, vervoerden. Maar men heeft gemeend, dat het van belang was, deeſe bekentenis te doen, dewijl men bekennen moet, dat de onregtmaatige geſtrengheeden van de *Inquiſitie*, ten minſten aanleidingen ſijn, om veele Luiden tot deeſen ſtaat te doen vervallen, en dat het van aangeleegentheid is, niet alleen d'ongeregtigheid in haar ſelven aangemerkt, bekend te maaken, maar ook de grouwelijke quaalen, die'er al te gemeene gevolgen af ſijn: want indien Perſoonen van goede opvoeding, en met reeden begaaft; die van haaren pligt wel onderrigt ſijn, en die 't ligt des Geloofs nooit uut het geſigt verlieſen, tot ſulke uutterſten koomen te vervallen; wat heeft men dan te vreeſen van ſulke onweetende Menſen, ſonder opvoeding, en ten meerendeel nieuw-Bekeerde uut het Heidendom, alwaar ſy al haar leeven de wanhoop als een daad van groot-moedigheid beſchouwd hebben.

Ik

Ik beken dat het quaade gevolg van mijn laatſte gehoor-geeving (welke ik gehoopt had my ſoo gunſtig te ſullen ſijn) voor my een onverdraagelijke ſlag was ; en nu de vryheid niet meer aanſiende, als een ſaak , waar op ik geen ſtaat te maaken had, gaf ik my ſoodaanig aan de droefheid, en wanhoop over, dat het weinig ſcheelde, of ik ſoude de reeden t'eenemaal verlooren hebben. Ik had niet vergeeten, dat het verbooden is, ſig ſelfs te verdoen; ook wilde ik mijn ſelven niet voor eeuwig verderven: maar ik wilde alleenlijk niet langer leeven, en die groote geneegentheid tot ſterven, bedorf my 't verſtand; ſoo dat ik my inbeelde, een middel-weg tuſſen de wanhoop, die de dood als met een ſlag veroorſaakt, en de natuurlijke dood, die ik niet afwagten konde, gevonden te hebben; ik hoopte dat God het my vergeeven ſoude, indien ik my de ſelve lankſaamelijk, en door toe-doen van anderen, toe bragt. Ik veinſde dan ſiek te weeſen, en de Koors te hebben ; daar op deed men terſtond een *Pandijt*, of Heidens Genees-Meeſter koomen, die weinig

nig moeiten had om de onſteltenis van mijn Pols te vinden, welke hy ook voor een waaragtige Koors aan-nam.

Hy ordonneerde my dan 't Aderlaaten, 't welk tot vijf maal in vijf agter-een volgende daagen herhaald wierd; en gelijk mijn meening, omtrent dit hulpmiddel met die van den Genees-Meeſter geheel verſcheiden was, welk maar tot herſtelling van mijn geſondheid arbeide; terwijl ik, om mijn droevig en ongelukkig leeven te eindigen dagt, ſoo ontbond ik, als 't Volk vertrokken, en mijn Duur geſlooten was, de Band; en liet het Bloed ſoo lang loopen, tot dat'er genoeg ſoude geweeſt hebben, om een Kom van agtien onçen te vullen. Ik herhaalde deeſe afloſſingen elke reis als ik gelaaten wierd, en dewijl ik ondertuſſen by-na geen Voetſel nam, kan men ligtelijk gelooven, dat ik hier door tot de uutterſte ſwakheid vervoerd wierd.

Den *Alcaïde* konde ſig niet genoeg verwonderen (gelijk ook de *Pandijt*) over de groote verandering die ſy omtrent mijn Perſoon gewaar wierden; en over den ſlegten ſtaat, daar in ſy my bevon-

vonden ; welke by-naa geen hoop van beetering meer over liet. Dit verpligte haar, den *Inquiſituur* daar van te waarſchouwen; die my daar op, een Biegt-Vaader deed voor-draagen; en gelijk ik my ſelfs niet meer in ſtaat, om te konnen opkoomen, oordeelde, ſoo begon ik berouw over 't geen ik gedaan had, te hebben; en niet willende de Siel met het Lighaam te gelijk verlieſen, ſoo ſtond ik toe, dat men my een Biegt-Vaader beſtellen ſoude; Men bragt my een goed Man, een Geeſtelijken van de Order van *S. Franciſcus*, aan welken ik volle kennis van mijnen handel gegeeven hebbende, ſoo ontfing ik veel vertrooſtingen van hem; en ſijn goede waarſchouwingen deeden my een beſluit neemen, om ſoo veel als moogelijk was, tot de herſtelling van mijn geſondheid, toe te brengen.

Ik gaf hem verlof, om den *Inquiſituur* heimelijk van alles dat'er geſchied was te onderrigten; en ſeedert deeſen dag, dat een Heilige Vrijdag was, ſoo beſchikte men my, met groote ſorgvuldigheid alle dingen, die tot de herſtelling van mijn ver-

Y 61

verlooren kragten, en verloopen Bloed, noodwendig waaren: en om de ſwaarmoedigheid, daar ik meede gelaaden was, wat te verſagten, ſloot men nog een ander Gevangen, een ſwart, die van Tooverii beſchuldigd was, by my, welke my geduurende den tijd van vijf Maanden geſelſchap hield.

Ik had in deeſen tijd meer verſtand, en minder leed, maar ſoo haaſt ſy my herſteld oordeelden, ontnaamen ſy my mijn Geſeldſchap; en de ontbeering van deeſe vertroofting, deed my wel haaſt tot dien ſelven ſtaat, daar in ik geweeſt had, vervallen.

XXVII. HOOFT-

XXVII. HOOFTSTUK.

Nieuwe buutenſpoorigheeden, daar toe my de wanhoop vervoerd.

IK wierd meer als ooit verwoed, door 't miſſen van mijn Geſeldſchap, ik moorde my by naa door de ſlaagen, die ik my ſelfs op de Borſt, en in 't Aanſigt gaf; en my hier meede niet genoegende, ſoo ſag ik naa middelen, om my 't leeven te beneemen, dat ik d'eerſte maal niet had konnen verlieſen.

Ik ſag wel te gemoet, dat 't my voor de tweedemaal, niet gelukken ſoude, den ſieken te ſpeelen; en indien ik dat al inder daad geweeſt waar, en dat men my een Ader geoopend had, ſoo ſouden ſy behoorlijke voorſorg gehad hebben, om te verhinderen, dat ik mijn Bloed niet andermaal verſpillen ſoude. Daarom door mijn wanhoop aangemoedigd, bedagt ik, dat ik (niet tegenſtaande 't naauw onderſoek aan my gedaan, doen ik gevangen wierd) nog eenige ſtukken Gouds gebergd, en in een Lind op mijn bloote Been, onder de Kous, op de wijſe van

een Kouſeband, genaaid had: ik nam dan een van deeſe ſtukken, brak dat in tween, en ſleep 't eene ſtukje ſoo lang teegen een aarde Pot, tot dat 't ſelve puntig, en aan twee ſijden ſnijdende wierd; dit diende my voor een Lançet, voorneemens ſijnde, my daar meede den ſlag-ader op den Arm t'oopenen; ten dien einde wende ik alle moogelijke vlijt aan, en drong 't ſelve ſoo diep in, als my moogelijk was; maar in weerwil van al mijn beſigheid, konde ik 't ondernoom werk niet uutvoeren, en in plaats van de ſlag-ader, oopende ik alleen de Ader die daar booven is.

Dewijl ik nu gans buuten maat te werk ging, ſoo genoegde ik my niet, om 't Bloed by deeltjes af te tappen, maar liet 't uut beide d'Armen te gelijk loopen, tot dat ik eindelijk in onmagt viel, en in 't Bloed, daar de ganſe Kaamer meede beplengd was, lag en wentelde; 't is ſeeker, dat indien God niet door een byſonder goedheid gewild had, dat men mijn Kaamer op een ongewoone tijd oopende, om my iets te brengen, ſoo had ik hier ellendig, te gelijk, mijn leeven met mijn Siel verlooren.

Ik

Ik geeve u eens te bedenken in wat verbaaſtheid de Wagters waaren, wanneer ſy my in deeſen ſtaat vonden; ſy riepen in allerhaaſt den *Alcaïde*, en alle te gelijk de Kamer indringende, bonden ſy my beide de Armen, en deeden ſoo veel, dat ik uut de ſlaauwte, door deeſe grooten afvloed van Bloed veroorſaakt, weeder bequam.

Men bragt terſtond deeſe tyding aan den *Inquiſituur*, die beval, dat men my in de Gehoor-Kaamer ſoude brengen; vier Mannen droegen my daar heen; en leiden my uut geſtrekt op de Aarde needer, dewijl de groote ſwakheid, daar in ik my bevond, niet toe liet, dat ik ſtaande, of ſittende konde blijven.

Den *Inquiſituur* beſtrafte my hardelijk, en gebood dat men my weg draagen, en hand-boeyen aan de Handen ſlaan ſoude, om my 't los maaken, der Banden, daar meede ſy my d'Armen bewonden hadden, te verhinderen: dit wierd ſtraks uutgevoerd, en ik had niet alleen de Handen gekeetend, maar daar en booven nog een Yſeren Hals-band, die aan de hand-boeyen vaſt, en met een hang-ſlootje

Y 83

toe geſlooten was om den Hals; ſoo dat ik in geenen deelen mijn Armen reppen nog roeren konde; maar deeſen handel diende maar, om my nog meer te verſtooren: ik wierp my ter Aarden, en bonſde 't Hoofd teegen de Vloer en Muuren; en indien men my nog een weinig tijds in deeſen ſtaat gelaaten had, mijn Armen ſouden ſeekerlijk los geworden, en ik de dood niet ontgaan konnen hebben; maar dewijl men my geſtaadig in 't oog hield, ſoo ſaagen ſy wel aan mijn ommegang, dat de geſtrengheid nu niet te pas quam, en dat 't veel beeter was, de weg van ſagtmoedigheid in te ſlaan.

Men nam my dan al deeſe Yſers af; men tragte my met bedriegelijke moedgeeving te vertrooſten, men veranderde my van Kaamer, en men gaf my andermaal een Med-Geſel, welke my verandwoorden moſt; dit was ook een Gevangen Swart, maar op verre naa ſoo rekkelijk niet, als die d'eerſte maal by my geweeſt had. Ondertuſſen, God die my voor dit groot ongeval behoed had, deed ook mijn hoopeloosheid, door ſijn genaade, meer en meer verdwijnen; daar in

in soo veel gelukiger sijnde, als veele andere Gevangenen, die sig dikwijls in de Gevankenis van den *H: Dienst* (daar alle Duuren van menselijken troost voor haar geslooten sijn) 't leeven benoomen hebben. Mijn nieuw Geseldschap bleef omtrent twee maanden by my; en soo haast als sy my wat bedaard oordeelden, naamen sy hem weg, hoe wel de swakheid, die my nog by bleef, soo groot was, dat ik ter naauwer nood van mijn Bed konde opstaan, om mijn eeten aan de Duur te gaan ontfangen; niet teegenstaande dat de selve, maar twee treeden daar af was. Eindelijk naa dat ik by-naa een Jaar, op deese wijse, door gebragt had, soo begon 't lijden my als een gewoonte te worden; en God gaf my in 't vervolg geduldsgenoeg, om 't niet weeder op mijn leeven te willen soeken.

Y 84

XXVIII. HOOFTSTUK.

Mijn vierde gehoor-geeving, waar in den Promotuur *eenige beſluiten des doods teegen my voort brengt.*

Het was nu by-naa agtien Maanden, dat ik in de *Inquiſitie* geweeſt had, wanneer mijn Regters, weetende dat ik in ſtaat om te konnen antwoorden was, my voor de vierde maal, in de Verhoor-Kaamer deeden brengen; al waar men my vraagde, of ik dan nog niet bereid was, om't geene ſy van my wagten, te verklaaren? ik andwoorde, dat my geen andere ſaaken, als die ik alreede geuut had, bekend waaren: hier op deed ſig den *Promotuur* voor, met ſijn Laſter ſchrift in de hand, om my, de quaade aanbrenginge, teegens my in gebragt, nettelijk te beduuden.

In alle mijne voorgaande verhooringen, had ik mijn ſelven beſchuldigd, en men had ſig vergenoegd gehouden met mijn eigen getuugenis aan te hooren, ſonder in verder geſprek met my te treeden; ook had men my, elk maal, ſoo haaſt ik mijn

Y 85

Y 85

mijn ſeggen geëindigd had, weeder te rug geſonden: maar in deeſe vierde onderhooring wierd ik beſchuldigd, en men gaf my den tijd, om mijn ſelven te verdeedigen.

De miſgreepen teegens my in gebragt, en de ſaaken daar van ik my beſchuldigd had, wierden my voorgeleeſen, en voor waar gehouden; wijl ik de ſelve, uut eigen beweeging beleeden had, en by gevolg viel hier geen teegen ſeggen: maar ik meende eevenwel van mijn pligt te weeſen, aan mijn Regters te toonen, dat de ſelve ſoo booſdaadig niet waaren, als ſy wel dagten; ik andwoorde dan op 't geene ik, aangaande den Doop, geſeid had, dat mijn meening in geenen deele ooit geweeſt was, om de Leering van de Kerk te beſtrijden; maar dat de plaats * *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei.* (Dat is, ſoo imand niet gebooren word uut Waater en Geeſt, hy kan in 't Kooning-Rijke Gods niet ingaan) my ſeer naadrukkelijk ſchijnende, ſoo had ik maar alleen den uutleg daar van gewenſt.

* Johan. 3. 5.

Mijn Heer den grooten *Inquiſituur* ſcheen oover deeſe plaats, die al de Weereld van buuten kan, ſeer verwonderd; en ik was verwonderd oover ſijn verwondering. Hy vraagde my waar uut ik de ſelve getrokken had? uut 't vijfde Veers, van 't derde Hoofdſtuk, des *Evangeliums. S: Jan*, ſeide ik. Hy deed 't nieuwe Teſtament voort brengen, en de plaats opſoekende, las hy die, ſonder my de ſelve uut te leggen, maar ſeide my liever, dat de Overleevering, die genoegſaam uutleide; dewijl men altijd als Gedoopteen aangemerkt had, niet alleen die om Chriſti wille geſtorven waaren, ſonder eevenwel op de gemeene wijſe gedoopt te ſijn; maar ook die in de geneegentheid om gedoopt te worden, en in 't leedweeſen oover haare ſonden, van de dood ooverrompeld wierden.

Op de aanroeping der Heiligen, ſeide ik, dat ik niet anders voort gebragt had, als 't geene ik getrokken had uut 't *Concilie van Trente*, en ik bragt deeſe plaats uut de vijf-en-twintigſte Seſſi by: *de Invocatione ſanctorum & ſacris Imaginibus. Imagines Chriſti, Deiparæ Virginis, & aliorum*

aliorum ſanctorum retinendas, iiſque debitum honorem & venerationem impertiendam, ita ut per Imagines coram quibus procumbimus, Chriſtum adoremus & ſanctos, quorum illæ ſimilitudinem gerunt, veneremur. Dat is van de aanroeping der Heiligen, en van de Heilige Beelden. Dat men de Beelden *Chriſti*, der *Maagd Gods*, en der andere Heiligen moſt behouden, en die alle behoorlijke eer, en eerbieding bewijſen, ſoo dat wy door de Beelden, voor welke wy needer knielen, *Chriſtum* aanbidden, en de Heilige, wiens gelijkenis ſy verbeelden, eeren.

Mijn Regter ſcheen oover deeſe aantrekking meer verbaaſt, als oover d'eerſte; en die in 't *Concilie van Trenten* opgeſogt hebbende, ſloot hy 't Boek toe, ſonder my de plaats te verklaaren.

Daar ſteekt als ſoo wat onbegrijpelijks in deeſen trap van onweetendheid, en dat in Perſoonen die ſig bemoeijen, om andere oover ſaaken van Geloof te oordeelen; ik beken, dat ik by-naa mijn ſelven in deeſen quaalijk ſoude gelooven, hoewel ik 't ſelfs geſien, en daar van een regt gehuugen heb; indien ik d'uutgegeevene

Y 87

verhaalen van Monſr. *Tavernier* niet hadde geleeſen ; welke (hoe binnen houdende dat den *P: Ephraïm de Nevers* ook is , omtrent ſaaken die de *Inquiſitie* aangaan , die hem ſoo veel heeft doen lijden) nogtans ontglipt is , dat hem niets onverdraagelijker , als de onweetendheid van deeſe hooge Kerk-Dienaaren , geweeſt is.

Den *Promotuur* , leeſende mijn aanklagten , ſeide ook , dat ik , booven alles dat ik bekend had , nog beſchuldigd en volkoomen oovertuugd was , van met veragtinge teegens de *Inquiſitie* , en der ſelver Dienaaren geſprooken te hebben ; en dat ik ſelfs taal gevoerd had , waar meede ik betoonde , weinig ontſag voor den Opper-Prieſter , en voor ſijne magt te hebben ; en hy beſloot , dat de hartnekkigheid , die ik tot hier toe betoonde , in 't veragten van ſoo veel vertoef , en minnelijke waarſchouwingen , die men my gedaan had , een genoegſaam bewijs was , dat ik ſeer verderffelijke voorneemens gehad hadde ; en dat ik 't maar aangeleid had , om de kettery te onderwijſen , en die oover al te verſpreiden : by gevolg ,

dat

dat ik de hoogſte Kerk-ban verdiend had, dat mijn Goederen ten voordeel van den Kooning moſten verbuurd ſijn; en ik ſelfs aan de Weereldlijke magt oovergegeeven, om daar volgens de geſtrengheid van de Wetten, oover mijn miſdaaden geſtraft, dat is, verbrand te worden.

Ik laat, aan die dit ſullen leeſen, eens bedenken, in wat ſtaat my deeſe wreede beſluuten van den *Promotuur* des *H. Dienſts* bragten: niettemin ſoo kan ik verſeekeren, hoe verſchrikkelijk ſijn woorden ook waaren, dat de dood, daar meede ik gedreigd wierd, my minder vreeſelijk ſcheen, als het vervolg van mijne ſlaaverny. En in weerwil van d'ontroering en de benaauwdheid, die my op de beſluuten, die men teegens my maakten, oover quaamen; ſoo liet ik niet af, om op die nieuwe beſchuldiging, die ſy inbragten, t'andwoorden, dat ten aanſien van mijn meeningen, de ſelve nooit quaad geweeſt hebben: dat ik altijd ſeer Catholijks geweeſt was: dat al de geene, met welken ik in *Indiën* verkeerd had, het ſelve konden getuugen; en in 't byſonder

Vaader *Ambroſius*, en Vaader *Ives*, beide France Capuçinen, aan welke ik verſcheide maalen gebiegt had. En ik heb ſeedert mijn uutgang gehoord, dat Vaader *Ives* waarlijk in *Goa* in die tijd was, wanneer ik hem tot een Getuuge van mijn onſchuld noemde. Voorts dat ik meer als ſeſtien mijlen weegs, om mijn Paas-pligt te voldoen, gereisd had; dat, indien ik eenige kettery in 't Hart droeg, het my gemaklijker ſoude gevallen hebben, my in een ander oord van *Indiën* needer te ſtellen, daar men ſonder ſchroom kan leeven en ſpreeken; en dat ik nooit genoodſaakt was geweeſt, om in de Staaten van den Kooning van *Portugaal* te koomen woonen: dat ik in teegendeel ſoo verre verwijderd was van deeſe Godſdienſt teegen te ſpreeken, dat ik my meenigmaal in reedenſtrijd teegens de ketters begeeven heb, om de ſelve Godsdienſt te beſchermen: dat het my wel voorſtond wat te vrymoedig van de Vierſchaar, in welke ik ſtond, en van de Perſoonen, die de ſelve bedienden, geſprooken te hebben; maar dat ik verwonderd was, dat men nu een groote misdaad

daad van een ſaak maakte, die men omtrent anderhalf jaar geleeden, wanneer ik die belijden wilde, voor een buuſeling agte: dat ik aangaande den *Paus*, my niet te binnen konde brengen, daar van op die wijſe, als mijn beſchuldigingen inhielden, geſprooken te hebben; en indien ſy my de ſaak wat omſtandiger konden voorſtellen, dat ik dan bereid was, de waarheid trouwelijk te bekennen.

Den *Inquiſituur* 't woord neemende, ſeide, dat men my tijd ſoude geeven, om de ſaaken aangaande den *Paus* te bedenken; maar dat hy ſig niet genoeg oover mijn onbeſchaamdheid konde verwonderen, dat ik durfde ſeggen, 't geene de *Inquiſitie* belangd, beleeden te hebben; daar 't nogtans ſeeker was, dat ik'er de Mond niet af geopend had: en dat, indien ik mijn bekentenis op deeſen Articul gedaan had, in die tijd als ik ſeide de ſelve gedaan te hebben, ik op verre-naa ſoo lang in de Gevankenis, niet ſoude gebleeven ſijn.

Ik wiſt ſoo wel, 't geene ik geſeid, en wat ſy my daar op geandwoord hadden; en was daar en booven ſoodaanig verſtoord,

Y 89

my dus miſleid ſiende ; dat , indien ſy my terſtond , naa de onderteekening van de verklaaring , niet weggeleid hadden ; ik ſoude my miſſchien niet konnen weederhouden hebben , van mijn Regter met ſcheldwoorden te keer te gaan ; en indien ik ſoo veel kragten , en vrijheid gehad hadde , als mijn drift my moed verſchafte , ſoo ſoude ik hem miſſchien met ſmaadwoorden alleen niet quijt geſcholden hebben.

XXIX. Hooftstuk.

Men geleid my nog eenige maalen , om verhoord te worden. Verſcheide aanmerkingen op 't geene , dat in de Inquiſitie *om gaat.*

IK wierd , in minder als een Maand tijds , nog drie of vier maalen geroepen , om verhoord te worden ; en men perſte my hard aan , om 't geene , waar oover ik , aangaande den *Paus* beſchuldigd was , te belijden : ſelfs wilden ſy my met een nieuw bewijs aan boord koomen, dat

dat den *Promotuur* ſeide teegens my aangaande dit onderwerp, ingebragt te ſijn; dog 't verſchilde in geenen deelen van 't geene, men my al reede daar af geſeid had. Maar dat deeſe beſchuldiging niet dan een bedagte valsheid was, blijkt klaar, om dat men my de omſtandigheeden, van 't geene men wilde, dat ik voort gebragt ſoude hebben, niet konde ſeggen. Eindelijk ſiende dat'er deeſen aangaande niet meer uut my te haalen was, ſoo hield men op van daar af te ſpreeken; en deeſen Articul wierd in mijn vonnis niet gevonden, wanneer my 't ſelve, in den Geloofs-handel, oopenbaarlijk voor geleeſen wierd.

Men tragte my, in deeſe laatſte onderhooring nog te doen belijden, dat mijn voorneemen in de ſaaken, die ik bekend had, alleen geſtrekt had, om de ketterij voor te ſtaan: dog dit wilde ik nooit bekennen; dewijl'er niets is, dat meer van de waarheid verſcheiden is, als dit.

Geduurende de Maanden November, en Deſember, hoorden ik alle morgen 't geſchreeuw van die gepijnigd wierden; 't welk ſoo wreed in ſijn werk gaat, dat ik'er

ik'er verſcheide, ſoo van d'een als d'andere ſexe geſien heb, die daar door voor altijd verminkt bleeven; en onder andere dien eerſten Medgeſel, die ſy my in mijn gevankenis by geſet hadden.

Men ſiet in deeſe Regtbank op geen ſtaat, jaaren, of ſexe; men handeld al de weereld met een gelijke geſtrengheid; en alle worden ſy by-naa naakt aan de Pijnbank gebragt, wanneer 't belang van de *Inquiſitie* ſulks vereiſt.

Het gedagt my, dat ik had hooren ſeggen, eer ik in de Gevankenis van den *H. Dienſt* gebragt wierd, dat den *Auto da Fé*, gemeenlijk op den eerſten Sondag van den Advent geſchied; om dat men op deeſen dag in de Kerk, die plaats van 't *Euangelium* leeſt, daar van 't laatſte oordeel geſprooken word; en dat de *Inquiſituurs* hier meede een leevendige vertooning daar af meenen te geeven. Ik wiſt ook dat'er een ſeer groot getal van Gevangen waaren; de groote ſtilte door 't ganſe Huis, had my tot een middel gediend, om op 't uur van de maaltijd, 't oopenen van de Duuren te tellen. Ook was ik genoegſaam verſeekerd, dat'er in

de

de Maand van October, een Aards-Biſſchop aangekoomen was, naa dat desſelfs Stoel in deeſe Stad by de dertig Jaaren leedig geſtaan had; want ik had neegen daagen lang, een buuten gemeen Klokken-gerammel gehoord; en wiſt wel, dat nog de algemeene Kerk, nog de byſondere in *Goa*, om deeſe tijd geen aanmerkelijke Feeſten vierden, ſelfs wierd ook deeſen *Prelaat* al voor mijn gevankenis verwagt.

Alle deeſe reedenen deeden my hoopen, dat ik in 't begin van Deſember wel mogt uutgaan; maar wanneer ik ſag, dat d'eerſte en tweede Sondag van den Advent duurgingen, ſoo meenden ik voorſeeker, dat mijn vrijheid, of dood-ſtraf nog ten minſten voor een Jaar ſouden uutgeſteld worden.

XXX. HOOFT-

XXX. HOOFTSTUK.

Op wat wijſe ik gewaar wierd, dat den Auto da Fé *des anderen daags geſchieden moſt, en wat Gewaat men aan de Gevangenen gaf, om in deeſe plegtigheid te verſchijnen.*

Dewijl ik my vaſtelijk inbeelde, dat den *Auto da Fé* niet anders als in 't begin van Deſember geſchiede, en nu ſiende, dat de geheele Maand verloopen was, ſonder eenige toeſtel tot deeſe verſchrikkelijk Kerk gebaaren te maaken, ſoo ſtelde ik my voor, nog de tijd van een Jaar te moeten lijden: ondertuſſen wanneer ik daar minſt op dagt, bevond ik my op 't punt van uut deeſe harde Gevankenis, alwaar ik ſeedert twee Jaaren gequint had, verloſt te worden.

Op den elfden Januarii des Jaars ſeſtienhonderd ſes-en-t'ſeeventig, ſijnde Saaturdag, wilde ik des naa-middags volgens de gewoonte, aan de Dienaars mijn Linden oover geeven, om gewaſſen te worden, dog ſy wilden dat niet aan neemen,

men, maar ſtelden my tot des anderen-daags uut.

Ik begon terſtond eenige opmerking, oover deeſe buuten gemeene weigering, te maaken, maar geen oorſaak, die my genoegſaam voldeed, vinden konnende, beſlóot ik, dat den *Auto da Fé* wel 's anderen daags geſchieden mogt: en ik beveſtigde my meer in deeſe gedagten; of liever hield my daar van volkoomen verſeekerd, doen ik van de Hoofd-Kerk de Veſpren, en kort daar op de Matinen hoorde luijen, 't welk, geduurende mijn ganſe Gevankenis, nog niet geſchiet was, uutgeſonderd daags voor Sacramentsdag, die in *Indiën* altijd gevierd word op den naaſt volgenden Donderdag van Palm-Sondag, ter oorſaak van den geduurigen reegen, die aldaar in dien tijd vald, als men gewoon is, dat Feeſt in *Europa* te vieren. Het ſcheen nu, dat de blijdſchap in mijn Hert weer plaats wilde neemen, dewijl ik my nu aanmerkte, als op 't punt om uut 't Graf te treeden, daar ik twee Jaar lang, leevendig in begraaven geweeſt had. Ondertuſſen hadden de vervaarlijke beſluuten van den *Promotuur*,

Y 92

tuur, en d'onſeekerheid van mijnen ſtaat nog ſoo veel vermoogen op my, dat ik 't ooverige van dien dag, en de volgenden nagt, in ſoo grooten ongeruſtheid, en droefheid doorbragt, die genoegſaam ſouden ſijn, om andere Luuden, als daar ik meede te doen had, tot meedelijden te verwekken.

Men bragt my 't Avond eeten, dog ik weigerde dat aan te neemen; ook wierd my 't ſelve (buuten ouder gewoonte) niet hard aangedrongen. Soo haaſt mijn Duuren geſlooten waaren, gaf ik my t'eenemaal aan de droevige gedagten oover; en eindelijk naa veel ſchreijens en ſugtens, ooverlaaden met treurigheid, en doodelijke inbeeldingen, begon ik omtrent elf Uuren wat te dutten.

Ik had niet lang geſluumerd, wanneer mijn ſlaap ſeer ſchielijk geſtuut wierd door 't geraas, dat de Wagter met de Grendelen maakte in 't oopenen van mijn Cel; hier was ik niet weinig verbaaſt, ſiende Volk met ligt in de hand binnen koomen, 't welk ik niet gewoon was te ſien; en de tijd, ſoo laat in de nagt, bragt ook veel toe tot mijn vervaardheid.

Den

Den *Alcaïde* gaf my een kleed, en gebood my 't ſelve aan te trekken, ook my gereed te maaken om uut te gaan, als hy my ſoude koomen roepen. Ik had by deeſe geleegentheid geen magt om te andwoorden, nog om my op te heffen; en ſoo als deeſe Luuden vertrokken, ooverviel my ſoodaanigen trilling door al mijn Leeden, dat 't my onmoogelijk was, om in de tijd van een uur, 't Kleed, dat men my gebragt had, te beſchouwen. Eindelijk ſtond ik op, en my voor een Kruus, dat ik teegens de Muur geſchilderd had, ter aarden werpende, bad ik God, en gaf den uutſlag mijner ſaaken in ſijn Hand oover: voorts kleede ik my met dit gewaad, 't welk beſtond in een Oovertrekſel, wiens Mouwen tot aan 't gewrigt van de Hand quaamen, en in een Broek, die tot op de Hielen neer hing, beide van ſwart Linden met witte ſtreepen gemaakt.

XXXI. HOOFT-

Y 93

XXXI. HOOFTSTUK.

De geſteldheeden van den Geloofs-Handel, en't verſcheiden opſchikken der Miſdaadigen naa de verſcheidendheid van haar miſdaaden.

IK had, naa dat ik't Kleed, dat my toegebragt was, aan gedaan had, niet lang verbeid, of deeſe Heeren, die in de voor-nagt gekoomen waaren, quaamen omtrent twee uuren in de naa-nagt weeder in mijn Kaamer, om my daar uut in een lange Galdery te geleiden; alwaar ik een goet getal meede-Ellendige alreede teegen de Muur aan, ooverend ſtaande, geſchikt

geſchikt vond: ik ſtelde my hier ook op mijn rang, en daar quaamen'er nog veele naa my. Hoewel hier nu by de twee honderd Perſoonen in deeſe Galdery waaren, onder welke ſig omtrent twaalf Blanke bevonden, die als ik met ſwart Linden gekleed waaren, en die men naauwelijks van d'anderen onderſcheiden kon, ſoo was'er een ſoodanige ſtilte, dat men al deeſe Luuden voor Stok-beelden aangeſien ſoude hebben, indien de beweeging van haar Oogen, welkers gebruuk haar alleen toegelaaten was, niet had doen blijken, dat ſy leevendig waaren.

De plaats, daar wy vergaaderd waaren, was allenlijk verligt door een klein getal Lampen, welkers bedompt ligt, gevoegt met deeſe ſwarte, droevige, en erbarmmelijke Voorwerpen, niet anders als een voorbereiding van eenige droevigen uutvaard verbeelden.

De Wijven, met de ſelve ſtof als wy gekleed, waaren in een daar digt by ſijnde Galdery, alwaar wy haar niet konden ſien; maar ik merkte dat in een *Dortoir*, niet verre van d'onſe, eenige Gevangen Perſoo-

Y 94

Perſoonen, in een lang ſwart Gewaad gekleed, waaren, die geſtaadig heen en weer wandelden: Ik wiſt voor teegenwoordig niet, wat dit te beduuden had; dog eenige uuren daar naa wierd ik gewaar, dat, die verbrand moſten worden, ſig daar onthielden; en dat die Wandelaars haare Biegt-Vaaders waaren.

Dewijl my de gebruuken van den *H: Dienſt* onbekend waaren, ſoo begon ik ſeer te vreeſen, dat ik ook een van die was, de welke tot 't Vuur veroordeeld waaren, hoe grooten geneegendheid ik ook te vooren tot 't ſterven gehad had: maar ik begon wat moed te ſcheppen, wanneer ik aanmerkte, dat'er niets aan mijn Gewaad was, dat my van d'anderen onderſcheiden; en dat het niet te dugten was, dat men een ſoo groot getal Perſoonen, alle gelijk ik gekleed, ſoude doen ſterven.

Naa dat wy alle teegens de Muur van deeſe Galdery geſchikt waaren, gaf men aan yder van ons een geele Was-Kaars; voorts bragten ſy eenige pakken van kleederen aan, op de wijſe van een Diakens Mis-Gewaad, of gelijk een Schouder-Manteltje

Mantelje gemaakt van geel Linden, en voor en agter met een rood *S. Andries-Kruus* geſchilderd. Men is gewoon, dit ſlag van Kleederen, tot een teeken te geeven aan die die miſdaan hebben, of die gehouden worden als miſdaan te hebben, teegen 't Geloof van *Chriſtus Jeſus*, 't ſy Mahoometaanen, Toovenaars, of Ketters, die maar te vooren Catholijken geweeſt ſijn: en deeſe groote Schouder-Mantels met die *S. Andries-Kruuſſen* worden *Sambenitos* geheeten.

Die voor oovertuugd gehouden werden, en die in 't ontkennen van de miſdaad, daar oover ſy beſchuldigd ſijn, volherden, als meede de *Relaps* of weeder Vervallen, draagen een ander ſlag van Schouder-Mantels, die *Samara* genoemd werden, en welkers grond graauw is: 't Beeld van den Lijder is hier op, voor en agter, na 't weeſen verbeeld, ſtaande op brandende Houten met opgaande Vlammen, en met Duuvels omringd; en haare naamen en miſdaaden ſtaan onder haare afbeelding geſchreeven. Dog die haar ſelven naa den uutſpraak van haar vonnis, of voor haaren uutgang beſchuldigen,

V 95.

digen, of dat geen *Relaps* ſijn, draagen op haare *Samaras* omgekeerde Vlammen, met de punten neederwaarts; 't welk men *Fogo revolto*; dat is, omgekeerd Vuur noemd.

Men deelde van deeſe *Sambenitos*, aan twintig ſwaarten, oover Geeſt-Handel beſchuldigd; en aan een *Portugees*, die met 't ſelve quaad beſchuldigd wierd, en daar en booven een Nieuw-Chriſten was. Dewijl men ſig nu oover my niet ten halve wilde wreeken, en dat men beſlooten had, om my tot 't uuterſte toe te beleedigen, ſoo dwongen ſy my een Kleed, gelijk de Toovenaars en Ketters draagen, aan te trekken, niet teegenſtaande, dat ik altijd van 't Catholijk-Apoſtolijk en Rooms-Geloof belijdenis gedaan had; 't welk mijn Regters gemaklijk hadden konnen weeten, door een oneindig getal van Perſoonen, ſoo Vreemdelingen, als van mijn Natie, met welke ik in verſcheiden Oorden van *Indiën*, gewoond, en verkeerd had. Mijn vrees verdubbelde, wanneer ik my duſdaanig toe geſteld bevond, dewijl ik ſag, dat'er onder ſoo een meenigte ſchuldige, maar twee-en-twintig

tig Perſoonen met deeſe ſchandige *Sambenitos* gekleed waaren, en ik liet my voorſtaan, dat 't deeſe wel mogten ſijn, voor welke geen barmhertigheid te hoopen was.

Naa deeſe uutdeeling ſag ik vijf Bordpapiere Mutſen verſchijnen, hoog op, als de Suuker-Brooden gefatſoeneerd, oover al met Duuvels en Vuur-Vlammen bedekt, en met eenige Letteren, die 't woord *Feiticero*, dat is Toovenaar uutdrukten: men noemd deeſe Mutſen *Carrochas*, en ſy ſetten de ſelve op de Hoofden van vijf Perſoonen, die de meeſt gewaande ſchuldige onder die van Toovery beſchuldigd waaren; en dewijl deeſe taamelijk digt by my ſtonden, meende ik dat ſy my'er ook van een voorſien ſouden; dog dit gebuurden eevenwel niet.

Ik twijffelde op die tijd niet, of deeſe Ellendige ſouden waarlijk verbrand geworden hebben, en wijl ſy niet beeter, als ik, van de gebruuken des *H: Dienſts* onderregt waaren, ſoo meende ſy op die tijd ook, dat ſy waarlijk ten Vuure ſouden gaan; gelijk ik daar naa ſelve van haar verſtaan heb.

Y 96

Yder nu aldus naa 't gewigt van ſijn miſdaad verçierd, en op geſchikt ſijnde, kreegen wy de vrijheid, van op de Aarde needer te gaan ſitten, tot dat wy nieuwe beveelen ſoude ontfangen.

Omtrent ten vier uuren in de Morgen-ſtond, quaamen eenige Wagters en Dienaars van 't Huus, om Brood en Vijgen aan yder, die 't ſelve begeerden, uut te deelen: maar hoe wel ik den voorgaanden Avond niet gegeten had, vond ik mijn ſelven ſoo weinig geneegen om iets te eeten, dat ik daar van niets genoomen ſoude hebben, ten waar dat een van de Wagters my naaderende niet geſeid had: neemt u Brood, en ſoo gy 't voor teegenwoordig niet kond eeten, ſteekt 't in uw ſak; want gy ſult ſeekerlijk honger hebben, eer dat gy weeder koomen ſult.

De woorden van deeſen Man waaren voor my een groote vertrooſting, en deeden alle mijn vrees verdwijnen, door die hoop, die ſy my gaaven, van weederom te koomen; 't welk my ook verpligten om ſijnen raad te volgen.

Eindelijk naa wel gewagt te hebben, begon het teegen vijf uuren te daagen;

en

en als doen konmen op de Aangeſigten de verſcheide beweegingen van ſchaamte, droefheid en vreeſe, daar door ſy gedreeven wierden, merken; want hoewel ſy alle een groote blijdſchap gevoelden, ſig ſiende op 't punt van uut ſoo een harde, en onverdraagelijke Gevankenis verloſt te worden, ſoo wierd deeſe blijdſchap niet weinig verminderd door d'onſeekerheid, daar in men ſig bevond, niet weetende wat ons ſoude ooverkoomen.

XXXII. Hooftstuk.

Hoe wy naa de Geloofshandel by manier van Proceſſie *uuttrokken; de wijs van deeſen uut-togt.*

Men begon een weinig voor Sonnen-opgang de Klok van de groote Kerk te luuden, 't welk als een teeken is, om 't Volk tot deeſe aanſienlijke Plegtigheid van de *Auto da Fé* te doen toeloopen, om deeſe Seegen-Praal van den *H: Dienſt* te beſchouwen: en kort daar aan deed men ons een voor een uuttrekken.

Y 97

Ik merkte al gaande door de Galdery van de groote Saal ; dat den *Inquiſituur* aan de Duur ſat, hebbende den *Secretaris* by ſig oover-end ſtaan , en dat de ganſe Saal met Inwoonders van *Goa* vervuld was, welkers naamen alle op een Lijſt geſchreeven ſtonden, die den *Secretaris* in ſijn Hand hield; en elk-maal als men een Gevangen deed uut-treeden, ſoo noemde hy de naam van een van deeſe Heeren, die in de Saal waaren, welke dan terſtond den Miſdaadigen naaderde om hem te vergeſeldſchappen , en voor Peet in de Geloofshandel te dienen.

Deeſe Peeten ſijn gehouden voor de Perſoonen, die ſy vergeſeldſchappen, te verandwoorden , en haar, wanneer het Feeſt geëindigd is, weederom te leeveren; en deeſe Heeren *Inquiſituurs* meenen die Luuden groote eer aan te doen, als ſy de ſelve hier toe verſoeken.

Ik had den *Generaal* van de *Portugeeſe* Scheepen in *Indiën* tot mijn Peet ; ik trad met hem uut, en ſoo haaſt wy op de Straat waaren, ſag ik, dat de *Proceßie* met de Broeder-ſchap der *Dominicaanen* haar begin nam, ter oorſaak, dat *Dominicus*

nicus haar Fondatuur, en Grond-legger van *d'Inquiſitie* geweeſt is. De Kerk-Banier ging voor haar heen, in welk het Beeld van den Fondatuur naa 't leeven koſtelijk geborduurd ſtond, houdende een Swaard in d'een, en een Olijf-tak in d'ander hand, en met dit omſchrift *Juſtitia & Miſericordia* omſchreeven.

Deeſe Geeſtelijke wierden van de Gevangenen een voor een gaande gevolgd, hebbende ijder ſijn Peet aan de ſy, en een Was-Keers in de Hand.

De minſt ſchuldige gaan voor, en dewijl ik niet voor een van de minſt onſchuldige gehouden wierd, ſoo waaren'er omtrent honderd die my voorgingen: ik was gelijk al d'anderen bloots-hoofds, en barrevoets, en leed in deeſen ommegang, die meer als een uur duurde, ſeer veel ongemak, ter oorſaak van de kleine Kegel-ſteentjes, daar de ſtraaten van *Goa* als meede doorſaaid ſijn, welke mijn Voeten van alle kanten 't Bloed uutperſten.

Men deed ons de voornaamſte Straaten der Stad duur-wandelen, alwaar wy van een oneindig gekrioel van Menſen,

Y 98

die van alle Oorden van *Indiën* toegeloopen waaren, beſigtigd wierden: jaa ſy omheinden de weegen, die wy te gaan hadden; want men draagd ſorg, om in de vermaan Predicatiën van de vergeleegene Plaatſen, de Luuden eenigen tijd te vooren te waarſchouwen, wanneer den Geloofs-handel geſchieden ſal.

Eindelijk vol ſchaamte en onſteltenis, en door de gang ſeer afgemat, quaamen wy in de Kerk van *S. Franciſcus*, die voor deeſe maal tot het vuuren van den *Auto da Fé* verkooren, en toebereid was.

Het groote Autaar, daar ſes ſilvere Kandelaars met ſoo veel witte Was-Kaarſen opſtonden, was met ſwart verçierſel bedekt: aan weeder ſijden van den Autaar had men een verheeventheid, op de wijſe van een Throon opgeregt; den een aan de regter ſijde, voor den *Inquiſituur*, en ſijn Raad; en die aan de linker ſijde, voor den Onder-Kooning en ſijn Hofſtoet.

Een weinig van daar naa de kant van de Duur, en regt oover 't groote Autaar, had men nog een ander Autaar toegeſteld,

ſteld, alwaar tien geoopende Mis-Boeken op laagen: van daar tot aan de Duur van de Kerk was een Galdery omtrent drie voet breed, met een Luuning aan weeder ſijden gemaakt, en van 't een tot 't ander eind met Banken voor de Misdaadige beſet, die haar daar op, naa de maat dat ſy in de Kerk quaamen, needer ſetten; ſoodanig dat d'eerſt ingekoomene de naaſten aan 't Autaar waaren.

Soo haaſt ik ingetreeden, en op mijn rang geplaatſt was, ſtelde ik my om d'order, die men aan de geene deed waarneemen, die naa my quaamen, te beſchouwen. Ik ſag dat die men deeſe verſchrikkelijke *Carrochas* daar ik van geſprooken heb, gegeeven had, de agterſte van onſe troep waaren; dat men eeven agter haar een groot Crucifix droeg, welkers Aangeſigt gewend was naa die voor gingen; dat het ſelve gevolgd wierd van twee Perſoonen, en vier Beelden, naa de groote van een Mens, en naa 't leeven gemaakt: deeſe waaren aan 't eind van een lange Spar gehegt, en vergeſeld met ſoo veel Kiſtjes, yder door een Man gedraagen, en

Y 99

met het Gebeente, van die door deeſe Beelden vertoond wierden, gevuld.

Het Aangeſigt naa de Voorgangers gekeerd, beduud de barmhertigheid, die men aan haar oeffend, haar van de dood bevrijdende, die ſy waarlijk verdiend hadden: en 't ſelve Crucifix den rug keerende naa die volgen, wil ſeggen, dat deeſe Rampſaaligen geen genaade meer te hoopen hebben: ſoodanig ſteekt alles in den *Heiligen Dienſt* vol verborgendheeden.

De wijſe, op welke deeſe Ellendige gekleed waaren, was niet minder bequaam om ſchrik, als meedelijden te verwekken: ſoo de leevendige Perſoonen, als de Beelden droegen een *Samara* van graauw Linden vol Duuvels, Vlammen, en vuurige Houten, daar op 't Hoofd van den Lijder, van voor en agter naa 't leeven vertoond ſtond; en wat laager, in 't kort met groote Letteren ſijn vonnis, ſijn naam, die van ſijn Vaaderland, en de misdaad oover welke hy verweeſen was. Booven dit vervaarlijk Gewaad, hadden ſy nog van deeſe grouwelijke *Carrochas* op, die gelijk

lijk de Kleederen vol Vlammen en Drommels beſet ſtonden.

De kleine Koffertjes, daar 't Gebeent der Dooden in was (welkers proces men voor of naa haar ooverlijden, geduurende, of voor haar gevankenis gemaakt had, om alſoo een naam te geeven aan 't verbuurd verklaaren van haare Goederen) waaren ook ſwart, en vol Duuvels en Vlammen geſchilderd.

Hier moet men aanmerken, dat de *Inquiſitie* haare regtsvordering niet bepaald omtrent de leevendige Perſoonen, of omtrent ſulke, die in de Gevankenis geſtorven ſijn; maar dat ſy ſelfs dikmaal een proçes maakt voor Luuden, die verſcheiden Jaaren ooverleeden ſijn geweeſt, voor en aleer ſy beſchuldigd ſijn geworden; wanneer ſy maar met eenige voornaame misdaad beklad, by deeſe geleegentheid ontgraaven; en ſoo voor overtuugd gehouden worden, verbrand men haar Gebeente in de Geloofs-handel, en maakt alle haare Goederen verbuurd, die men dan de naavolgers op 't naauwſte weer af knibbeld. Ik ſeg niet, als

't geene ik ſelve geſien heb in 't werk ſtellen, want onder de Beelden, die ſy vertoonden, wanneer ik uut de *Inquiſitie* uutging, was'er een, welke een Man, reeds langen tijd ooverleeden ſijnde, verbeelde, wiens proçes men maakte, die men ontgraafde, welkers Goederen verbuurd, en diens Gebeentens nu verbrand wierden; of miſſchien die van iemand anders, die in de ſelve plaats begraaven was geweeſt.

XXXIII. Hooftstuk.

Inhoudende 't geene gedaan wierd, in de plaats daar men den Auto da Fé *vierde.*

Deeſe Rampſaalige in dit vervaarlijk toeſtel, dat ik ſoo eeven beſchreeven heb, binnen gekoomen, en op haar voor geſchikte plaats digt by de Kerk-Duur needer geſeeten ſijnde, quam den *Inquiſituur* met ſijn gevolg ook binnen, en ſetten ſig op den toebereiden Regterſtoel, aan de regter ſijde van 't *Autaar*, terwijl

IVSTITIA ET MISERICORDIA

IVSTITIA ET MISERICORDIA

terwijl den Onder-Koning met ſijn Hoovelingen aan de linker ſijde gingen ſitten.

Het *Crucifix* wierd op den *Autaar* tuſſen de ſes Kandelaaren geſet: Yder nu aldus op ſijn poſt, en de Kerk met ſoo veel Volk, als ſy bevatten konde, vervuld ſijnde, klom den Ooverſte der *Auguſtinen* op de ſtoel, en Predikte omtrent een half uur: En niet teegenſtaande d'ontroeroeringen mijns gemoets, en de onſteltenis van mijnen Geeſt, ſoo gaf ik nog eenige opmerking op de gelijkenis, die hy maakte met de *Inquiſitie*, en de Arke van *Noag*; tuſſen welke hy nogtans dit onderſcheid vond; dat de Dieren, die in de Arke ingegaan waaren, naa de Sondvloed daar weeder uut gingen met de ſelve naatuur, als ſy daar in gekoomen waaren; maar dat de *Inquiſitie*, die verwonderlijke eigenſchap had om, die daar in op geſlooten wierden, ſoodaanig te veranderen, dat men die als Lammeren ſag uutgaan, welke daar in gaande, ſoo wreed als Wolven, en ſoo moedig als Leeuwen geweeſt hadden.

De Predikatie geëindigd ſijnde, traaden twee Voorleeſers yder op ſijn buurt

Y 102

op de ſtoel, om van daar oopenbaarlijk de Proçeſſen van al de Miſdaadigen te leeſen, en om haar de ſtraffen, tot welke ſy verweeſen waaren, aan te ſeggen.

De geene, wiens Proçes geleeſen wierd, bleef ondertuſſen, van den *Alcaide* in 't midden van de Galdery gebragt ſijnde, daar met een brandende Was-Kaars in de Hand oover eind ſtaan, tot dat ſijn vonnis uutgeſprooken was: en dewijl men voor vaſt ſteld, dat al de Miſdaadige den hoogſten Ban verdiend hebben, ſoo leide men hem, naa dat 't leeſen geëindigd was, aan de voet vant 't Autaar, daar de Mis-Boeken laagen, op welkers een, naa dat hy needer geknield was, men hem de Handen deed leggen; en in ſoodaanigen geſtalte moſt hy blijven leggen, tot dat'er ſoo veel Perſoonen gekoomen waaren, als'er Boeken laagen: dit ſoo ſijnde, hiel den Leeſer van 't Leeſen der Proçeſſen op, om met een luude ſtem een belijdenis des Geloofs uut te ſpreeken, naa dat hy de ſchuldige kortelijk vermaand had, de ſelve met hem te gelijk met Mond en Hart te belijden; dit gedaan ſijnde, ging yder naa ſijn plaats,

en

en men begon weeder Proçeſſen te leeſen.

Ik wierd naa mijn rang ook geroepen, en verſtond dat al mijn handel op drie hoofd-punten eindigden; eerſt om dat ik de kragteloosheid van den Doop *Flaminis* (dat is den Doop des vuurs) ſtaande gehouden had; ten anderen om dat ik geſeid had, dat men de Beelden niet moſt aanbidden, en dat ik gelaſterd had teegen dat van een Crucifix, ſeggende teegens een Crucifix van Yvoor, dat het maar een ſtuk Yvoor was; en eindelijk dat ik veragtelijk van de *Inquiſitie*, en haare Bedienaaren geſprooken had: maar booven al, om dat mijn meening, dit alles ſeggende, ſeer quaad geweeſt was; oover welke miſdaaden ik dan in den Ban gedaan wierd; en tot herſtelling van deeſe, wierden alle mijne Goederen ten voordeele van den Kooning verbuurd verklaard, en mijn Perſoon ſelve uut *Indiën* verbannen, en tot de Galeijën in *Portugaal* voor vijf Jaaren veroordeeld; als meede voorts tot het volbrengen der penitentien en boeten, die my in 't byſonder van de *Inquiſituurs* ſouden op geleid worden.

Van

Y 103

Van al de ſtraffen, die my op geleid wierden, was my de ſwaarſte, die onvermijdelijke noodwendigheid van *Indiën* te moeten verlaaten, alwaar ik gemeend had, nog langen tijd te reiſen; dog dit leed was ondertuſſen ſoo groot niet, of het wierd eenigſins, door de hoop van my wel haaſt uut de Handen van den *H: Dienſt* verloſt te ſien vermindert. Mijn Geloofs belijdenis gedaan ſijnde, keerde ik weeder naa mijn plaats, en deed voor teegenwoordig mijn voordeel met de raad van den Wagter, van mijn Brood niet te weigeren; want deeſe gebaaren den ganſen dag duurende, ſoo was yder genoodſaakt in de Kerk wat te eeten.

XXXIV. HOOFT-

XXXIV. HOOFTSTUK.

Men ontſlaat ons van den Ban. Die tot het Vuur verweeſen ſijn, worden aan de Weereldlijke magt oover geleeverd. Wat'er by deeſe geleegentheid waargenoomen word.

NAa dat men de Proçeſſen van alle, die men de genaade bewees, van haar het leeven te ſchenken, geleeſen had, verliet den *Inquiſituur* ſijn Seetel, om ſig met het Mis-Kleed en de Borſt-band te bekleeden; daar op ging hy gevolgd werdende van omtrent twintig Prieſters, yder met een ſpitſgaarde in de Hand, naa 't midden van de Kerk; al waar wy, naa dat hy verſcheide gebeeden opgeſeid had, van onſen Ban, die men wilde, dat wy verdiend hadden, ontſlaagen wierden, en dat door middel van een ſlag, welke deeſe Prieſters aan yder van ons op de Kleederen gaaven.

Ik kan niet naa laaten alhier een ſaak te verhaalen, welke vertoonen ſal, hoe verre ook de bygeloovigheid der *Portugeeſen*, in 't ſtuk van de *Inquiſitie*, ſig uutſtrekt.

Y 104

uutſtrekt. Geduurende onſen ommegang, en in al den tijd, dien ik in de Kerk vertoeven moſt, wilde die my voor Peet diende, nooit andwoorden, hoe wel ik hem verſcheidene maalen aan geſprooken had; jaa hy weigerde my ſelfs een weinig Snuuf-Tabak, dat ik van hem verſogt; en dat alles uut vrees van eenig deel te ſullen hebben aan de Kerkelijke Ban, daar meede hy meende, dat ik gebonden was: Maar ſoo draa ik ontſlaagen was, omhelſde hy my, gaf my Snuuf-Tabak; en ſeide, dat hy my, nu de Kerk my ontbonden had, voor ſijn Broeder erkende.

Dit Kerk gebaar geëindigd, en den *Inquiſituur* weeder op ſijn plaats ſijnde, deed men de ellendige Offerlingen, die door de Heilige *Inquiſitie* op geofferd ſoude werden, her-voort koomen. Daar was een Man, een Vrouw, en de vier vertooningen van de vier doode Menſen met de Kisjes, daar haare Gebeentens in beſlooten waaren: de Man en 't Vrouw-Mens waaren ſwarte Indiaanen, maar Chriſtenen, beſchuldigd oover Toovery, en als *Relaps* verweeſen; dog in der daad alſoo weinig Toovenaars, als die haar gevonniſt hadden. Van

Van de vier Beelden, wierden twee Mannen verbeeld, die ook gehouden wierden, voor oovertuugd te ſijn van Tooverij; en van de twee andere, meede twee Mannen nieuwe Chriſtenen ſijnde, ſeide men dat ſy haar met 't Joodendom vermengd hadden; d'een van deeſe was in de Gevankenis van den *H: Dienſt* geſtorven; en den ander was al voor langen tijd, in ſijn Parochi begraaven; maar dewijl hy veel Goederen naagelaaten had, ſoo wierd hy naa ſijn dood van't Joodendom beſchuldigd; en men ging wel neerſtig in ſijn Graf naa ſijn Gebeente ſoeken, om'er 't ſelve uut te haalen, en in de Geloofs-handel te verbranden. Hier door ſiet men, dat de Heilige *Inquiſitie*, gelijk als *Chriſtus Jeſus*, haare magt oover Leevendige en Dooden wil uutſtrekken.

Men las de Proçeſſen van deeſe Rampſaalige, die alle met deeſe woorden eindigden: Dat den *H: Dienſt*, haar niet konnende genaade bewijſen, ter oorſaak van haar verval, en van haar onboetveerdigheid; en ſig onvermijdelijk verpligt vindende, om haar volgens de geſtrengheid

heid der Wetten te ſtraffen, ſoo leeverden ſy haar nu aan de magt, en 't Geregt van de Weereldlijken Regter oover; welken ſy nogtans ernſtelijk wilden bidden, om omtrent deeſe Ellennige barmhertigheid en meedelijden te gebruuken; en indien deeſe haar eenige dood ſtraf wilden toevoegen, dat dit dan ten minſten ſonder Bloed-vergieting geſchieden mogt.

Op deeſe laatſte woorden van deeſe Heeren der *Inquiſitie*, naaderde een Duurwaarder van 't Weereldlijk Geregt, en nam deeſe Raamſpoedige in ſijn beſitting; naa dat ſy alvoorens, yder een ſtootje, door de Hand van den *Alcaïde*, op de Borſt gekreegen hadden, tot een teeken dat ſy van hem verlaaten waaren.

Groote goetheid van de *Inquiſitie*, aldus voor de Miſdaadige te bidden! Uutneemende neiging van de Magiſtraat, haar liever willende genoegen, (om de *Inquiſitie* te behaagen) met de ſchuldige, tot op 't Merg van haar Beenen te verbranden, als haar magt, die ſy bebben, om Bloet te vergieten, te gebruuken!

Aldus eindigde den Geloofs-handel, en terwijl dat deeſe Ellendige naa den

Oever

Oever van de Rivier geleid wierden, alwaar den Onder-Kooning, met ſijn ganſe Hof vergaaderd waaren, en daar de Hout-hoopen, waar op ſy verbrand ſouden worden, al van daags te vooren bereid laagen, wierden wy door onſe Peeten weer naa de *Inquiſitie* gebragt, ſonder eenige order meer waar te neemen.

Hoe wel ik niet teegenwoordig geweeſt heb in den uutvoer van 't Geregt oover deeſe, aldus van de H: *Dienſt* verlaaten Perſoonen, ſoo ſal ik nogtans in weinig woorden de gebruuken, die hier omtrent waargenoomen worden, verhaalen; dewijl ik daar van volkoomen onderrigt ben geworden door Luuden, die verſcheide maal diergelijken geſien hebben.

Soo haaſt als de Verweeſene aan de plaats daar de Weereldlijke Regters vergaaderd ſijn, aankoomen, vraagd men haar, in wat Godsdienſt dat ſy willen ſterven? ſonder eenigſins naa haar beſchuldiging te verneemen, welke men vaſt ſteld alreede wel onderſogt, en ſy daar op ſeer regtveerdig verweeſen te ſijn, wijl men gans niet aan de onfeilbaarheid

van

y 106

van de *Inquiſitie* twijffeld; ſtraks naa dat ſy op de deeſe eenige ondervraaging geandwoord hebben, grijpt den Scherp-Regter haar aan, en hegt haar aan een Paal, booven den Hout-hoop uutſteekende, al waar ſy eerſt verworgd worden, indien ſy Chriſtenen ſterven; maar indien ſy in 't Jodendom, of in de Ketterij volherden, worden ſy leevendig verbrand: dog dit geſchied ſoo ſelden, dat men naauwelijks een voorbeeld, in vier Geloofshandelingen, daar van heeft; hoe wel'er weinig geſchieden, of daar worden al een taamelijk getal Perſoonen verbrand.

Daags naa 't Geregt, worden de Beelteniſſen van die men heeft doen ſterven, in de Kerken der *Dominicaanen* gebragt: haar Hoofd is hier alleenlijk naa 't leeven, leggende op Vlammende Houten, verbeeld; wat laager ſtaat haar naam, die van haar Vaader en Vaader-Land, ook 't gewigt van haar miſdaad oover welke ſy verweeſen ſijn, als meede 't Jaar, de Maand, en den Dag van de uutvoering des Gerigts geſchreeven.

Indien den Perſoon, die verbrand is gewor-

geworden, tweemaal tot de selve misdaad vervallen is, soo worden deese woorden onder de Beeltenis gesteld: *Morreo queimado, por Hereje relapso*, 't welk beduid, dat hy als *Relaps*, of weer vervallen Ketter verbrand is. Indien hy maar eenmaal beschuldigd sijnde, nogtans in sijn dwaalingen volherd, soo steld men *por Hereje contumas*; dog dewijl dit geval wat bysonders is, soo worden'er ook weinig Beeltenissen met dit onderschrift gevonden. Eindelijk soo hy maar een eenige reis, door een genoegsaam getal van Getuugen beschuldigd sijnde, volherd in sijn onschuld staande te houden, en dat hy selfs tot der dood toe van de Christenheid belijdenis doet, soo steld men onder 't Schildery: *Morreo quimædo por Hereje convitto negativo*, dat is te seggen, dat hy als een oovertuugd Ketter verbrand is; maar dat hy niet beleeden heeft; en van deese laatste soort worden'er een groot getal gevonden. Nu men mag sig wel verseekeren, dat'er van honderd onkennende, ten minsten neegen-en tneegentig sijn, niet alleen onschuldig aan de misdaad

Y 107

daad, die ſy onkennen, maar die daar en booven de duugd hebben, van liever te willen ſterven, als te liegen, ſig ſelfs ſchuldig bekennende aan een misdaad, daar aan ſy onnooſel van ſijn; want 't is niet moogelijk, dat een Man, verſeekerd ſijnde 't leeven te behouden, indien hy belijd, volherd in 't ontkennen; en liever verbrand wil worden, als een waarheid toeſtemmen, welkers bekentenis hem 't leeven behoud.

Deeſe afgrijſſelijke vertooningen worden geſteld teegen 't middelſchot van 't Koor, en booven de groote Duur van de Kerk, als ſoo veel doorlugtige praal-teekenen aan de heerlijkheid van den *H. Dienſt* toegeheiligd; en als deeſe plaats van de Kerk, met die Tapijten vervuld is, ſoo ſteld men'er ook aan beide de ſijden van de Duur. Die te *Liſſabon* in de groote Kerk der Dominicaanen, welke niet verre van 't Heilige Huus der *Inquiſitie* is, geweeſt hebben, ſouden daar eenige honderden van deeſe droevige Schilderyen konnen geſien hebben.

XXXV. HOOFT-

XX

Mijn laatste
geleid on
daar ,
on

IK was s
mijn wee
dat ik weini
om in mij
den , op da
te vooren
trekken.

Mijn Pe
Saal; en de
geleid hebb
ven , terwi
opfluuten.
verwagtende
voor teegenw
gen was; w
belet had, d
Ik ruste dee
langen tijd
als den dag
geduld, wa

XXXV. HOOFTSTUK.

Mijn laatſte uutgang uut de Inquiſitie. *Men geleid ons in een bijſonder Huus, om daar, geduurende eenige daagen, onderweeſen te werden.*

IK was ſoo verſlaagen en afgemat op mijn weederkomſt van den *H. Dienſt*, dat ik weinig minder geneegentheid had, om in mijn Vertrek weeder in te treeden, op dat ik wat ruſten mogt, als ik te vooren gehad had, om daar uut te trekken.

Mijn Peet vergeſelde my tot aan de Saal; en den *Alcaïde* my in de Galdery geleid hebbende, ſoo ging ik mijn ſelven, terwijl hy d'anderen weg bragt, opſluuten. Ik leide my terſtond te bed, verwagtende aldus 't avond-eeten, dat voor teegenwoordig maar Brood en Vygen was; wijl de beroerte van dien dag belet had, dat iets anders bereid wierd. Ik ruſte deeſen nagt veel beeter, als ik in langen tijd gedaan had; maar ſoo haaſt als den dag aanquam, verwagte ik met geduld, wat men verder met my doen

Y 109

ſoude. Den *Alcaïde* quam ten ſes uuren, en eiſte 't Kleed dat ik in de Proceſſie gedraagen had, 't welk ik hem ook geerne oovergaf; en ik wilde hem met een de *Sambenito* toereiken, dog hy wilde de ſelve niet aanneemen, om dat ik my daar meede, byſonder des Sondags, en op de Heilige daagen tot aan de geheele vervulling van mijn Sententie opſchikken moſt.

Men bragt my ten ſeeven uuren 't Ontbijt; en een weinig daar naa wierd my aangeſeid, dat ik mijn Kleederen oppakken, en my gereed houden moſt om uut te trekken, wanneer men my ſoude koomen roepen.

Ik gehoorſaamde deeſe laatſte order met alle moogelijke neerſtigheid. Ten neegen uuren quam een der Wagters mijn Duur oopenen; op wiens bevel ik mijn Pak op de Schouderen nam, en volgde hem tot in de groote Saal, alwaar 't meeſten deel der Gevangenen alreede waaren.

Naa een weinig tijds in deeſe plaats vertoefd te hebben, ſoo ſag ik omtrent twintig va n mijn Med-geſellen, diedaags

te

te vooren tot de geeſſeling verweeſen waaren, welke ſy nu door de Handen van den Buul door al de Straaten der Stad ontfangen hadden, inkoomen.

Aldus vergaaderd ſijnde, verſcheen den *Inquiſituur*, eer wy ons op de Knien geworpen hadden, om ſijn Seegening te ontfangen: naa dat wy d'Aarde aan ſijn Voeten gekuſt hadden, beval men voorts de Swarten, welke weinig of geen Kleederen hadden, die van de Blanken te draagen. Die onder de Gevangen geen Chriſtenen waaren, wierden aanſtonds naa de plaatſen, by haar Vonnis aangeweeſen, weggeſonden; den eenen in Ballingſchap, den ander naa de Galeyen, of naa 't Huus daar men 't Bus-Kruut maakt, *Caſa da polvera* genaamd: en de Chriſtenen wierden in een Huus, dat men voorbedagtelijk gehuurd had, geleid; om haar aldaar geduurende eenige tijd te onderwijſen.

De Saalen en Galderyen van dit Huus, wierden tot ſlaap-plaatſen voor de Swarten geſchikt; en ſoo veel Blanken als wy waaren, wierden in een afgeſonderde Kaamer geſteld, daar men ons des nagts

op-ſloot ; maar des daags hadden wy de vryheid om door 't geheele Huus te gaan , en met die daar waaren , of die quaamen om ons te beſoeken , te ſpreeken. Men hield tweemaal daags Catechiſatie , eens voor de Swarten , en eens voor de Blanken : men deed alle daagen de H. Mis , die wy alle , gelijk ook het Avond en Morgen Gebed by woonden.

Geduurende mijn verblijf in dit Huus , wierd ik beſogt van een van mijn Vrienden , een Geeſtelijke van de *Dominicaanſe order* , die ik te *Daman* gekend had , alwaar hy Klooſter-Voogd geweeſt was ; deeſen goeden Vaader door ſiektens en jaaren afgemat ſijnde , wiſt ſoo draa niet , dat ik uutgegaan was , of hy begaf ſig in een Palanquin om my te koomen beſoeken : hy my vriendelijk omhelſende , beſchreide mijn ongeval , en ſeide , dat hy ſeer voor my bedugt geweeſt was ; dat hy verſcheide maalen naa den ſtaat van mijn geſondheid by den Vaader de Procuruur der Gevangen , dat ſijn Vriend , en met hem van een order was , vernoomen had ; en dat hy in langen tijd geen beſcheid van my gehoord had , tot dat hy

nu

nu eindelijk, naa veel ernſtige naaſpuurigen kennis had bekoomen, dat ik nog in 't leeven was.

Het vertrooſte my ſeer, deeſen goeden Geeſtelijken te ſien; en de noodwendigheid, die my dwong om *Indiën* te verlaaten, was ons by-naa een gelijke ſwaarigheid; hy had de goedheid van my nog verſcheide maalen te koomen beſoeken, en hy noodigde my, om ſoo haaſt als ik in vryheid was, weeder naa *Indiën* te keeren; ook ſond hy my verſcheide Voorraad tot mijn aanſtaande Reis, dien ik in mijn teegenwoordigen ſtaat, van elders niet had te hoopen.

XXXVI. Hooftstuk.

Men brengt my nogmaals in de Inquiſitie, *om daar de Penitentien die men my opgeleid had, te ontfangen.*

Naa dat wy tot den drie-en-twintigſten Januarii in dit Huis verbleeven waaren, wierden wy nogmaals in de Saal van de *Inquiſitie* gebragt, en van daar yder op ſijn buurt aan de Taafel van den *H. Dienſt* geroepen, om daar een Papier, inhoudende de Penitentien, die ons opgeleid waaren, uut de Handen van den *Inquiſituur* te ontfangen. Ik op mijn rang hier koomende, deed men my needer knielen, naa dat ik alvoorens de Handen op de Euangelien geleid, en in deeſe geſtalte beloofd had, het geheim ongeſchonden te bewaaren, byſonder de ſaaken die geſchied waaren, en daar van ik kennis gehad had, geduurende mijn gevankenis.

Ik ontfing vervolgens uut de Hand van mijn Regter een geſchrift by hem ſelve onderteekend, inhoudende de ſaaken, die ik volbrengen moſt: en dewijl deeſe Memo-

Memorie niet ſeer lang is, ſoo meen ik niet quaalijk te doen, de ſelve van woord tot woord in onſe taal, gelijk die in 't *Portugees* was, hier in te voegen.

LIJSTE DER PENETENTIEN, *die vervuld moeten werden door* . . . .

1. In 't eerſt van de drie volgende Jaaren, ſal hy alle Maanden ſig biegten, en 't Lighaam onſes Heeren ontfangen; dog in de twee andere Jaaren ſal 't genoeg ſijn, 't ſelve op de Feeſten van Paaſen, Pinxter, Kerſtmis, en Lieve-Vrouwen Heemelvaard te doen.

2. Sal hy alle Sondaagen en Feeſtdaagen ter Miſſe gaan, en de Predicatie hooren, indien hy daar toe de geleegendheid heeft.

3. Sal hy yder dag van de geſeide drie Jaaren, vijfmaal 't *Pater* en *Ave Maria*, ter eeren van de vijf wonden onſes Heeren *Jeſum Chriſtum* opſeggen.

4. Sal hy in geenen deele eenige vriendſchap houden, nog byſonderen handel aangaan moogen met de Ketters, of andere Perſoonen, welkers geloove

Y 112

verdagt is, en die eenige hinder aan ſijn ſaaligheid ſouden konnen toe-brengen.

5. En eindelijk ſal hy getrouwelijk 't geheim bedekt houden; voornaamentlijk van 't geen hy geſien, geſeid, of gehoord heeft; als meede wat met hem, ſoo aan de Taafel, als aan andere plaatſen van den *Heiligen Dienſt*, verhandeld is.

Franciſco Delgado Ematos.

Wie ſoude nu konnen ſeggen, als hy de Penitentiaale reegels alleen aanmerkt, dat de *Inquiſitie* al te geſtreng is? Dit geſchrift ontfangen hebbende, keerde ik weeder naa de Saal, om aldaar ſoo lang te beiden, tot dat d'andere ook haare geſchriften ontfangen ſouden hebben. Van hier uutgaande, wierden wy verdeeld, en ik weet niet wat ſy verder met het meeſten deel van onſe troep gemaakt, of waar ſy die heen geſonden hebben; immers wy wierden alleenlijk met ons twaalfven in den *Aljouvar*, dat is, in d'Aard-Biſſchoppelijke Gevankenis gebragt, alwaar ik tot *Goa* aankoomende, en eer ik in de *Inquiſitie* ging, reeds een dag geweeſt had. Ik

Ik verbleef in deese plaats tot aan den vijf en twintigsten; wanneer een Officier van de *H. Dienst* my de Keetenen aan de Voeten deed slaan, en voorts in een Schip geleide, dat op de Reede lag, en bereid was om met d'eerste geleegendheid naa *Portugaal* seil te gaan.

XXXVII. HOOFTSTUK.

Eenige aanmerkingen op alles wat tot hier toe geseid is.

Eer dat ik in 't verhaal van mijn gevallen voort gaa, meen ik dat het niet ongevoeglijk sal weesen, hier eenige opmerkingen op alles wat'er geseid is, te maaken.

Ik sal dan met d'aanmerkinge van de voornaamste ongeregtigheeden, omtrent de *Inquisitie* aan my gepleegd, beginnen; d'eerste hier van is geweest de verraading van den *Commissaris* van *Daman*, die, naa dat ik hem verklaarde, alles wat ik geseid had, 't geen den *H. Dienst* aanging, my soo misleidende raade, dat hy selfs

Y 113

my niet eens ontſag te doen gevangen neemen, om maar de herts-togt van den *Gouvernuur* te voldoen; niet teegenſtaande dat de *Inquiſitie* niet gewoon is, om ſig van iemand te verſeekeren, die hem ſelven, eer hy in de Gevankenis gebragt word, vrywillig beſchuldigd.

Ik weet wel dat deeſen Vaader, om ſig teegen dit verwijt te verdeedigen, geſeid heeft, dat ik my niet op de behoorlijke wijs beſchuldigd heb; dog men ſiet wel, dat dit maar is, om ſig hier van te ontſlaan; Ik was een Vreemdeling, en nog jong; ſy behoorden my die geleerd te hebben, en ik had hem dan terſtond voldaan: maar hy had deeſe arme dekmantel van nooden, om de begeertens van den *Gouvernuur* te voldoen.

De tweede ſaak waar oover ik meen reeden te hebben, om my ten aanſien van deeſen *Commiſſaris* te beklaagen, is, dat hy my ſoo quaadwilliglijk te *Daman* tot aan de Maand van Januarii gehouden heeft; want indien hy my terſtond naa mijn gevankenis naa *Goa* geſonden had, ſoo ſouden mijn ſaaken voor 't uutgaan van November konnen onderſogt geworden

den hebben, en ik ſoude dan in de *Geloofshandeling*, die in 't begin van Deſember in dat ſelve Jaar geſchiede, hebben konnen uutgaan: maar dewijl hy my niet oover ſond, als naa dat de *Geloofshandel* gedaan was, ſoo was hy oorſaak, dat ik twee Jaaren langer in de Gevankenis van den *H. Dienſt* moſt verblijven, als ik anderſins ſoude gedaan hebben, om dat men ſelden anders, als in die aanſienlijke plegtigheid, *Auto da Fé* genaamd, uutgaat; en gelijk die maar om de twee, of om de drie Jaaren eens geſchied, ſoo is 't een dubbeld ongeluk voor die in deeſe Heilige Gevankeniſſen opgeſlooten ſijn, dat ſy daar inkoomen, eeven naa dat de ſelve geleedigd ſijn; dewijl ſy dan verpligt blijven te wagten, tot dat'er een genoegſaam getal van Gevangenen is, om de *Geloofshandeling* aanſienlijk te maaken.

De weigering van den *Inquiſituur*, van in mijn tweede gehoor, mijn belijdenis van 't geen ik aangaande *d'Inquiſitie* geſeid had, niet te willen aanneemen; en de valsheid met welke hy durfde ſtaande houden, dat ik deeſen aangaande niets

Y 114

beleeden had, waar van hy langen tijd daar naa ſoo grooten quaad maakte, is een ſaak geweeſt, dat my, geduurende mijn gevankenis, wel 't meeſt bedroefd heeft, en 't is geen van de minſte onderwerpen, die ik heb, om my oover deeſe Heeren te beklaagen.

Ik ſoude ook met regt moogen klagtig vallen, oover den Val-ſtrik, die my den *Gouvernuur* op nieuws wilde leggen; want wanneer ik my ſelfs beſchuldigde, oover 't geen ik van den *H. Dienſt* geſeid had; en aantrok, 't geen dat langen tijd te vooren aan Vaader *Ephraim de Neevers* geſchied was, vroeg hy my, of ik de dwaalingen van deeſen Geeſtelijke wilde verdeedigen? Dog hoewel ik wiſt dat de onſchuld van deeſen Vaader klaarlijk ontdekt was geworden, en dat hy alleen door nijd gevangen was, ſoo andwoorde ik maar eenvoudig, dat ik niemand wilde verdeedigen, als ſijnde voor teegenwoordig genoeg verwerd, om my oover mijn eigen ſaaken te verweeren.

Ik heb ook naa my dunkt, regtveerdige reeden om te gelooven, dat men'er

op

op uut geweeſt is, om den Onder-Kooning, en den *Gouvernuur* van *Daman*, dat ſijn Neef was, te willen behaagen, om dat men my naa *Portugaal* ſond; want van meer als twee honderd Perſoonen, die met my uut de *Inquiſitie* uutgingen, ben ik de eenigſte, die men verpligte om *Indiën* te verlaaten, en naa *Europa* oover te vaaren.

De wreedheid der Wagters, die my meenigmaal met woorden, en met der daad quaalijk gehandeld hebben, om my teegen wil en dank mijn ſpijs, of Geneesmiddelen (als ik onpaſſelijk was) te doen aanneemen, verdiend ook naa mijn oordeel, dat men daar op eenige agting geeft: want hoewel de Wagters gelijk hebben, om de Beſchuldigden te verpligten haar Voedſel, en Hulpmiddelen aan te neemen; ſoo ſoude men nogtans met haar konnen handelen, gelijk met andere Sieken, die men nooit met geeſſelen, of ſtok-ſlaagen dwingd, om haar eenig Kookſel te doen aanvaarden, of eenige Genees-drank in te neemen.

Men kan ook quaalijk voorby, om hier nog een kleine opmerking te doen

op de Eernaam van *Heilig* die de *Inquiſitie* ſig aanmaatigd; en 't is beſwaarlijk te begrijpen, waar in deeſe *Heiligheid* beſtaat, en hoe men kan *Heilig* noemen een Vuurſchaar, die de geheiligde Wetten van liefde, en de beveelen van *Chriſtus Jeſus*, en der Kerke geweld aan doet: *Chriſtus* gebied aan de Chriſtenen met alle vriendelijkheid, en in 't verborgen, die misdoen, te ſtraffen; en 't is alleenlijk naa dat ſy veele vermaaningen veragt hebben, en dat ſy haar, om ons ſeggen, niet beeteren willen, dat men haar aan de Kerk aangeeven moet; op dat deeſe Heilige Moeder met haar magt iets in 't werk ſteld, om deeſe weederſpannige Kinderen tot haaren pligt te brengen, door 't opleggen van eenige behoudende penitentien, en ſelfs indien 't noodig waar, door de Blixem van den Kerkelijken Ban: ſonder eevenwel haar verſteeken te houden van ſeekere geeſtelijke hulpmiddelen, als daar ſijn 't Woord Gods, en andere goede Boeken, door welkers middel ſy van haare blindheid konnen geneeſen worden.

De *Heilige Inquiſitie*, door een regt teegen-

teegengeſtelde wijs van doen, belaſt aan alle die haar magt erkennen, niet alleenlijk op ſtraffe van den Ban; maar daar en booven op ſeer wreede lighaamelijke ſtraffen, om van ſtonden aan, en ſonder waarſchouwen, die Luuden aan te klaagen, welke men eenige ſaaken, teegens haar Wetten ſtrijdende, heeft ſien doen, of hooren ſeggen: en 't ſoude geen minder misdaad ſijn, nog die met minder geſtrengheid in deeſe Vuurſchaar geſtraft ſoude worden, wanneer men die misdaan hebben waarſchouwd, voor of naa dat men haar aangebragt heeft, als dat men ſoude naagelaaten hebben, deeſe aanklagt binnen de geſtelde tijd te doen.

Voor de reſt ſag men ooit iet onregtveerdigers, als dat men Chriſtelijke Perſoonen, geduurende verſcheide Jaaren in een enge Gevankenis ſal opſluuten, ſonder haar eenig Boek te willen toeſtaan, ſelfs niet het Gety-boek aan de Prieſters; voorts ſonder eenige vermaaning om haar tot een geduldig lijden aan te moedigen: ſonder ooit nog des Sondaags, nog op andere heilige daagen de Mis te hooren: ſonder ooit aan haar 't Lighaam *Chriſti* te be-

Y 116

bedienen, ſelfs op Paas-tijden, wanneer alle Chriſtenen op ſtraffe van dood-ſonde gehouden ſijn 't ſelve te ontfangen; en ſonder haar te verſterken door de Heilige Salvinge, en 't laatſte Oolijſel aan d'uure des doods. In de Weereldlijke Regtsgebieden weigerd men de grootſte Misdaadigen en Duugenieten nooit het by-woonen van de Mis; men laat haar daar de vryheid om Godsdienſtige Boeken te moogen hebben, die haar eenige boetveerdige gedagten konnen inſcherpen: men verhinderd nooit, die aan 't Gety-boek verbonden ſijn, om 't ſelve op te ſeggen, en haaren pligt daar omtrent te voldoen: aan de Prieſters en Geeſtelijke, die de moeiten willen neemen, word toegeſtaan, dat ſy deeſe in haare Holen moogen koomen beſoeken, om haar daar te vertrooſten, en te Biegten: men laat haar *Chriſti* Lighaam genieten, niet alleen op Paas-tyden, maar ſoo dikmaal als ſy de Godsdienſtigheid hebben, om 't ſelve te willen doen; en indien ſy in de Gevankeniſſen ſiek worden, ſoo word haar nooit de bediening der laatſte Sacramenten geweigerd. Waarom moeten dan

dan in den *H: Dienſt*, (dat een Kerkelijk Geregt is, daar men voor een vaſte reegel, de beweeging van liefde, en ſagtmoedigheid behoorde te volgen) de Regters ſoo hard en ongevoelig weeſen, dat ſy, die 't ongeval hebben in haar Handen te vallen, niet alleen ontbloot houden van alle menſelijke vertrooſtingen; maar daar en booven alle moogelijke vlijt aanwenden, om deeſe Ellendige de middelen te onttrekken, door welke God gewoon is ſijn genaade meede te deilen.

Ik neem de Heeren van den *H. Dienſt* tot Getuugen, dat ik niets voortbreng, als 't geen ſeer waaragtig is; en indien ik waar ſeg, ſoo laat ik de Leeſers oordeelen, of 't in reeden beſtaat, dat de *Inquiſitie* ſig laat *Heilig* noemen? Ik ſal hier byvoegen, dat hoewel de *Inquiſitie* ſomtijds wel vry-geleide toeſtaat aan eenige, die in een verſeekerde plaats ſijnde, haar nogtans willen koomen beſchuldigen, ſoo moet men ſig daar op niet te ligt vertrouwen; aangeſien dat men in deeſe Regtsbank niet veel ſwaarigheid maakt, om ſijn woord, dat men gegeeven heeft, te breeken, en altijd voorwenſels

Y 117

wenſels genoeg weet te vinden, om dat niet te houden; 't welk ik door dit volgende voorbeeld ſal beveſtigen.

Ik heb te *Suratte* een Geeſtelijk Perſoon van d'Order van *S. Dominicus* gekend; hy was Vaader *Hiacinthe* genaamd, en had ſijn Convent en Prieſterlijk Kleed ſeederd verſcheide Jaaren verlaaten, leevende op een ſeer ongebonde en ergerlijke wijs: 't gebuurde in 't vervolg van tijd, dat een Vrouw-Mens, 't welk hy lang bemind, en welke verſcheide Kinderen by hem gekreegen had, quam te ſterven; dit verlies trok hy ſig ſeer ter harten, en wilde van leevens-wijs veranderen; hy beſloot dan weeder naa *Baçaim* in ſijn Convent te keeren; dog dewijl de *Portugeeſen*, en byſonder de Prieſters en Geeſtelijke, die een taamelijke tijd by de Ongeloovige verkeerd hebben, verpligt ſijn, wanneer ſy weeder onder 't gebied van *Portugaal* koomen, om ſig aan de *Inquiſitie* te vertoonen, en aldaar een nette verklaaring van 't leeven dat ſy geleid hebben, te doen; ten waar dat ſy teegen wil en dank daar toe gedwongen

wilden

wilden ſijn, ſoo had deeſen Geeſtelijken, die miſſchien voor de *Inquiſitie* al bedugt was, eer hy naa *Suratte* trok, aan den *Inquiſituur* tot *Goa*, om een Vrygeleide geſchreeven, op dat hy ſig mogt koomen beſchuldigen; 't welk hem ook terſtond toegeſtaan wierd: Hy vertrok met deeſe ſwakke verſeekering; en te *Baçaim* koomende, wilde men niet gedoogen, dat hy 't Prieſterlijk Gewaad weeder ſoude aanneemen, ſonder dat hy ſig alvoorens voor de *Inquiſitie* geſuiverd had. Hy quam dan te *Goa*, en vertoonde ſig voor de Taafel van den *H. Dienſt*; hy wierd verſcheide maalen verhoord; en eindelijk volkoomen onderſogt ſijnde, wierd hy ontſlaagen, en aan den Vicarius Generaal van ſijn Order geſonden, die hem ſijn Kleed weeder geevende, voorts in ſijn Ampten van Preek-Heer, en Biegt-Vaader herſtelde.

Deeſen goeden Heer meende nu, dat ſijn ſaaken afgedaan waaren, en bereide ſig daar op om naa *Baçaim*, daar ſijn eerſte Convent was, te vertrekken. Maar nu gereed ſijnde, om ſig in een Galjoot in te ſcheepen, ſoo wierd hy tot verwonde-

ring

Y 118

ring van alle ſijn Vrienden vaſt gehouden, en in de Gevankenis van den *H. Dienſt* geſet; want deeſe Heeren hadden hem maar ſoo ligtelijk ontſlaagen, om dies te beeter haar rol te konnen ſpeelen: en inder daad, deeſen goeden Geeſtelijke door deeſe geveinsde en bedriegelijke quijtſchelding verleid, had alle ſijn voornaamſte Goederen, die hy geduurende ſijn verblijf te *Suratte* oovergewonnen had, ontbooden; welke ook alle door *d'Inquiſitie* wierden verbuurd verklaard; 't welk ſy niet ſouden konnen doen hebben, ſonder die behendigheid daar ſy ſig van dienden, geevende aan deeſen rampſpoedigen Prieſter haar woord, dat ſy niet geſind waaren te houden. En op dat men de *Inquiſituurs* niet beſchuldigen ſoude, dat ſy 't regt van vrygeleide, dat hem vergund was, geſchonden had, ſoo liet men behendiglijk een gerugt loopen, dat men naa ſijn ontſlaaging verſcheide misdaaden, daar van hy ſig niet beſchuldigde, ontdekt had.

Deeſen Vaader, die weinig daagen naa mijn in de Gevankenis gebragt wierd,

ſat-

ſat daar nog, doen ik al uutgetrokken was, dewijl hy in de Geloofshandeling niet verſcheen, nog ook ſijn proçes aldaar geleeſen wierd; 't welk ſeekerlijk geſchied ſoude hebben, indien hy in de Gevankenis geſtorven waar: ſoo dat hy daar nog, naa alle waarſchijnelijkheid, tot de naaſte *Geloofshandel* ſal verbleeven ſijn.

Het was dien Geeſtelijke van deeſe ſelve Order, welke my eeven naa mijn uutgang quam beſoeken, die my, 't geen ik hier verhaal, verteld heeft: en dit behoorde aan alle die reiſen, of die in een Land, daar de *Inquiſitie* Meeſter is, leeven, tot een voorbeeld te verſtrekken, om haar woorden en daaden, niet alleen verdagt te houden; maar ook om op de minſte twijffeling, haar nooit te vertrouwen op de vrygeleiden, die de *Inquiſituurs*, of haare Commiſſariſſen haar ſoude willen toeſtaan.

XXXVIII. HOOFT-

XXXVIII. HOOFTSTUK.

De geſchiedenis van Joſeph Pereira de Meneſes.

Dewijl'er niets is, dat beeter onderwijſd, als de voorbeelden, ſoo ſal ik kortelijk beſchrijven, 't geen aan een van de voornaamſte Edelluuden van *Goa*, *Joſeph de Pereira de Meneſes* genoemd, gebuurd is. Deeſe Kapitein Generaal der See-Waapenen van den Kooning van *Portugaal* in *Indiën* ſijnde, kreeg van den *Gouvernuur* bevel, om met ſijn Vloot de Stad *Diu*, die van de *Arabiers* beleegerd was, te gaan onderſtuunen: hy vertrekt; en te *Baçaim* gekoomen ſijnde, wierd hy genoodſaakt om daar veel langer, als hy wel gewild had, te vertoeven, ter oorſaak dat de winden hem geduurig teegen waaren; ſoo dat de *Arabiers* de Stad alreede ingenoomen en uutgeplunderd hadden, eer dat het onderſtant had konnen aankoomen. Den Generaal nu te laat gekoomen ſijnde, ſtelde op alles behoorlijke order, en keerde weeder naa

Goa;

Goa; alwaar hy ter naauwer nood aanquam, of den *Gouvernuur*, dat voor teegenwoordig *Antonio de Mello de Caſtro*, en een geſwooren Viand van *Joſeph Pereira* was, deed hem vaſt ſetten, en ſijn proçes op maaken, hem beſchuldigende, dat hy alleenlijk ſoo lang tot *Baçaim* verbleeven was, om de geleegendheid te vermijden van ſijn Vianden ſlag te leeveren; en dat hy alſoo door ſijn blooheertigheid en verſuum, oorſaak geweeſt was van de berooving en verwoeſting der Stad *Diu*, tot welkers byſtand hy afgeſonden was geweeſt. En dewijl dat de *Gouvernuurs*, nog de *Onder-Kooningen* ſelfs geen magt hebben, om de Edelluuden ter dood te brengen, ſonder daar toe een byſonder bevel van 't Hof van *Portugaal* te hebben; ſoo konde deeſen *Antonio de Mello* ſijn Viand aan 't leeven niet koomen; daarom ſprak hy een Sententie teegens hem, welkers uutvoering veel erger, en wreeder als de dood ſelve was: hy verwees hem, om door de Handen van een Buul langs de Straaten der Stad geleid te worden, hebbende de Strop om den Hals, een Spinrokken op

'y,

Y 120

ſy, en een Uut-Roeper voor heen gaande, roepende dat dit door bevel des Koonings aan deeſen Misdaadigen geſchiede, die van blooheid en verraad beſchuldigd, en oovertuugd was.

Dit wreede Vonnis wierd uutgevoerd, niet teegenſtaande de voorbiddingen van de Vrienden deeſes Gevangen, welke, naa dat hy op ſoo ſchandelijken wijs, door al de Straaten van *Goa* om-geleid ſijnde, ter naauwer nood in de Gevankenis weeder gekeerd was, of daar quam een *Familiar* van den *H. Dienſt*, om ſig van hem te verſeekeren, en hem als Gevangen naa de *Inquiſitie* te brengen.

Dit nieuwe voorval verbaasde al de Weereld, die wel wiſt dat *Joſeph Pereira* oover Joodendom niet konde beſchuldigd worden, dewijl hy geen nieuw Chriſten was, en daar en booven dat hy altijd als een eerlijk Man geleefd had; de naaſte *Geloofshandel* wierd dan met ongeduld te gemoet geſien, om d'oorſaak van ſijn gevankenis te weeten, en 't eind van deeſen handel te ſien; dog deeſe plegtigheid ten einde van een

Jaar

Jaar geſchied ſijnde, en ſag men hem niet verſchijnen, nog ook ſijn proçes leeſen, 't welk de verwondering van yder een, dies te meerder vergrooten.

Men moet weeten, dat *Joſeph Pereira* langen tijd te vooren, eenig verſchil gehad had met een Edelman van ſijn Vrienden, met welken hy ſig ook ſeedert al had bevreedigd: deeſen valſen Vriend, daarom 't voorneemen van ſig te wreeken niet verlooren hebbende, tragte vijf Huus-Dienaaren van *Joſeph Pereira* door magt van Geld te winnen, ging hem aan de *Inquiſitie* aanbrengen, als ſchuldig aan Sodomie, en bragt daar op deeſe vijf Getuugen voort, welke verklaarden, dat ſy hem dit werk met een van ſijn volg-Jonkers had ſien bedrijven: hier op wierden beide de Beſchuldigde aangegreepen. De Page, die minder ſtandvaſtigheid had als ſijn Meeſter, dien hy alreede wiſt, dat ſoo wel als hy in de Gevankenis van den *H. Dienſt* ſat; ook niet twijffelende, of 't was oover de ſelve daad, daar oover hy van den *Promotuur* beſchuldigd wierd, en kleinhertig wordende door de dreigementen der *Inquiſituurs* van verbrand

te ſullen worden, gelijk ook in der daad ſoude geſchied ſijn, indien hy in 't ontkennen volherd had; voorts ſiende geen ander middel tot behoudenis van ſijn leeven, als ſig misdaadig te bekennen, ſoo beſchuldigde hy hem ſelven van een quaad, dat hy nooit bedreeven had, en wierd alſoo een ſeevende Getuuge teegens ſijn Meeſter, wijl den Betigter, volgens de gebruuken van de *Inquiſitie* ook voor een geteld word; ſijn belijdenis behield hem 't leeven, en in d'eerſte *Geloofs-handeling* ging hy uut, ſijnde alleenlijk veroordeeld, om op *Moſambique* verbannen te ſijn.

Ondertuſſen, dewijl *Joſeph Pereira* volſtandig bleef in 't verklaaren van ſijn onſchuld, ſoo wierd hy ten Vuure verweeſen, en men ſoude hem ſeekerlijk uutgeleid hebben om verbrand te worden, in de ſelve *Geloofs-handeling* daar in ſijn Dienaar verſcheen, indien ſijn geduurige teegen-ſpraak, en de agting van ſijn Regters voor hem, haar niet beweegd had, om de uutvoering van ſijn Vonnis nog wat uut te ſtellen, om te ſien of ſy hem met der tijd niet tot bekentenis ſoude konnen

konnen brengen, of wel dat ſy ſelve, aangaande ſijn ſaak, naader verligt mogten werden; men bewaarde hem dan tot een ander *Geloofs-handel*, welke maar een Jaar daar naa gehouden wierd, ter oorſaak dat de Gevangeniſſen veel eer, als naa gewoonte vervuld waaren.

Geduurende dit Jaar wierd den Beſchuldiger met ſijn Getuugen nog verſcheide maalen onderhoord, en een der Regters te raade wordende, om haar yder in 't byſonder te vraagen, of in die nagt, wanneer haar Meeſter dit afgrouwelijk quaad bedreef, de Maan geſcheenen had of niet, ſoo hebben de Getuugen, hier op onderſogt ſijnde, niet eenſtemmelijk geandwoord; en aan de Plei gebragt, ſpraaken ſy haar ſelven teegen, in alles wat ſy van haar Meeſter hadden durven voorbrengen, wiens onſchuld nu oopenbaar ſijnde, ſoo verſeekerde men ſig van de Beſchuldigers; den onnooſelen *Joſeph Pereira* ging in d'eerſt volgende *Geloofshandeling* uut, en de Getuugen met haaren Aanleider, op de ſelve tijd, als ik; d'eerſten wierden voor vijf Jaaren op de Galei, en den Edelman voor

neegen, op de Kuſt van *Africa* gebannen.

Men kan ligtelijk ſien, dat de teegen oover ſtelling der Getuugen, deeſe Regters uut haar verwerring, en den Beſchuldigde uut het gevaar, van ten believen van ſijn Viand, door de Handen van den *H. Dienſt* opgeofferd te werden, had konnen helpen; en, naa mijn oordeel, behoorde deeſen Aanklaager, met ſijn Medeſtanders geſtraft te worden met de ſelve dood-ſtraf, die ſy gemeend hadden aan deeſen Onſchuldigen te doen lijden: en men moet niet twijffelen, of deeſe buuten-tijdſe ſagtmoedigheid, geeft dikmaal aanleiding tot diergelijke ondernee-mingen.

XXXIX. HOOFT-

XXXIX. HOOFTSTUK.

Het geen andere Perſoonen, die met my in de ſelve Geloofshandel *uutgingen, gebuurd is.*

TWee Jonge Edelluuden, omtrent *Baçaim* getrouwd ſijnde, en die den Kooning van *Portugaal* in ſijn Scheeps-Armade dienden, hadden een Jong *Portugees* Soldaat, die haar diende, onder haar beſcherming: deeſe Heeren op 't einde van den uut-togt tot *Goa* ſijnde, en willende den reegen-tijd, die men in *Indiën* de Winter heet, ten haaren Huuſe ooverbrengen, ſoo lieten ſy deeſe Jonge Soldaat tot *Goa*, alwaar hy ſeide eenige verrigting te hebben, om haar naa weinig daagen te koomen volgen. Soo haaſt deeſe Edelluuden vertrokken waaren, trouwde den Soldaat tot *Goa*, en korts daar aan, begaf hy ſig naa ſijn Meeſters te *Baçaim*, ſonder haar kennis, van 't geen hy in haar af ſijn gedaan had, te geeven. Weinig tijds hier naa, bood ſig we'er iets aan, waar meede hy, door

Y 123

't aangaan van een tweede Huwelijk, ſijn voordeel meende te doen; en om deeſe goede geleegendheid niet te verlieſen, bad hy deeſe Heeren, dat ſy met hem by den Prieſter ſouden helpen betuugen, dat hy nog Jongeling was, 't welk ſy deeden, als niet weetende, dat hy 't ſelve alreede geweeſt had. Eenigen tijd naa deeſe tweede Bruiloft, krijgt hy geneegendheid om ſijn eerſte Vrouw tot *Goa* te gaan beſoeken, alwaar hem de Broeder van de tweede volgende, wel haaſt van ſijn eerſte Huwelijk kennis krijgt, en gaat hem by de *Inquiſitie* hier oover aanklaagen, die hem terſtond doet vaſthouden; en vernoomen hebbende naa die betuugd hadden, dat hy Jongeling was, ſond men bevel aan den *Commiſſaris* van *Baçaim*, om ſig van de ſelve te verſeekeren; en ſoo wierden deeſe twee Edelluuden, meer ongelukkig als misdaadig, met de Keetenen aan de Voeten naa *Goa* geſonden, in de Gevankenis van den *H. Dienſt* opgeſlooten, en aldaar agtien Maanden geweeſt hebbende, verſcheenen ſy in de *Geloofshandeling*, en wierden voor drie Jaaren op de Kuſten

Kuſten van *Africa* verbannen : hy, die tweemaal getrouwd was, kreeg een banniſſement van ſeeven Jaar naa die ſelve quartieren, en deeſe geëindigd ſijnde, mogt hy tot ſijn eerſte Vrouw weederkeeren.

Een van deeſe Edelluuden, was van 't geſlagt der *Chriſtams Novo*, en dewijl deeſe ongelukkige altijd verdagt blijven, van quaade Chriſtenen te ſijn, ſoo ondervraagden deeſe Heeren hem in ſijn gehoor-geeving, of hy geen Jood was, en of hy geen kennis van de Moſaïſe Wet had : deeſen goeden Heer oover deeſe vraagen verbaaſt, en vreeſende dat het ongeluk van ſijn geboorte wel een naaſleep van ſlimmer ſaaken mogt hebben; ſijnde van d'andere kant ook niet al te wel in Chriſtelijke Godsdienſt geoeffend, ſoo begon hy, meenende de beſte, en tot ſijn regtveerdiging, de bequaamſte woorden voort te brengen, teegen Moſes te vloeken, ſeggende dat hy met hem niet te doen had, en dat hy hem ſelfs niet kende; 't welk ſijn Regters, als wat behaagelijks aannaamen.

Ik merkte, dat'er onder andere, die

Y 124

in de *Goloofshandel* uutgingen, een Perſoon was, die een Gaap-houtje in de Mond had, dat met Snoertjes aan ſijn Ooren vaſt was; en door 't leeſen van ſijn beſchuldiging wierd ik gewaar, dat dit geſchiede, om dat hy verſcheide vloeken in 't ſpeelen voortgebragt had: booven de ſchande van aldus toegeſteld te moeten verſchijnen, wierd deeſen Vloeker, nog voor vijf Jaaren gebannen.

XL. Hooftstuk.

Mijn vertrek van Goa; *aankomſt aan* Braſil: *korte beſchrijving van dit Land.*

Ik wierd met de Yſers aan de Voeten, in een Schip dat op de Reede, en naa *Portugaal* ſeil-vaardig lag, gebragt; men leeverde my in Handen van den Overſte der Bootsgeſellen; die ook aannam om my aan de *Inquiſitie* van *Liſſabon* te beſtellen; en den Kapitein ſijn laatſte beveelen ontfangen hebbende, ſoo ligten

ten wy den ſeeven en twintigſten Januarii des Jaars ſeſtien honderd ſes en ſeeventig 't Anker; en nog dien ſelven dag wierden my de Yſers van de Voeten ontſlooten.

Onſe reis tot aan *Braſil*, daar wy in de Mei-maand aanquaamen, was taamelijk voorſpoedig. Soo haaſt als 't Anker in d'Alder-Heiligen-baai uutgeworpen was, quam de Meeſter, onder wiens bewaaring ik geſteld was, om met my aan Land te gaan; hy bragt my aan 't Palais van den *Gouvernuur*, en van daar in de algemeene Gevankenis, alwaar ik aan den Cipier, die my verandwoorden moſt, oovergegeeven wierd.

Ik bleef in deeſe Gevankenis, ſoo lang als de Scheepen in de Haaven moſten vertoeven, dog door de gunſt van ſommige Vrienden, die ik my in dit Land gemaakt had, verkreeg ik de vryheid, van des daags te moogen uutgaan, ſoo dat ik alleenlijk des nagts opgeſlooten wierd.

De Gevankenis van deeſe Plaats is veel ſindelijker als alle, die ik tot nu geſien heb, uutgeſonderd die van den *H. Dienſt*; booven de beneeden Vertrekken,

Y 125

die taamelijk net ſijn, ſoo ſijn'er verſcheide booven-Kaamers voor Perſoonen, die minder ſchuldig, rijk, of voor waardig aanbevoolen ſijn; daar is ook een Capel, waar in Sondaags, en op andere Feeſtdaagen de H. Mis gedaan word; en in de Stad worden veel meededeelbaare Luuden gevonden, ſoo dat de Gevangen gants geen gebrek behoeven te lijden.

Braſil is 't ooſtelijkſte deel van *America*; de *Portugeeſen* hebben daar verſcheide Steeden gebouwd, waar van de voornaamſte ſijn *Fernambouc*, *Rio de Janeiro*, en *S. Salvador*; de *Gouvernuur* van deeſe laatſte plaats, is *Onder-Kooning*; en al d'andere *Gouvernuurs* moeten ſijn oppermagt erkennen; eevenwel kan hy haar van haare bedieningen niet affetten; want dewijl ſy haar betaalingen regts-draats van den *Kooning* ontfangen, ſoo is hy ook alleen magtig, om haar die te ontſeggen.

Geheel *Braſil* is wel gemaatigd, en aangenaam; de Lugt is'er geſond, 't Aardrijk vrugtbaar, en langs deeſe Kuſten, ſijn verſcheide goede Haavens tot verſeekering voor de Scheepen. De Inwooners van *Braſil* ſijn nog ſwart, nog ook geheel

geheel blank, maar trekken ſoo wat naa 't roode; ſy ſijn wel gemaakt, hebben lang Hair, en hoewel dat haar Aangeſigten niet wanſtallig ſijn, ſoo hebben ſy nogtans een ſeekere woeſten ſwier, die men niet wel uutdrukken kan, en die ſeer wel naa die van de Noordſe Tartaaren gelijkt: ſy ſijn ſeer tot den Oorlog geneegen, 't welk haar ſeer wreed maakt; en als ſy eenige Gevangen bekoomen, ſoo worden die van haar geſlagt, en gegeeten. In veel plaatſen van *Braſil* gaan de Mannen en Vrouwen geheel naakt; maar ſeedert dat de *Portugeeſen* dit Land beſeeten hebben, ſoo hebben de geene, met welke ſy eenigen handel drijven, haar van tijd tot tijd aangewend, om ſig te kleeden, en de gewoonte van Menſen te eeten, meer en meer afgewend: veele onder haar hebben 't Chriſten Geloof aangenoomen, en de *Portugeeſen* hebben daar *Braſiliaanſe* Wijven genoomen, ſoo dat'er teegenwoordig meer *Meſtiſſen*, als waare *Portugeeſen* te vinden ſijn.

Hoewel dat'er in ſommige Oorden van *Braſil* Tarw, ook ſelfs Rijſt en Geerſt geteeld word, ſoo is nogtans 't ge-

Y 126

meen Voedſel van 't Volk *Caſſave*, of 't Meel dat van de *Mandioc* komt: dit is een ſeer witte Wortel, welke, nog onbereid ſijnde, doet ſterven, of ten minſten, die daar van eeten, in groot gevaar brengt; maar gemaalen, gewaſſen, en in den Ooven gedroogd ſijnde, verlieſt die ſoodanig haar quaade, en venynige eigenſchappen, dat het een bequaam Voedſel, en ſeer gemeen by al de *Americaanen* is, die 't ſelve booven Rijſt, Geerſt, en ſelfs booven Brood agten.

Men vind door geheel *Braſil* overvloedig veel ſchoone Vrugten, als Citroenen, Oranje-Appelen, Limes, Bananaſſen, Ananaſſen, Kokos-Nooten, Druuven, Waater-Meloenen, en veel andere, welkers naamen in *Europa* niet bekend ſijn.

Al de Weereld weet, dat men hier de beſte Tabak teeld, en dat de Suuker hier in oovervloed ingeſaameld word; waar in ook de voornaamſte rijkdom van dit Land beſtaat; dewijl gans *Braſil* met veel reegen beſproeid word, ſoo ſijn hier de Wei-landen ſeer ſchoon, en men kan hier ſeer gemaklijk een groote meenigte Beeſten voeden.

Daar

Daar is geen Weerelds-deel, dat met ſoo ſchoone Rivieren doorloopen is, als *America*; en *Braſil* heeft het gevoelen van deeſe mildheid der Natuur, want die meenigte van Waateren is niet alleen nut tot de vrugtbaarheid van 't Land, maar brengt ook veel Vis voort, ten behoeven van de Volkeren, die verre van de See afwoonen.

Onder de Haavenen van *Braſil* verdiend de Alder-Heiligen-Baai, in welke de Stad van *S. Salvador* geleegen is, d'eerſte plaats; 't is waar dat'er eenige Sand-banken ſijn, die den ingang wat gevaarlijk maaken; maar indien men ſorg draagd, om Loods-luuden uut dat Land in te neemen, die haar altijd, ſoo haaſt ſy maar een Schip gewaar worden, aanbieden, ſoo komt men ſeer gemaklijk binnen; in deeſe Haaven is een verſeekerde Schuul-plaats voor allerlei onwe'er, als ſijnde van alle kanten wel beſlooten; de grond is'er moddderig, en ſeer goed, en de Ankers dringen ſoo ſterk daar in, dat men de ſelve niet als met veel magt kan opwinden. Men vangd in deeſe Baai een meenigte

Y 127

Walviſſen van allerlei groote; en de bequaamſte tijd tot deeſe Viſſery, is van *S. Jan* tot aan de Maand van September: de Oly die men van deeſe groote Viſſen trekt, diend om de Inwoonderen van *Braſil* te verligten, en de Slaaven, en andere Perſoonen van weinig middelen, voeden haar met des ſelfs Vlees. *Braſil* heeft dit voor wat byſonders, dat men daar niemand tot dat uutterſte, om ſijn Brood te beedelen, vervoerd ſiet; en die Ongelukkige, die van verre daar heen koomen, hoe onbequaam ſy ook tot den arbeid mogten weeſen, worden nooit van Luuden, die Goederen hebben, verſtooten; yder meend eer in te leggen, in 't aanneemen van ſoo veel Ellendige als 'er ook mogten aankoomen: en 't gebuurd dikwijls, dat voornaame Heeren in haar Huuſen een aanſienlijk getal arme verminkte Menſen voeden, ſonder 't ſelve te weeten; dewijl haar Hofmeeſters eens voor al laſt hebben, om alle die ſig aanbieden, te ontfangen en te onderhouden, ſonder dat het noodig is haar Meeſters daar van kennis te geeven.

De Stad *Sam Salvador*, *S. Sauveur*, of

of *Heiligen Saaligmaaker*, is de voornaamſte van geheel *Braſil*; ſy is op dertien graaden ſuuder breete geleegen, men heeft de ſelve ten Noorden, aan de Voet van de Baai gebouwd; ſy word in een hooge en laage Stad verdeeld; de laage Stad leid langs de Rivier, aan de Voet van een hooge en byna onbeklimmelijken Berg, de Straaten om naa booven te klimmen, ſijn ſteil en moeyelijk; 't ſchoonſte van de Stad leid booven op deeſen Berg, die wijd van uutbreiding is: de geheele Stad, 't hooge en laage deel daar onder begreepen, is ten minſten ſoo groot als *Lion*, en naa mijn oordeel meerder bevolkt; in de hooge Stad ſijn ſeer ſchoone Straaten, Heerlijke Huuſen, en deftige Kerken; 't Palais van den *Gouvernuur*, daar ook de Sitting van 't Parlement is, is buuten gemeen groot en ſchoon. Dit Parlement, dat de *Portugeeſen Relaçam* heeten, is 't eenigſte van geheel *Braſil*; men heeft daar 't beroep van de Regt-banken der andere Steeden, die op deeſe Kuſt aan den *Kooning* van *Portugaal* onderdaanig ſijn; en de Vonniſſen, die hier gegeeven worden, ſijn

ſonder

ſonder verder beroep, bedraagende een ſomme van twee duuſend guldens, ſoo van Borgerlijke als Bloedſchuldige ſaaken; dog ſoo ſy daar booven koomen te beloopen, mag men ſig daar van op 't Parlement van *Liſſabon* beroepen.

Daar ſijn in *S. Salvador*, een groote meenigte rijke Koopluuden. van allerlei Natiën; en dat den koophandel tot nu toe, ſoo wel hier, als door geheel *Braſil* haaren glans behouden heeft, is alleenlijk dank te weeten aan des ſelfs Inwoonderen, om dat ſy altijd geweigerd hebben, de *Inquiſitie* aan te neemen, welke daar nooit plaats heeft konnen vinden, in weer-wil van al de kragten, die de Officiers van den *H. Dienſt*, tot des ſelfs grond-veſting aangewend hebben.

Eertijds was'er in deeſe Stad een Bisſchop; maar ſeedert weinig tijd is deeſe Stoel in een Aards-Bisdom veranderd, en 't Hoofd van al de Sittingen, daar de *Kooning* van *Portugaal* de verkieſing heeft, en die tuſſen de *Tropicus van Cancer*, en de *Caap de Bonne-Eſperance* leggen, geworden.

Men brengt tot *Braſil* een ſeer groot getal

getal Slaaven, ſoo van de Kuſten van *Guinea*, *Angola*, als van andere *Africaanſe* plaatſen; ſy worden in 't oopenbaar op de Markt, gelijk als hier de Beeſten, verkogt; men gebruukt haar tot de alderſwaarſte en moeyelijkſten arbeid, en men handeld haar op ſoo wreeden wijs, dat de Chriſtenen, die onder de Handen van de See-Roovers koomen, hier by vergeleeken, ſeer ſagt gehandeld worden.

Die 't geluk hebben, om ſig in de gunſt van haar Meeſters in te wikkelen, worden van d'alder ruuwſte dienſten ontſlaagen, en met eenige ligter bedieningen van 't Huus beeſig gehouden; als haar Meeſters door de Stad gaan, volgen ſy die, en helpen de ſelve draagen; de Draag-Stoelen nog de *Palanquins* worden in dit Land niet gebruukt; ook ſelfs geen Karoſſen; en de Paarden ſijn daar ſeer weinig: de gemakkelijke Luuden doen haar 't ſy in de Srad, of daar buuten, in *Hamacs* draagen; deeſe ſijn op de wijs van een Net, omtrent ſeeven Voet lang, en vier breet, aan beide d'einden geplooid, en aan een dikke Rottingſtok gehegt; twee Slaaven draagen dit maak-

maakſel, onderſtuunende de twee uuteinden van de Rottingen op haar ſchouders, terwijl andere met Sonne-dekſels, voor die oover langs in den *Hamac* leid, ſchaduw maaken.

Booven de Scheepen, die door onverwagte toevallen, of door gebrek van Leeftogt, dikmaal verpligt ſijn, om aan *Braſil* te ververſen, komt'er ten minſten eens des Jaars een tal-rijke Vloot, die te gelijk van *Portugaal* affteekt, aan; wanneer de ſelve de Linie naaderd, ſoo verdeeld ſy ſig, en yder deel gaat naa dien Oord, daar heenen ſijn Vragt leid, ſommige naa *Rio de Janeiro*, andere naa *Fernanbouc*, maar 't grootſte deel naa *S. Salvador*. 't Hof van *Portugaal* ſend altijd twee of drie Oorlog-ſcheepen, om de Koop-Vaarders, die allerlei Koopmanſchappen voeren, voor de Inwoonderen van *Braſil*, te geleiden: en wanneer de Scheepen weeder gelaaden, en de Maats genoegſaam ververſt ſijn, koomen de ſelve op ſeekere hoogtens, te vooren beſprooken, weeder te ſaamen, en vaaren ſoo in geſelſchap weeder naa *Liſſabon*. Door dit middel ſijn de Koopluuden in minder

minder gevaar om van de Roovers aangetaſt te worden; die dog geduurig uut ſijn, om die door ongeluk of onvoorſigtigheid van den hoop af dwaalen, in haar neſt te ſleepen.

Weinig tijds voor mijn aankomſt in de Alderheiligen-Baai, quam de Vloot van *Portugaal* hier ook ankeren; men arbeide met alle moogelijke vlijt, om de Vloot te laaden, en haar in ſtaat te brengen, om met ons ſeil te konnen maaken, ſoo dat wy nog alle voor 't einde van Auguſtus gereed waaren.

Men bragt my in't begin van September t'Scheep, om naa *Liſſabon* te vaaren; maar deeſe laatſte reis was ſoo voorſpoedig niet, als die wy van *Indiën* tot deeſe Baai gedaan hadden.

XLI. HOOFT-

Y 130

XLI. Hooftstuk.

De byſonderheeden geduurende de reſt van deeſe reis : onſe aankomſt te Liſſabon.

D'eerſte daagen van onſe reis, hadden wy de wind teegen, en 't was met groote moeite, dat wy de *Caap van S. Auguſtijn* op ſy kreegen ; hebbende meer als veertien daagen beeſig geweeſt, oover 't geen men in taamelijk gunſtig we'er, in drie of vier daagen ſoude doen. Hoewel ons Volk ſoo wel niet geſpijſt wierd, als wanneer wy van *Goa* quaamen, eetende alleenlijk *Caſave*, geſouten en gerookt Vlees ; en maar Waater drinkende, ſoo hadden wy nogtans ſeer weinig Sieken, en maar drie of vier Dooden. ik twijffel niet, of 't gemeenſaam gebruuk van de Suuker, die yder in ſijn *Caſave* en Waater vermengde ; en den oovervloed van gekonfijte Fruuten, die wy voor ons vertrek uut de Baai meede genoomen hadden, hebben veel toe-gebragt, om ons van die booſe Siekte, Schuurbuuk genoemd,

noemd, te bevrijden; dewijl deeſe Fruuten de natuurlijke warmte verſterkten, welkers verſwakking (in 't wel neemen) d'eenige oorſaak van dit quaad is.

Ons Scheeps-Volk was, geduurende de reis van *Goa* tot *Braſil*, ſeer afgemat, en ſiekelijk geweeſt; en niet teegenſtaande al de goede ſorgen, die men aanwenden om de voortgang daar van te beletten, ſoo waaren'er nogtans weinig onder ons, die niet al eenig aanſtoot daar van geleeden hadden: 't meerendeel aan Land koomende, waaren in een beklaagelijken ſtaat; en omtrent de dertig waaren'er alree geſtorven, eer dat wy nog ſoo verre quaamen. Van *Braſil* nu naa *Portugaal* vaarende, waaren wy alle in volkoomen geſondheid, maar 't geduurig onwe'er dat wy uutſtaan moſten, en dat ons dikmaal in gevaar van te vergaan bragt, belette om met ruſt dit geluk te moogen gebruuken: daar en booven ſaagen wy, tot ons leedweeſen, twee Mannen in See vallen, ſonder dat het ons moogelijk was, de ſelve te konnen helpen.

Wy ſaagen in 't voorby vaaren 't Eiland

land van *Ferdinand de Norogne*, ſoo genaamd, naa die 't eerſt ontdekt heeft; 't is klein, en onbewoonbaar; men ſeid dat men daar voortijds ging om Waater te haalen; maar ſeedert dat *d'Engelſe* daar ('t ſy voorbedagtelijk, of by geval) van haar Doggen gelaaten hebben, ſijn deeſe Beeſten ſoodanig vermeenigvuldigd, wreed, en wild geworden, dat men daar niet kan aanlanden, ſonder ſig in een oogenſchijnlijk gevaar te ſtellen, van verſchuurd te ſullen werden.

Wy vervolgden onſe Cours tot op de hoogte van de *Açores* of Vlaamſe Eilanden, daar de *Portugeeſen* van oover lang gegrondveſt ſijn, en van waar ſy 't meeſte deel van de Taruw, die in *Portugaal* verbruukt word, trekken. 't Voornaamſte van deeſe Eilanden is *Terçera*, alwaar den *Kooning Don Alphonſo* ſijn verblijf by wijſe van banniſſement gehouden heeft, tot dat ſijn Broeder, *Don Pedro* (vreeſende dat de *Spanjaarden* hem daar af mogten haalen) hem van daar naa *Liſſabon*, en vervolgens naa 't Kaſteel van *Cintra* deed voeren, alwaar hy tot de dood toe, gevangen is gebleeven.

Wy

Wy hadden in 't eerſt eenig voorneemen om voor *Terçera* te ankeren; maar de wind ons daar van afdrijvende, ſoo voeren wy langs de Eilanden van *S. Maria*, en *S. Mighiel*; die wy ook niet durfden naaderen, ter oorſaak, dat het onwe'er niet afliet, van ons in geduurige vreeſe te houden.

Daar gebuurde my geduurende deeſe reis een ſaak, die naa mijn oordeel, waardig is om hier geplaatſt te worden. Op ſeekeren dag tot de *H. Taafel* naaderende, om daar 't aanbiddelijke Lighaam van *Jeſus Chriſtus* te ontfangeu, de geen van wiens Hand ik 't ſelve ontfing (dat een *Franciskaaner* Monnik was) merkte, dat ik op 't uutten van deeſe woorden *Domine non ſum dignus* 't geſigt needer geſlaagen hield; en hoewel ik op die tijd geen andere gedagten had, als om my ſelven in de teegenwoordigheid van mijn God te vernietigen; ſoo duuden deeſen Vaader (die reeds een quaad gevoelen van my had, om dat ik in de *Inquiſitie* geweeſt was) al deeſe teekenen van onderwerping ten quaaden; ſoo dat hy ſig niet weederhouden koſt van my 't ſelve, eenige daagen

gen daar naa te verwijten; ſeggende, dat hy groote reeden had om te twijffelen, of ik niet nog een Ketter waar; dewijl 't my niet eens te pijne-waard was, om de *H. Hoſtie* aan te ſien, wanneer my de ſelve aangebooden wierd. Ik laat eens bedenken, of dit niet een roekeloos oordeel was, dat hier deeſen Geeſtelijken oover my velde? ondertuſſen hoe ſeer ik my wilde verdeedigen, om hem mijn regte meening te verklaaren, ſoo verſeekerde hy my altijd, dat naa diergelijken handel, niet veel goede gedagten van my te hebben waaren.

Dewijl ik anders geen oogwit heb, als om hier alleen te ſpreeken van die dingen, welke de *Inquiſitie* aangaan, ſoo ſal ik my op de byſonderheeden van onſe reis niet verder uutbreiden; ik ſal alleenlijk ſeggen, dat wy naa oneindige algemeene moeyelijkheeden, en byſonder leed, den ſeſtienden Deſember, ſijnde de elfde Maand van ons vertrek van *Goa*, te *Liſſabon* aanquaamen.

XLII. HOOFT-

XLII. Hooftstuk.

Korte beſchrijving van de Stad Liſſabon.

Digt aan de Haaven van *Liſſabon* is een Berg, *la Roqua* geheeten, die de ſelve van verre doet kennen; men vind, naader koomende, eenige Sand-banken en Rotſen omtrent waater-pas leggende, welke den ingang beſwaard, en gevaarlijk maaken: die weigeren van dit Land Loots-luuden in te neemen, welke haar aan al de Scheepen, die op deeſe Kuſten verſchijnen, aanbieden, loopen groot gevaar, van ſchip-bruuk te lijden. Men ſiet maar al te veel Capiteinen oover haar vermeetendheid, door 't verlies van haar Scheepen, geſtraft; en deeſe ſchaadelijke, en ſchandelijke voorbeelden konnen niet beletten, dat men altijd nog Officiers vind, die om haar ervaarendheid, en behendigheid te doen blijken, haar Scheepen op deeſe wijs waagen, en 't onderſtand, met welke ſy konden verſeekerd weeſen, van de hand afwijſen. Soo draa als men 't Fort, dat de *Portugeeſen*

Y 133

Terro do Bougio noemen, naaderd, heeft men niet meer te vreeſen.

Dit is een Toorn, die in 't midden van de See, op ingeheide Paalen gebouwd, en met Volk en grof Geſchut voorſien is; regt teegen oover 't vaſte Land ſiet men nog een andere Sterkte, 't Fort van *S. Juliaan* genoemd; ſy heeten 't ook met een quaade taal *Torre de Jiam*; deeſe plaats is nog met meerder Volk en Geſchut als de voorgaande voorſien; niet een eenig Schip kan hier voorby vaaren, dat niet onder 't bereik van een van deeſe twee Sterkten is.

Een weinig voort-vaarende, ontmoet men de kleine Stad van *Caſcais*; aan deeſen hoek is een kleine Haaven, daar de Scheepen konnen ankeren; ook vind men hier nog een Fort, dat tot ſijn bewaaring en beſcherming, van alles genoegſaam voorſien is. Omtrent twee mijlen van *Caſcais* opvaarende, ſiet men de ſterke Tooren *Belem*, of *Bethleëm*; deeſe ſtaat meede op hei-werk, in 't midden van de Rivier gebouwd, en is in alle manieren ſeer ſterk. Al de Scheepen, de Rivier van *Liſſabon* in of uut gaande,

ſijn

ſijn verpligt haar hier op te houden, om, ſoo ſy inkoomen, haaren laſt, en uutgaande, haar Oorlofs-brieven te vertoonen.

Op 't vaſte Land, digt by deeſen Toorn is een groot Vlek, 't welk de ſelve naam van den Toorn draagt, die ſy beide ontleenen van een aanſienlijk Klooſter der *Bernardijnen*, welkers Kerk aan den gebooren-wordende *Jeſus* toegewijd is; en om deeſe reeden word dat het Klooſter van *Bethlëem* geheeten.

Dit Klooſter is een Gebouw van dien *Kooning*, onder wiens Regeering *Indiën* ontdekt is; men kan niets voortreffelijkers als dit Gebouw ſien; de Kerk is groot, en kruus-gewijs gemaakt; 't Marmer, Goud en Schilder-werk is'er niet aan-geſpaard geweeſt; de Geeſtelijke woonen daar op een deftige wijs, ſy hebben groote, nette en lugtige Cellen, of veel eer Kaamers; haar ſlaapplaatſen gelijken meer naa Kooninklijke Saalen, als naa eenſaame Vertrekken; d'andere deelen van 't Huus ſijn gepaſt naa de Wooningen van deeſe Geeſtelijken: haar Tuunen ſijn oovervloedig

voorſien, niet alleen van Koorn, en Vrugten tot het gemeen gebruuk noodig, maar ook met allerlei Bloemen, welkers aanſien en guur, 't geſigt en de ruuk grootelijks vermaaken.

De omtrekken en waaranden ſijn ſoo wijd, en de grond is'er ſoo vrugtbaar, dat ſy allerlei Beeſten, die ſy van nooden hebben, konnen voeden; en de Wijn en Tarw word'er in oovervloed ingeſaameld.

Booven dit voortreffelijk Kloofter, dat van Barnardijnſe Geeſtelijke bewoond word, ſiet men in deeſe plaats, nog een Gods-huus, of veel eer een Vorſtlijk Hof, tot een wooning voor arme Edelluuden, die haar juugd ten dienſt des *Koonings* beſteed hebben; deeſe inwooning is aanſienlijk, en men vind daar Perſoonen van een byſondere waardigheid: de Edelluuden, die 't geluk hebben, hier in te koomen, worden daar ſindelijk onderhouden, en rijkelijk verſorgd; en om haar te vertrooſten oover de verwijdering van haar Huuſen en Vrienden, ſoo vereerd men met het Kleed, of de Order van *Chriſtus*, alle die hier in koomende,

't ſelve

't ſelve nog niet ontfangen hebben. Deeſe Order, die de *Portugeeſen Habito de Chriſto* noemen, is de Edelſte van alle, die de *Kooning* vergeeft; 't welk eevenwel niet verhinderd, dat de ſelve ſeer gemeen geworden is.

Aan d'andere kant van de Rivier, regt teegen oover de Toorn *Bethleëm*, is een wijd Gebouw, 't welk geſtigt is tot een veertig-daagſe vertrek plaats voor alle, die van peſt-agtige geweſten, in deeſe Haaven koomen.

Van *Bethleëm* tot aan de Stad, vind men een groot getal ſeer ſchoone Luſthuuſen, en aangenaame Hooven; de Scheepen ankeren voor 't Palais van den *Kooning*, die uut ſijn Venſteren alles, wat de Haaven inkomt, beſchouwen kan.

Het Koninklijk Palais, dat van de *Portugeeſen Opaço* genoemd word, is byna ſoo groot als *'t Luxembourg*, dog op verre naa ſoo ſchoon niet; 't heeft geen Tuun; maar in vergelding heeft het een voordeelige geleegendheid, als ſijnde op de kant van de *Tage* gebouwd, en hebbende aan d'eene ſyde een van de grootſte en ſchoonſte Pleinen, die men ſoude

Y 135

konnen ſien; dit Plein word *Oterreiro do paço* geheeten, en op 't ſelve worden de Steek-ſpeelen, en Stier-loopen gehouden, die den *Kooning* met ſijn Hoovelingen gemaklijk uut de Venſteren van ſijn Palais konnen aanſien.

Ook worden in deeſe ſelve plaats de *Geloofs-handelingen* van *Liſſabon* gevierd; maar voor teegenwoordig ooverdekt men niet alleenlijk deeſe plaats, maar daar en booven word de ſelve verçierd, en als of 't een Kerk was, toegeſteld; aan beide de ſyden van 't Autaar ſijn twee Troonen, of Vuurſchaaren op-geregt, in welkers een den *Inquiſituur Generaal* met ſijn *Raaden*, en in d'ander den *Kooning*, *Kooninginne*, de *Prinſen*, de Grooten van 't Hof, en de Leeden van 't *Parlement* ſitten: deeſe plaats word alleen om ſijn grootheid tot deeſe plegtigheid verkooren, wijl de ſelve een meenigte van Aanſchouwers bevatten kan. Digt by de Rivier beneeden 't Palais is den Tol, alwaar al de Koopmanſchappen, die in of uut *Liſſabon* gaan, ontlaaden en onderſogt worden. Aan een der hoeken van dit Plein is 't Raad-huus, daar ook den Burger-

Burgerlijken Raad vergaderd, en al de Tarw, die men in deese groote Stad verbruukt, uutgedeeld word: en in duuren tijd, draagd men groote sorg omtrent deese uutdeeling, op dat de eevengelijkheid waargenoomen, en niemand reeden tot klaagen gegeeven word.

Taamelijk digt by de Kooninklijke plaats, en aan de kant van de *Tage*, is een groote Vlakte, die de groote Markt voor de heele Stad is; hier worden allerlei Waaren verkogt; en hoewel'er verscheide andere mindere Marktplaatsen sijn, soo koomen nogtans al de Versorgers van groote Huusen hier, om 't geen sy van nooden hebben, te soeken.

Y 130

XLIII. HOOFTSTUK.

Vervolg van 't voorgaande.

Liſſabon is de Hoofdſtad van *Portugaal*, 't Hof van de *Kooningen*, de Sit-plaats van 't eerſte *Parlement* des Kooninkrijks, en de Verblijfplaats van de *Inquiſituurs Generaal*; deeſe Stad is ſoo groot niet als *Parijs*; maar naa gelijkheid alſoo wel bevolkt, en uutgeſonderd deeſe groote Stad, is'er in *Vrankrijk* geen, die by haar grootheid, deftigheid, en uutbreiding te vergelijken is; ſy is meer lang als breed, en aan de ſoom van de *Tage*, die de *Portugeeſen Teio* heeten, geleegen: dit is een vermaarde Vloed, waar in de Ouden gemeend hebben, dat Goud is; men heeft de ſelve in verſcheide deelen verdeeld; en die van *S. Paulus*, daar byna al de *Franſen* woonen, is een van de voornaamſte.

Binnen de Muuren van *Liſſabon* worden ſeeven Bergen geteld, de twee voornaamſte ſijn de *S. Catryne*, en die, daar 't Kaſteel op gebouwd ſtaat, 't welk eeveneens is als een Citadel, of ſterkte, die de geheele

geheele Stad gebied; dewijl deese plaats van groot gevolg is, en dat die in tijd van tweespald 't Graauw in toom soude konnen houden, soo word de selve altijd met een goede Besetting, en met de noodwendigheeden om een lange beleegering te konnen uutstaan, voorsien gehouden. By naa al de straaten van *Lissabon* sijn soo naauw, dat'er ter naauwer nood een Karos duur-rijden kan; 't welk oorsaak is, dat meest al de destige Luuden haar in Rosbaaren doen draagen. Eevenwel, seedert de regeering van *Don Joan de IV*, sijn'er verscheide straaten verwijd, soo dat de Karossen nu wat gemeender geworden sijn, als sy eertijds waaren. Behalven 't Plein van 't Palais en de groote Markt, soo sijn'er nog verscheide andere seer schoone Vlaktens; onder welke, die *Rucio* geheeten word, de grootste is; aan deese plaats is 't geheele Jaar door een soort van Jaarmarkt, en t'aller tijd siet men daar Koopluuden, die haar Waaren voordoen, in draagbaare Winkels, bynaa op de selve wijs gemaakt, als die te *Parijs* op de Pont-neuf opgeregt worden.

y 137

De Kerken van *Liſſabon* ſijn van een ſeer groote voortreffelijkheid; de Hoofdkerk, die men in de taal van 't Land *a Cee* noemd, is van een verwonderlijke ſchoonheid: maar de Kapel, daar 't *H. Sacrament* beruſt, is met een uutneemende rijkdom opgetooid. De Kerk van de *Dominicaanen* is ſeer koſtelijk verçierd; in een van de Kapellen is een uutgehouwen Crucifix in een ſilvere Tralie beſlooten, en in de Wond der ſyde van 't Crucifix leid de *H. Hoſtie* geduuriglijk bloot geſteld: deeſe Kapel word nagt en dag door ſes witte Waskaarſen, en een meenigte ſilvere Lampen verligt.

Het Klooſter der *Jacobinen* komt oover een met de ſchoonheid van de Kerk; en deeſe Geeſtelijke ſijn hier al te gemaklijk geplaatſt, voor Perſoonen, die ſig aan een geſtreng leeven toegeheiligd, en van de vermaaken deeſer Weereld afſtand gedaan hebben. Digt by dit Klooſter is dat pragtig en verſchrikkelijk Huus van de *Inquiſitie*, dat de *Portugeeſen Santa Caſa* noemen; hier aan is een deftig Vertrek, daar in den *Inquiſituur Generaal* van *Portugaal* ſijn verblijf houd;

houd; deese heeft de voorsitting in den breeden Raad van den H. *Dienst*, die alleen te *Lissabon* vergaaderd, en aan welke alle andere Regtbanken van de *Inquisitie*, hoewel volmagtig, eenigsins verpligt blyven, om reekenschap van haaren handel te doen.

De Kerk van de Barmhertigheid is een van de merkwaardigste die te *Lissabon* sijn; niet alleen om de schoonheid van 't Gebouw, en de deftigheid met welke sy verçierd en opgeschikt is, maar ten aansien van de doorlugtige Broederschap, die haar onderhoud: men heet de selve de Broederschap der Barmhertigheid, en in 't *Portugees Irmandade da Misericordia.* Luuden van een heerlijken staat worden hier in aangenoomen; jaa *Vorsten* en *Kooningen* selfs sijn daar ingeschreeven, en bedienen 't ampt van Prioor, of Klooster-Voogd; in 's Lands-spraak *Prouvedor* genoemd; en deese dienst word onder de Broederschap niet minder gekuupt, als de hoogste waardigheeden, en voordeeligste ampten souden konnen gedaan worden; en daar is niemand of hy houd sig ten hoogsten verheerlijkt en vereerd,

Y 138

wanneer hy dat verkrijgd: Jaarlijks word den Prioor, en de andere Officieren vernieuwd; en ſoo een Klooſter-Voogd, die ſig wel, en met eeren in ſijn bedieding quijt, kan ſelden afgaan, dat hy niet meer als honderd duuſend guldens van 't ſijn daar aan verſpild heeft.

Deeſe Broederſchap is tot groot onderſtand voor alle noodlijdende Perſoonen; de ſelve reikt de Hand aan beſchaamde arme Menſen, aan Weduwen en Weeſen; draagd ſorg voor haar ſaaken, en bevorderd die: trouwd een groot getal arme Dogters uut, wanneer haar eenige gunſtige geleegendheeden voordoen; en beſorgt haar ondertuſſen van 't noodige; dog die op de rol van de Barmhertigheid ſtaan, moogen wel ſorg draagen, dat ſy niets uutvoeren, dat haaren goeden naam bevlekken mogt; want indien ſy eenigſins gewaar worden, dat haaren handel, en geneegendheid ongereegeld is, ſoo worden de ſelve terſtond van haar verſtooten. Deeſe Heeren draagen ook byſonder ſorg voor de Gevangene, en arbeiden met groote neerſtigheid om voor haar de vryheid te verkrijgen, en wanneer haaren

haaren yver niet heeft konnen helpen, en dat'er eenige tot de dood veroordeeld ſijn, ſoo vergeſeldſchappen ſy die tot het uutterſte, haar geduurig vermaanende, en vertrooſtende; en dood ſijnde, begraaven ſy die op een eerlijke wijs. Haar liefde bepaald ſig niet omtrent de Leevendige, maar gaat ſelfs tot de Dooden oover; want daar worden yder Jaar meer als tien duuſend Miſſen in de Kerk der Barmhertigheid gedaan, voor de Meedebroederen, en andere Perſoonen, welke de Broederſchap had aangenoomen te beſorgen, en die nu ooverleeden ſijn.

Deeſe Broederſchap heeft twee voornaame Feeſten; d'eerſte op den *H. Donderdag*, en d'ander op den tweeden Julii: ſijnde 't beſoek der *H. Maagd*; deeſe laatſte is de grootſte, ter oorſaak, dat ſy onder de beſcherming van deeſe *H. Maagd* ſijn: daags naa dit Feeſt worden de nieuwe Officieren verkooren. In al de Steeden en Vlekken van *Portugaal*, jaa ſelfs in andere Landen onder deeſe Kroon behoorende, is deeſe Broederſchap opgeregt.

De Kerk, *A Madre de Deos*, of de

Y 139

Moeder Gods genoemd, is nog aanmerkens waardig, ter oorſaak van *S. Suaire*, die daar bewaard word; alle Jaar eens op de *H. Donderdag*, word de ſelve in 't openbaar vertoond. Men ſoude nooit eindigen, indien men in 't byſonder alle de verwonderlijke ſchoonheeden der Kerken van deeſe groote Stad wilde beſchryven: yder weet genoegſaam dat de *Portugeeſen* ſeer op 't uuterlijke ſien, en dat ſy niets ſpaaren, wanneer 't daar op aan komt, om Kerken op te ſchikken, en Feeſten te vuuren.

Men ſoude verſcheide misſlaagen in haar Godsdienſtigheeden konnen aanmerken; maar ſonder my op te houden met die verdraagelijk ſijn, of ten minſten die van geen groot gevolg ſchijnen, ſal ik alleenlijk een woord ſeggen van iets, dat veel meer naa godloosheid, en ontheiliging, als naa by-geloovigheid en buuſelery gelijkt. Op de hoogſte Feeſtdaagen, naa dat het *H. Sacrament* vertoond, en den Dienſt geëindigd is, doen ſy eenige koſtelijk opgeſchikte Vrouwluuden koomen, die dan op 't geluud van Cythers, en Caſtagnetten, of kleine klap-

klaphoutjes danſen, onheilige Liederen ſingen, en haar Lighaamen in duuſend wanſchikkelijke, en onkuuſſe geſtaltens draaijen, 't welk veel beeter ſoude voegen te geſchieden in oopenbaare plaatſen, als in de Kerken, dat Beedehuuſen ſijn, en daar de God der reinigheid teegenwoordig is.

Deeſe Natie is eeven-wel deeſe Blyſpeelen ſoo gewend, dat ook de naauwgeſetſte Perſoonen, jaa de Prieſters ſelfs, deeſe onheilige, en Kerkſchendende ſchouw-ſpeelen met groot vermaak bywoonen, ſonder dat iemand geneegen ſchijnd de ſelve teegen te ſpreeken.

Schoon dat *Portugaal* niet veel grooter is als *Languedoc*, ſoo houd den *Kooning* eeven-wel een groot Hof: de Grooten, die haar gemeene verblijfplaatſen te *Liſſabon* hebben, ſijn welleevend, onderhouden een deftig Gevolg, en bewoonen pragtige Huuſen; dit brengt veel toe tot de verçiering der Stad, welke ook een grooten luuſter ontfangd, door de geduurige aankomſt van alle Natien van *Europa*, die door de Koop-handel, of de nieuwsgierigheid daar heenen gedreeven worden.

XLIV. HOOFD-

Y 140

XLIV. HOOFTSTUK.

Men leid my in een Gevankenis, de Galei genaamd; beſchrijving van deeſe plaats.

SOo draa de Ankers in de Haaven van *Liſſabon* uutgeworpen waaren, ging de Meeſter, onder wiens bewaaring ik geſteld was, om aan de *Inquiſitie* van mijn aankomſt kennis te geeven; alwaar ik des anderen daags gebragt wierd; en van daar, door laſt van de *Inquiſituurs*, die ſig niet eens gewaardigde om my te ſien, in een Gevankenis die men de *Galei* noemd; ſy draagd deeſe naam, om dat'er geen *Galeijen* in *Portugaal* ſijn, en al die van den *H. Dienſt*, of van de Weereldlijke Regters veroordeeld ſijn, worden daar heenen geſonden. Men deed my een Keeten aan de Voeten, daar nog een ander Man aan gehegt was, die door ſijn belijdenis 't Vuur ontkoomen was, daags voor dat hy door bevel van den *H. Dienſt* ſoude verbrand geworden hebben.

In deeſe *Galei* ſijn al de Gevangen twee

twee aan twee aan d'eene Voet te ſaamen gehegt; de Keeten is omtrent agt Voet lang, en de Gevangenen hebben om de middel een yſere haak, om 't neerhangende op te houden, ſoo dat'er nog omtrent drie Voet tuſſen beiden blijft. Men ſend deeſe Galei-boeven daagelijks om aan de werkplaatſen, daar men de Scheepen bouwd, te arbeiden; ſy draagen de Timmerluuden 't Hout aan; ontlaaden de Scheepen; gaan Steenen en Sand ſoeken, om de ſelve te ballaſten; haalen Waater en Leeftogt tot haar reiſen, ſy dienen ook om Werk van Vlas of Hennip te maaken, en voorts tot allerlei arbeid, daar toe men haar gebruuken wil, ſoo ten behoeve van den Vorſt, als van de Officieren, die haar gebieden, hoe hard, of vuul de dienſten ook ſouden moogen weeſen.

Onder deeſe Galei-arbeiders, vind men'er, die door de *Inquiſitie*, en andere, die door de Weereldlijke Regters veroordeeld ſijn; als meede weg-geloopen Slaaven en Schelmen, die van haar Meeſters in deeſe plaats geſet worden, om haar daar te kaſtijden, en tot haaren pligt te brengen; ook Turken, die op de Roof-

Y 141

Roof-ſcheepen van *Barbariën* tot Slaaven gemaakt ſijn; en al deeſe Luuden van wat hoedaanigheid ſy ook ſijn, worden ſonder onderſcheid tot allerlei ſchandelijk en moeijelijk werk gebruukt, indien ſy geen Geld hebben, om aan de Officiers, die haar gebieden, te geeven, welke een wreedheid ſonder weergaa oeffenen, oover die haar niet konnen verſagten, met haar van tijd tot tijd iets toe te ſteeken. Deeſe aardſe Galei is aan de Soom van de Rivier gebouwd; daar ſijn twee groote Saalen, d'een booven den ander, beide ſijn ſy vervuld, en de Galei-boeven leggen daar op Matten, wat booven de Vloer verheeven.

Eens des Maands word haar 't Hoofd en den Baard geſchooren. Sy draagen Rokken en Mutſen van blaauw Laaken; men voorſiet haar ook van een groove Serge Omhang-rok, die haar des daags voor een Mantel, en des nagts voor een Deeken diend; en dit is al 't Gewaad, dat men haar, booven twee Hemden, yder ſes Maanden geeft.

Alle daag geeft men haar anderhalf pond ſwarte en harde Beſchuut te eeten;

ſes

ſes pond geſouten Vlees des Maands, en een Koornmaat met Erweeten, Linſen of Boonen, daar meede ſy naa haar believen konnen handelen; die van elders eenig onderſtand ontfangen, verkoopen gemeenlijk deeſe waaren, om naa haar middelen, wat anders te koopen: men geeft haar geen Wijn, en die de ſelve drinken willen, moeten die op haar eigen koſten betaalen. Alle daag, weinig Feeſtdaagen uutgeſonderd, worden ſy ſeer vroeg naa de werkplaats, omtrent een half uur van de Galei geleegen, gebragt; en daar arbeiden ſy, aan alles waar toe men haar gebruuken wil ſonder ruſten tot elf uuren toe; dan word het werk tot een uur geſtaakt, en geduurende deeſen tijd, moogen ſy eeten of ſlaapen, naa haar goeddunken: de klok een ſijnde, herſteld men haar tot den aavond aan den arbeid, en dan worden ſy weeder naa de Galei gebragt.

Daar is in dit Huus een Kapel, in de welke des Sondaags, en op andere H. daagen de *Mis* gedaan word. Tot *Liſſabon* ſijn veel meedelijdende Kerkelijke Perſoonen, die de Galei-werkers dikwijls koomen

koomen Catechiſeeren en vermaanen. Booven de Mond-koſt, die haar den Vorſt verſchaft, krijgen ſy dikmaals goede aalmoeſen, ſoo dat daar weinig gebrek geleeden word. Wanneer daar Sieken ſijn, koomen de Genees-meeſters en Wondheelers haar beſoeken; en ſoo 't quaad gevaarlijk word, bediend men aan haar al de Sacramenten. Die eenige misdaad bedrijven, worden op een ſeer ſtrenge wijs gegeeſſeld; men leid haar ooverlangs met de Buuk op d'Aarde needer, en terwijl dat twee Mannen hem vaſt houden, komt een derde, die haar met een geknoopt Touw ſoodaanig op de Billen ſlaat, dat'er dikwijls aanſienlijke ſtukken van den Huud, met Vlees daar aan, worden weg genoomen; ik heb meer als eens geſien, dat men naa diergelijke kaſtijdingen, gedwongen was om diepe inſnijdingen in de Wonden te maaken, die ſig daar naa tot ſweeren ſtelden, en dat ſoo deeſe Rampſpoedige voor een langen tijd onbequaam waaren, om te konnen arbeiden.

Wanneer een Galei-boef iets in de Stad te doen heeft, word hem toegeſtaan, dat

dat waar te neemen; en ſelfs ſonder ſijn Meedemakker, indien hy wil, mits betaalende een Wagter, die hem geſtaadig, en oover-al volgd, dan moet hy ſijn Keeten alleen draagen, en dewijl de ſelve ſeer lang is, ſoo ſlaat hy die oover ſijn ſchouderen heen, laatende 't eind voor of agter, naa dat hy 't gemaklijkts vind, hangen.

XLV. HOOFTSTUK.

Ik leever aan de Inquiſitie *een verſoekſchrift in, om mijn Vrijheid te verkrijgen, die my eindelijk toegeſtaan word.*

DAags naa mijn aankomſt in de Galei, wierd ik geſchooren, gekleed, en gelijk d'andere Galei-boeven, aan den arbeid geſteld; maar hoe moeijelijk dat my ook deeſe wijs van leeven viel, ſoo maakte de vryheid, van Volk te ſien, en daar teegen te ſpreeken, my de ſelve minder verdrietig, als die vervaarlijke eenſaamheid van de *Inquiſitie*.

Volgens

Y. 143

Volgens den inhoud van mijn Sententie, moſt ik vijf Jaaren in deeſe harde dienſtbaarheid doorbrengen; en daar was weinig waarſchijnlijkheid, dat men genaade ſoude bewijſen aan een Man, die de ſtoutmoedigheid gehad had, om teegen de *Inquiſitie*, en de onfeilbaarheid van den *H. Dienſt* te ſpreeken: ondertuſſen de pooging die alle Rampſpoedige hebben, om haar ellenden te ſien eindigen, deed my op middelen denken, om mijn vrijheid veel eerder te verkrijgen, als ik die naa allen ſchijn anders te verhoopen had.

Ik vernam terſtond, of'er niet eenige *Franſen* te *Liſſabon* waaren, die my in mijn voorneemen ſouden konnen helpen; en verſtaan hebbende dat mijn Heer . . . . eerſte Genees-meeſter van de *Kooninginne* van *Portugaal*, niet alleen by deeſe *Prinçes* in hoogagting was, maar ook by al de Grooten van 't Hof, ſoo nam ik mijn toevlugt tot hem, verſoekende, dat hy my ſijn beſcherming wilde vergunnen; 't welk hy ook op d'alderverbindenſte wijs des weerelds deed; my niet alleen ſijn vermoogen, en alles wat hy doen konde, aanbie-

aanbiedende; maar daar en booven nog ſijn Buurs en ſijn Taafel, daar hy my d'eer deed, ſoo gekeetend als ik was, een plaats in te ruumen, wanneer ik de vryheid had om daar te gaan; ſonder dat het Gewaad van een Galei-boef, my voor hem veragtelijker maakte; hy had ſelfs de goedheid, van mijn in de Gevankenis te koomen vertrooſten, wanneer ſijn ſaaken hem daar toe geleegendheid ooverig lieten.

Ik ſchreef vervolgens naa *Vrankrijk* aan mijn Vrienden, om haar den beklaagelijken ſtaat, daar ik ſoo lang in geſukkeld had, te kennen te geeven, op dat ſy door haar ſelven of door andere, alle de Perſoonen, die ſy meenden eenig vermoogen te hebben, by de *Kooninginne* van *Portugaal* mogten aanſoeken, om tot mijnen voordeel te handelen.

Mijn Heer . . . . . die van natuuren grootmoedig, en goeddaadis was, weetende, door Brieven van *Parijs* gekoomen, dat Luuden, voor welke hy eenige opmerking had, de goedheid hadden, om belang aan mijn Vryheid te neemen, verdubbelde ook ſijn ſorgen, om my de

ſelve

ſelve op 't ſpoedigſte te laaten toekoomen.

Ik leeverde volgens ſijn raad, een wijdluftig verſoek-ſchrift aan de *Inquiſituurs*, in 't welk ik haar al d'oorſaaken van mijn gevankenis, kortelijk verklaarde; en bad haar dat ſy die groote geſtrengheid, welke ik ſeide, dat die in *Indiën* teegen my geoeffend hadden, wat wilden verſagten.

Op dit Geſchrift kreeg ik geen andwoord, alſoo weinig als op de drie andere, die dit eerſte in minder als twee Maanden volgden; d'oorſaak van dit ſtilſwijgen was, dat de plaats van *Inquiſituur Generaal* oopen gevallen was, en dat mijn Heer *Don Veriſimo d'Alencaſtra*, Aards-Biſſchop van *Braga*, en korts daar naa Cardinaal, nog geen beſit daar van genoomen had.

Deeſen Geeſtelijken Heer, om wiens aankomſt ik geduurig gebeeden had, en dien ik wiſt, dat mijn ſaak alleen ten einde brengen konde, quam eindelijk omtrent de H. week te *Liſſabon*; dog dewijl de Regtbanken in deeſe tijd ſtil ſtaan, ſoo moſt ik nog geduld hebben, tot naa Palm-Sondag.

Soo

Soo haaſt als den *Inquiſituur Generaal* had begonnen de dienſten van ſijn ampt waar te neemen, bood ik een nieuw Verſoek-ſchrift aan, dat ook in den breeden Raad geleeſen wierd: maar dit bragt niet anders te weeg, als dat *Don Veriſſimo* ſeide, dat hy niet konde gelooven, dat mijn voorſtel waaragtig was; en dat'er weinig waarſchijnlijkheid was, dat men een Man, om ſaaken van ſoo weinig belang, voor vijf Jaaren op de Galei verwijſen ſoude.

Dit andwoord, dat my oovergebragt wierd, veroorſaakte in my ſoo veel te meer blijdſchap, om dat yder een my verſeekerde, dat deeſen Prelaat, met welken ik te doen had, Edel, verſtandig en grootmoedig was; dit alles drong my aan om hem een nieuw Verſoek-ſchrift ter hand te doen ſtellen, hem biddende de moeite te willen neemen om mijn proçes te doen leeſen; op dat hy daar door weeten mogt, dat ik niet geſeid had, als 't geen volkoomen waar was.

Dit voorſtel vond groote ſwaarigheeden in den Raad; niemand wilde dit

Y 145

ooverſien van mijn proçes, dat ik verſogt, toeſtaan; dewijl al de Regtbanken van de *Inquiſitie* volmagtig ſijn, en van d'een tot d'ander geen weederroeping is, ſoo ſcheen 't de hoogheid van die van *Goa* te ſullen krenken, wanneer men de regtveerdigheid van haar vonniſſen wilde in twijffel trekken; en ik ſoude in der daad nooit, 't geen ik wenſte, verkreegen hebben, indien den *Inquiſituur Generaal* niet ſterkelijk tot de bevordering van mijn ſaak, was aangeſogt geworden.

Eindelijk, naa dat hy ſig lang had doen bidden, liet hy hem door 't geduurig aandringen van aanſienlijke Perſoonen verwinnen; en byſonderlijk door ſijn Nigt, de Gravinne van *Figueriol*, die een byſondere hoogagting voor den eerſten Medecijn van de Kooninginne had.

Hy deed dan mijn proçes, van 't begin tot het einde, in ſijn teegenwoordigheid leeſen, en aldus oovertuugd ſijnde, dat ik niet valſelijks voortgebragt had; en van d'andere kant, de ongeregtigheid en onkunde van de Regters, die mijn ter oorſaak van mijn quaade meening veroordeeld hadden, beſchouwende, ſoo beval

val hy dat ik in volle vryheid geſteld ſoude worden, ſchrijvende ſelfs onder mijn laatſte verſoek-ſchrift deeſe woorden; *Seia ſolto como pede & ſeva pora França*, dat is te ſeggen; dat hy in vryheid geſteld ſy, gelijk hy verſoekt, en dat hy naa *Vrankrijk* gaat.

XLVI. HOOFTSTUK.

Mijn vertrek van Liſſabon, *en mijn aankomſt in* Vrankrijk.

Mijn verſoek-ſchrift aldus door den *Inquiſituur Generaal* in den breeden Raad, die maar om de agt, of om de veertien daagen eens vergaaderd, beandwoord ſijnde, ſoo wierd het ſelve naa de Taafel van den *H. Dienſt*, die tweemaal daags gehoor geeft, gebragt, en ſoo terſtond ſonden deeſe Heeren een *Familiar* om my aan te ſeggen, dat my mijn Vryheid toegeſtaan was; dat ik een Schip, 't welk naa *Vrankrijk* voer, ſoude ſoeken; dat ik ſulks aan de *Inquiſitie* ſoude koomen ſeggen; en dat men niet naa-laaten ſoude my daar op te beſtellen.

Y 146

Ik ontfing deeſe tijding op den eerſten Junii met een blijdſchap, welke Luuden, die nooit gevangen geweeſt hebben, haar niet, als met groote moeiten ſoude konnen verbeelden; maar vorders mijn gedagten op die ſwaarigheid laatende gaan, welke ik ſoude hebben, om een Schip te vinden, en mijn vragt daar op te bedingen, ſoo lang als ik de vryheid niet had, om ſelfs te moogen handelen; ſoo deed ik de *Inquiſituurs* een Memory behandigen, daar in ik haar voorſtelde, dat het my onmoogelijk was, om met de genaade, die ſy my betoond hadden, eenig voordeel te doen, ſoo lang ik aldus gekeetend moſt blijven; en dat'er geen middel was om in ſoo groot een Stad, als *Liſſabon*, te weeten, wat Seheepen daar uut of invaaren, indien men niet ſelfs gaat, of een ander in onſe plaats, om daar ſorgvuldig naa te verneemen.

De Heeren van den gemeenen Raad te geſtreng, en verkeerdelijk uutleggende de woorden, daar van den *Inquiſituur Generaal* in 't toeſtaan van mijn vryheid, ſig van gediend had, ſeggende, dat hy in vryheid geſteld ſy, gelijk hy verſoekt,

en

en dat hy naa *Vrankrijk* gaat; en neemende dat geen, 't welk niet anders als een ophooping van gunſt was, voor een vaſte verbintenis om my t' ſcheep te beſtellen, andwoorden op mijn Memory, dat ſy my 't verſogte toeſtonden, indien ik Borg ſtelde, om voor my te verandwoorden, dat ik niet langer te *Liſſabon* ſoude verblyven, als my noodig ſoude ſijn, om geleegendheid tot mijn vertrek te konnen vinden. Dit andwoord wierd den agten twintigſten Junii geteekend, en ik ging terſtond den eerſten Geneesmeeſter der *Kooninginne* daar van verwittigen, hem biddende, dat hy wilde ten einde brengen, 't geen hy ſoo goedhartig begonnen had.

Eenige hard-dringende ſaaken verhinderden hem, om dien ſelven dag naa de *Inquiſitie* te gaan: maar den dertigſten van de ſelve Maand, in den morgenſtond daar gekoomen, en Borg geworden ſijnde, voor vier honderd Ecus, of Kroonen, indien ik weg liep, ſoo ſonden ſy in den naa-middag, van den ſelven laatſten dag in Junii des Jaars ſeſtien honderd ſeeven en tſeeventig, een *Familiar* aan de Ga-

Y 147

lei, om my de ijſers te ontſluuten, en naa den *H. Dienſt* te geleiden; hier wierd ik voor de *Inquiſituurs* geroepen, en een van allen vraagde my, of ik de Geneesmeeſter van de *Kooninginne* kende? ſeggende voorts, dat hy voor my verandwoord had, dat men my nu genaade bewees, en dat ik van ſtonden aan vrijelijk mogt gaan, waar 't my beliefde; daar op gaf hy my 't teeken om te vertrekken, en ik beandwoorde hem alleen met een diepe eerbiedigheid. Alſoo ging ik nu uut het wreed bedwang van den *H. Dienſt*, onder wiens juk ik nu by de vier Jaaren gebukt had, te reekenen van den eerſten dag van mijn gevankenis, dat den vier-en-twintigſten Auguſtus des Jaars ſeſtien honderd drie-en-tſeeventig was, tot den laatſten Junii in 't Jaar ſeſtien honderd ſes-en-tſeeventig. Soo haaſt had ik de Voeten niet uut dit vervaarlijk Huus, of ik ging in Kerk om God en de *H. Maagd* te danken voor de vryheid, die ik ſoo eeven verkreegen had: voorts ging ik tot Mijn Heer . . . . die my omhelsde, en van blijdſchap weende; ook ging ik nog eens naa de Galei, om die arme verdrukte,

mijn

mijn Medegeſellen van rampſpoed, het laatſte adieu te ſeggen, en om 't weinige Gewaad, dat van my daar gebleeven was, te doen weg haalen.

Ik vernam met alle moogelijke neerſtigheid, wanneer dat'er een Schip naa *Vrankrijk* ſoude afvaaren; als hebbende nu meer geneegentheid, daar heenen weeder te keeren, om niet meer onder de geregts-dwang der *Inquiſituurs* te weeſen, als ſy ſouden konnen hebben, om my te doen vertrekken. Naa weinig daagen vond ik'er een, op 't welke ik t'ſcheep ging, en naa nog eenige kleine moeyelijkheeden uutgeſtaan te hebben, ſoo had ik 't geluk van in volkoomen geſondheid in mijn Vaaderland aan te landen.

Y 148

XLVII. HOOFTSTUK.

Hiſtorie van een Edelman, welk dienen ſal om den inborſt van den H. Dienſt *te doen kennen.*

IK ſal dit verhaal van de *Inquiſitie* eindigen met de vertelling, van 't geen aan twee Edelluuden gebuurd is, die ik in de Galei van *Liſſabon* geſien heb, die daar voor my ſijn geweeſt, en naa mijn vertrek nog gebleeven ſijn; met welke ik een ſeer gemeenſaame t'ſaamenſpraak op 't onderwerp van haar en mijn ſaaken, gehouden heb.

D'eerſte van deeſe ongelukkige Edelluuden, was *Majoor* van een Regiment, wanneer hy vaſt gehouden wierd: hy was van 't geſlagt der *Chriſtams Novo*, en oover Joodendom van luuden beſchuldigd, die naa alle waarſchijnlijkheid haar leeven niet hebben konnen behouden, als met haar ſelven ſchuldig te verklaaren, en een deel Onnooſelen te noemen, om alſoo haar Beſchuldigers daar ſy naa raaden moſten, te ontmoeten.

Deeſen goeden Heer, aldus beſchuldigd,

digd, wierd gevat, en in de Gevankenis van den *H. Dienſt* gebragt; men ondervraagde hem verſcheide maalen, om uut ſijn Mond ſelve d'oorſaak van ſijn gevankenis te verſtaan, maar dit niet konnende ſeggen, dewijl hy 't ſelve niet wiſt, ſoo wierd hem, naa dat hy meer als twee Jaaren gevangen was geweeſt, aangeſeid, dat hy beſchuldigd, en met regt oovertuugd was, een Afgevallene, en nog volkoomen Joods te ſijn; 't welk hy ſterkelijk ontkende; verklaarende dat hy nooit van 't Chriſtendom afgeweeken was; en ook dat niet een eenige van de beſchuldigingen, daar hy meede belaſt wierd, met de waarheid oover een ſtemde. Men vergat niets om hem tot bekentenis te verpligten; men beloofde hem 't leeven, en 't herſtellen ſijner Goederen; men maakte hem kleinmoedig, door de dreigementen van een wreede dood; maar dit alles konde ſijn ſtantvaſtigheid niet doen waggelen; hy verklaarde ſtoutelijk voor ſijn Regters, dat hy veel liever onſchuldig wilde ſterven, als ſijn leeven behouden, door een lafhertigheid, die hem voor eeuwig met een onuutwiſſelijke

Y 149

ſchandvlek bedekken ſoude. Den Hertog van *Aveira*, voor teegenwoordig *Inquiſituur Generaal*, die ſeer wenſte, om deeſen Gevangen 't leeven te behoupen, quam hem ſeekeren dag beſoeken, hem ſterkelijk vermaanende, dat hy ſig dog van die middelen ſouden bedienen, die hem tot bevrijding van de doodſtraf aangebooden wierden; en dewijl den Beſchuldigden een volſtandig beſluut toonde om ſig ſelfs niet te bekladden; en den *Inquiſituur Generaal*, dit voor een ſtijfkoppigheid opneemende, ſeide hem in een haaſtigheid *cuides que aveis de ganhar?* dat is te ſeggen, wat heb je dan voor? meen gy ons luugenagtig te maaken; en dit geſeid hebbende, vertrok hy, laatende aan den Gevangen de vryheid om te bedenken, wat hy te doen had. De woorden van deeſen Regter, die al wat vreems inhebben, geeven aanleiding tot eenige opmergingen, die nog hem, nog den *H. Dienſt* veel eer toebrengen, want het wil by naa dit ſeggen: wy ſullen u veel eer als ſchuldig doen verbranden, als te doen gelooven, dat wy u onſchuldig gevangen hebben.

Eindelijk

Eindelijk den *Auto da Fé* naaderende, hoorde onſen *Majoor*, naa een drie jaarige gevankenis, 't vonnis des doods oover hem uutſpreeken: en men gaf hem een Biegt-Vaader, om ſig daar toe te bereiden. Deeſen Edelman, die tot hier toe ſoo volſtandig geweeſt was, wierd nu door 't aannaaderen, en de voorbereidſelen van de ſtraffe des doods, ſoodaanig beweegd, dat hy daags voor de plegtigheid alles beleed, wat men van hem begeerde, hem ſelven alſoo valſelijk beſchuldigende. Hy verſcheen in de proceſſie met een van die *Samarras*, met vuur bedekt, de punten der vlammen naa beneeden, dat in 't *Portugees Fogo revolto* genoemd word, om te vertoonen, dat hy door ſijn belijdenis (hoe wel wat laat) de dood ontkoomen was, naa dat hy regtveerdelijk, en by ſententie van de *Inquiſitie*, daar toe verweeſen was geweeſt: booven 't verlies van ſijn Goederen, wierd hy voor vijf Jaaren naa de Galei geſonden: hy was daar al, wanneer ik'er quam; en op deeſe plaats, en van hem ſelfs heb ik alles verſtaan, wat ik daar van verhaald heb.

Y 150

XLVIII. Hooftstuk.

Merkwaardige geſchiedenis van een ander Edelman.

Een der voornaamſte Edelluuden van *Portugaal*, *Louis Peçoa deſſa* genaamd, die ſeer rijk, en een *Chriſtam novo* was, had ſig, door verſcheide regtsgedingen voor 't weereldlijk Geregt, den haat van veele Luuden op den hals gehaald, welke geen beter middel om haar oover hem te wreeken vindende, gingen hem aan den *H. Dienſt* beklaagen, ſeggende dat hy met ſijn Huusgeſin in 't heimelijk den Joodſen Godsdienſt oeffende; ſoo dat hy, ſijn Vrouw, ſijn twee Soonen, ſijn Dogter, en eenige Vrienden, die in ſijn Huus woonden, alle op eenen dag aangegreepen, en in de *Inquiſitie* te *Coimbra* vaſtgeſet wierden.

Louis Peçoa wierd terſtond ondervraagd, om van de geſteldheid van ſijn Goederen te weeten, waar van de onroerende alleen hem meer als dertig duuſend guldens aan renten opbragten; en deeſe ſoo wel als de roerende Goederen ſijn by den

den *H. Dienſt* verduuſterd gebleeven. Voorts drong men hard aan, dat hy d'oorſaak van ſijn gevankenis ſoude oopenbaaren; 't welk hy, als daar van niets weetende, niet konde doen. Men ſtelde alles in 't werk, daar van de *Inquiſitie* gewoon is ſig te dienen, om de Beſchuldigde, waar oover ſy aangeklaagd ſijn, te doen belijden; maar dit konde *Louis Peçoa* niet beweegen. Eindelijk naa dat drie Jaaren verloopen waaren, wierden hem ſijn beſchuldigingen, en de beſluuten des doods daar op, van den *Promotuur* geteekend: maar wel verre van ſig te beſchuldigen, ſoo tragte hy ſig te regtveerdigen, ſeggende, dat alles waar meede hy beſchuldigd wierd, maar enkele valsheeden waaren, die hy met goede reedenen verwierp; verſoekende, dat men hem de Getuugen, die hem aangeklaagd hadden, ſoude doen kennen; en nam aan de ſelve ſeer ligtelijk van valsheid te oovertuugen: hy gaf eindelijk aan ſijn Regters blijken genoeg, om haar ſijn onnoſelheid te doen verſtaan, ſoo ſy haar daar van hadden willen dienen. Maar de *Inquiſituurs*, ſonder agt te geeven op 't

Y 151

geen hy tot ſijn verweering voorbragt, en hem in 't ontkennen volſtandig ſiende, hebben hem ten vuure veroordeeld; en veertien daagen voor ſijn uutgang, wierd ſijn ſententie in alle haare deele, geteekend. Den Hertog van *Cadaval*, die den Doop-heffer van *Louis Paçoa*, en een ſeer goed Vriend van den Hertoog van *Aveira* was, vernam van tijd tot tijd, in 't byſonder by hem, in wat ſtaat de ſaaken des Gevangens geduurig ſtonden; en van den *Inquiſituur Generaal* verſtaande, dat hy niets beleed, en van elders genoegſaam oovertuugd ſijnde, dat hy 't vuur, volgens de gebruuken van den *H. Dienſt*, niet ontgaan konde, ten waar hy ſig ſelfs voor ſijn uutgang beſchuldigde, ſoo bragt hem dit in een groote bekommering; hy wenſte wel den rampſpoedigen Edelmam, door hem ſelfs, of iemand anders, te doen aanſpreeken, om hem, 't koſte wat het wilde, 't leeven te behouden, Hy bedagt dan iets byſonders, en dat nooit aan iemand anders te *Portugaal* gebuurd is. Hy ging by den *Inquiſituur Generaal*, en verſogt ſijn toeſegging, dat, indien hy *Louis Peçoa* tot belijdenis konde brengen,

al

al was 't ſchoon naa ſijn uutgang, dat men hem dan niet ſoude doen ſterven; 't welk hem toegeſtaan wierd, hoe wel het regtsdraads teegen de wetten van den *H. Dienſt* aan liep: hier op nu den dag weetende, wanneer den *Auto da Fé* te *Coimbra* geſchieden ſoude, ſoo ſond hy eenige van ſijn, en van *Louis Peçoas* Vrienden; die ſig aan de Duur van de *Inquiſitie* ſtelden, om haaren ongelukkigen Vriend, wanneer de Proceſſie ſoude beginnen, op 't ſpoedigſte te naaderen.

Hy was veroordeeld, en ſijn Houthoop lag gereed; hy droeg een *Carrocha*, en een *Sammarra*, die met vuurvlammen, en Duuvels beſet waaren; voor en agter was ſijn Beeltenis naa 't leeven, op vuurige Brandhouten geſteld, als meede ſijn Vonnis daar onder geſchreeven; en hy had ſijn Biegt-Vaader neevens hem. Sijn Vrienden hadden hem ſoo haaſt niet vernoomen, of ſy wierpen ſig, met de Traanen in de oogen, om ſijn hals, en baden hem, in de naam van den Hertoog van *Cadaval*, en om de wil van alle ſijn dierbaare Vrienden, dat hy dog aan de behoudenis van ſijn leeven gedenken wilde;

ſy

Y 152

ſy ſpraaken hem van de verſeekering, die men had, van hem niet te doen ſterven, indien hy belijden wilde: ſy vertoonden hem, dat het verlies van ſijn Goederen, hem daar van niet af houden moſt, dewijl den ſelven Hertoog, die haar derwaarts geſonden had, haar met een belaſt had, om hem van ſijnent weegen te verſeekeren, van hem meer rijkdom te ſullen geeven, als hem afgenoomen was. Alle deeſe reedenen, nog de Traanen, en aanhoudingen van ſijn meededoogende, envolſtandige Vrienden, konde *Louis Peçoa* niet vermurwen, die maar geſtaadig voortging, en luud uut riep, dat hy altijd een Chriſten geweeſt was, en dat hy ſulks wilde ſterven: dat alles waar meede hy beſchuldigd wierd, maar ſoo veel valsheeden waaren, die ſijn Vianden teegen hem bedagt hadden, en van den *H. Dienſt* geleeden wierden, om maar haar voordeel, uut ſijn nu geroofde Goederen te ſoeken. De Proceſſie aan de beſtemde plaats gekoomen ſijnde, begon men te preediken, en proçeſſen te leeſen; men ontſloeg die men 't leeven ſpaarde, en den avond gekoomen, las men de Proçeſſen van

van die, welke verbrand ſoude worden. Doen verdubbelden de Afgeſondene van den Hertoog van *Cadaval* nogmaals haar gebeeden, en naa een lang aanhouden, beweegden ſy eindelijk haaren Vriend ſoo verre, dat hy verſogt om verhoord te werden; hy ſtond op, en ſeide al voortgaande, ſa! laat ons de valsheeden bekennen, om onſe Vrienden te believen. 'T gehoor wierd hem vergund, en men bragt hem weeder in de Gevankenis. Wanneer de *Geloofs-handel* geeindigd was, en hy aan de Taafel om te belijden gebragt wierd, ſoo had hy nog veel moeiten, om daar toe te konnen beſluuten, en was verſcheide maal op 't punt om ſijn ſententie andermaal, ſonder eenige hoop van genaade, beveſtigd te ſien; dog eevenwel ſoo bekende hy eindelijk, wat ſy bekend wilden hebben, en onderteekende ſijn belijdenis. Twee Jaaren verliepen'er nog naa deeſe laatſte uutgang, eer hy naa *Evora* geſonden wierd: en hier verſcheen hy in de *Geloofs-handeling*, draagende een *Samarra* met omgekeerde vlammen. Naa dat hy nu vijf Jaaren in de Gevankenis van den H. *Dienſt* geſukkeld

ſukkeld had, wierd hy voor nog vijf Jaaren naa de Galei verweeſen, en daags daar aan, daar al heenen geſonden: hier heb ik hem gekend, en uut ſijn Mond ſelve van ſtuk tot ſtuk verſtaan, 't geen ik daar van verhaald heb.

Deeſen ongelukkigen Edelman, dat een eerlijk Man, en een goed Chriſten ſcheen, verſtond naa ſijn uutgang, dat ſijn Vrouw, en Dogter korts naa haar gevankenis, daar geſtorven waaren; en dat ſijn twee Soonen, minder volſtandig als hy, al vroeg beleeden hadden, en ſeedert eenigen tijd uutgegaan waaren, veroordeeld ſijnde tot een banniſſement voor tien Jaaren naa *Algarve*. Hem aangaande, hy verwagte maar, wanneer ik daar was, 't uur om verloſt te worden; en ſijn voorneemen was, om *Portugaal*, ſoo haaſt hy ſoude konnen, te verlaaten, en de reſt van ſijn daagen in een Land, daar geen *Inquiſitie* was, te gaan eindigen.

EINDE.

BLAD-WIJSER

Van eenige der voornaamſte ſaaken, in dit Werkje begreepen.

A.

Den *Abt Carré* krijgt met groote moeiten verlof, om my in de Gevankenis van *Daman* te koomen beſoeken. 74

Advocaaten worden aan de Gevangenen, die de ſelve begeeren, toegeſtaan: dog ſy ſijn haar onnut. 95

A Goada, een Serkte aan den ingang der Rivier van *Goa*. 47

Alcaide, eerſte Duurwaarder van den H. *Dienſt*; bediend het ampt van Cipier, of Kerkermeeſter. 85

Aljouwar, 't Aards-biſſchoppelijke Gevangen-huus tot *Goa*, ſijnde ſeer vuul, en donker. 79

Ik wierd daar nogmaals naa mijn uutgang uut de *Inquiſitie* ingebragt. 200

Aloë, een Gom, de beſte word uut 't Eiland *Socotora* gebragt. 34

Amber, word op *Madagaſcar*, en op de *Africaanſe* Kuſten gevonden. 34

Antengil, een Baai of Haaven van 't Eiland

Y 154

land *Dauphin*, ſijnde een der beſte, en grootſte van den geheelen Oceaan. 26
Areek, Indiaanſe Vrugt, die men met de *Bethel* eet; dit vermengſel maakt de Mond rood. 43
Arke Noags, vergelijking der *Inquiſitie* met de Arke Noags. 181

B.

Baai, Alderheiligen-baai, is de voornaamſte Haaven van de ganſe *Braſiliaanſe* Kuſt. 229
Baçaim een Stad in *Indiën*, de *Portugeeſen* toebehoorende. 53
Ban, op wat wijs men van de ſelve ontſlaagen werd in de *Geloofs-handeling*. 185
Banderabaſſy, anders *Gameron*, een Stad in *Perſiën*, digt by *Ormus*. 51
Banians, Heidenen die grooten handel in *Indiën* drijven, eeten niets dat leeven ontfangen heeft. 38
Bantam, een Stad op 't Eiland *Java*, die de ſelve naam aan een geheel Kooninkrijk geeft. 27
Barcalor, een See-ſtad van 't Kooninkrijk *Canara*. 44
Bargara, een Haaven in 't Kooninkrijk van

van *Cananor*, dienende voor een schuulplaats aan de Malabarse See-roovers. 42
Batavia is de Hoofd-stad, van alle die de Hollanders in *Indiën* besitten; is op 't Eiland *Java* geleegen. 27
Beelden, op wat wijs de *Portugeesen* de selve eeren. 11
Bethel, een Plant waar van de Oost-Indiaanen veel werk maaken. 44
Bethleëm, of *Belem*, de naam van een Toorn, die op heiwerk in de *Tage*, aan den Ingang van *Lissabon* gebouwd is; daar digt by word een beroemd Klooster van Barnardijnen, dat de selve naam draagd, gevonden. 242
Biegtvaaders worden aan de Sieken toegestaan. 93. als meede aan die veroordeeld sijn. 111. men gafer my een. 143
Boeken worden nooit aan de Gevangenen van den *H. Dienst* gegeeven; selfs niet het Getyboek aan de Priesters. 87
Boniten, een soort van Vissen; worden veel tussen de *Tropicus* gevangen. 21
la Boulaye de Gon, Frans Eedelman, die sijn Reisen beschreeven heeft. 17
Bourbon, een Eiland digt aan *Madagascar*, word

Y 155

word van de *Franſen* bewoond: des ſelfs vrugtbaarheid, en goede lugt heeft dat de naam van 't Aardſe-Paradijs toegebragt. 23, 24

Bramineeſen ſijn de aanſienlijkſte van al de *Indiaanſe* Heidenen. 38

Braſil, dus word de Ooſterſe Kuſt van *America* genoemd. De *Portugeeſen* beſitten daar verſcheide Steeden. 226. De Inwoonders van *Braſil* eeten Menſen. 227. In de Steeden, en andere Plaatſen van *Braſil*, aan de *Portugeeſen* onderdaanig, vind men niemand ſoo verre vervallen om ſijn Brood te beedelen. 230. D'Inwoonderen van *Braſil*, hebben nooit den opſtel van den *H. Dienſt* in dat Land willen dulden; en dit heeft den Koophandel aldaar in ſtaat gehouden. 232

Breeden-Raad van de *Inquiſitie*. 126. vergaaderd maar om de twee weeken eens. 128

C.

Caap de Bonne-Eſperance, is de ſuudelijkſte punt van *Africa*. 22

Caap van Comorin, is de ſuudelijkſte uuthoek

hoek van *Indiën.* 41
Daar worden veel Peerlen gevist. ibid.
Caap de Verde, een oord in *Africa*, des selfs geleegendheid en Inwoonders. 20
Calicut, Hoofdstad der Staaten van den *Samorin* in *Malabar.* 42
Calificador, Officier van de *Inquisitie.* 95
Cambaia een Stad in *Indiën* in 't Rijk van den grooten *Mogol.* 40
Daar komt jaarlijks een Vloot van *Goa.* 73
Cananor, een sterke Plaats, die de Hollanders de *Portugeesen* ontweldigd hebben. 43. geeft de selve naam aan't geheele Kooninkrijk. ibid. De Kooning van *Cananor* is de aansienlijkste van al de *Malabaarse* Kooningen. ibid.
Canara een *Indiaans* Kooninkrijk, gebuurlijk met dat van *Malabar.* 45
De Kooningen van *Canara* sijn Heidenen. ibid.
Caneel, de beste komt van 't Eiland *Ceilon.* 41
Cardemom, word in 't Kooninkrijk *Cananor* ingesaameld. 43
Carocha een Muts, die van den *H. Dienst*, de schuldigen opsetten. 171
Casi, of *Cadi*, is een Regter der Godsdienstige

Y 150

dienſtige geſchillen onder de *Mahometaanen.* 37
Cangé, wat het is, men geeft daar van daagelijks aan de gevangen Swarten. 91
Caſſave is 't gemeen Voedſel der *Braſiliaanen*, en *Americaanen*: 't is een Meel dat van de Wortel van den *Mandioc* gemaakt word. 228
Ceilon, een Eiland in *Indiën*; de Hollanders ſijn daar Meeſter. 41
Chabander, den Regter der Tollen op *Suratte.* 37
Chaoul, een ſterke Stad in *Indiën*, de *Portugeeſen* toebehoorende. 52
Chriſtams Novo, of nieuwe Chriſtenen; dus worden de Afkoomelingen der der Jooden, die tot het Chriſtendom bekeerd ſijn, genaamd. 106
Chriſtam velho, of oude Chriſtenen; welke die ſijn. ibid.
Chriſtam de oito dias, wat dit is. 133
Chriſti Lighaam word niemand in de Gevankenis van den *H. Dienſt* aangebooden; ſelfs niet op 't uuterſte. 207.
nog op Paas-tijd. 208
Chrucifix van de *Inquiſitie.* De wijs hoe 't ſelve gedraagen word, wijſt de groot-
heid

heid der misdaad, van de Beſchuldigden aan. 177, 178
Cochin een Stad in *Malabar*; de Hollanders hebben de ſelve van de *Portugeeſen* gewonnen. 42
Cocos een *Indiaanſe* Vrugt, waſt in overvloed op *Malabar*. 43
Cognialy, een Haaven in 't Kooninkrijk *Calicut*, is een ſchuulplaats der Seeſchuumers. 42
Coimbra, een Stad in *Portugaal*, daar de *Inquiſitie* is. 125
Commiſariſen, de *Inquiſituurs* hebben'er in al de plaatſen van haar regts gebied. 57. Die van *Daman* deed my vaſt houden. 62. weigerd my te ſpreeken. 74. en ſend my naa *Goa*. 76
Convicto negativo, wat dat beduud. 109, 110.
Couſins, een ſoort van Muggen; ſeer moeyelijk in de *H. Dienſt*. 94

D.

Daadelen, een Vrugt; de Inwoonders van 't Eiland *Socotora* voeden ſig daar meede, in plaats van Brood. 34
Daman, een Stad in *Indiën*, de *Portugeeſen* toebehoorende. 53. des ſelfs Inwoonders ſijn de beſte Ruuters van geheel *Indiën*. 55
Danou, een plaats van de *Portugeeſen* beſeeten, tuſſen *Daman*, en *Baçaim* geleegen. 54

Y 157

Dely, een Berg, die de Kooninkrijken *Canara*, en *Cananor* van malkander ſcheid. 44

Deputados do Santo Officio, Officiers van de *Inquiſitie*. 94, 128

Diu, een Stad in *Indiën*, de *Portugeeſen* toebehoorende, van de *Arabiers* geplunderd. 215

Dominicaanen gaan voor aan, in de *proceſſi* van de *Geloofs-handeling*; en waarom. 174, 175. Men bewaard in haare Kerken de afbeeldingen van de Perſoonen die den *H. Dienſt* doet verbranden. 190. Een *Dominaanen* Geeſtelijke komt my, naa mijn uutgang uut de *Geloofs-handel*, beſoeken. 196

S. Dominicus, grondlegger der *Inquiſitie*. 175

Dona Franciſca, *Portugeeſſe* Juffer, mijn Weldoenſter. 62. draagd ſorg voor my in de Gevankenis. 69

Don Veriſſimo d'Alencaſtra, *Inquiſituurs Generaal* van *Portugaal*; ik biede hem verſcheide verſoek-ſchriften aan. 264. Hy ſtaat my mijn vryheid toe. 267

Doop, drieërlei. 10

Draag-ſtoelen, van wien gebruukt. 50

E.

Eeden worden gevergd, om 't geheim van den *H. Dienſt* niet te ondekken. 3

Ellenden der Gevangenen van *Daman*. 70, 71

Vaader *Ephraim*, *Frans* Capuçijn. 17
Evora, een Stad in *Portugaal* daar de *Inquiſitie* is. 125

F.

Familiaar, Officier van den *H. Dienſt*; haar ampt. 96
Fogo revolto, wat dit is. 170
Fort Dauphin, een Haaven aan 't Eiland *Dauphine*, ſijnde de voornaamſte Woonplaats der *Franſen* in *Indiën*. 27
Franciſco Delgado Ematos, naam van den *Inquiſituur* in *Indien*. 84
S *Franciſcus Exaverius*, ſijn Ooverblijffelen ſijn tot *Goa*. 48

G.

Galdery, waar in men de Gevangenen op een rei, teegen de Muur ſteld. 166
Galei, ik word op de ſelve voor vijf Jaaren gebannen. 183. de geſteldheid der Gevankenis, de Galei genaamd. 256
Galemboule, 't Landſchap van 't Eiland *Dauphin*, eertijds by de *Franſen* bewoond; maar nu van haar verlaaten. 28
Gehoorgeeving, hoe ik d'eerſte maal daar naa-toe geleid wierd. 130. mijn tweede, en derde verhooring. 133. voor de viermaal. 134
Getuugen, hoe veel'er in den *H. Dienſt* vereiſt worden. 103. worden nooit teegen

Y 158

malkander oovergeſteld. ibid.
Gevangeniſſen van *Daman*. 66. van *Baçaim*. 78. van *Goa*. 79. van de *Baai*. 225. van *Liſſabon*. 256
Goa, Hoofdſtad der *Portugeeſen* in *Indiën*. 46
De *Inquiſitie* is daar aangeſteld. 125
Gurguleta, een Vat, daar in men 't Waater te verkoelen ſet. 90

H.

Haaijen, groote Viſſen, 'men vangd die in ſtil we'er, om tijdverdrijf- 21
Hamak, is een ſoort van een Net, in 't welke de gemaklijke Luuden, door geheel *Braſil*, haar van haare Slaaven doen draagen. 233
Handboeijen, by wat geleegendheid my de ſelve aangedaan wierden. 147
H. Dienſt ſtraft met de dood, die haar ſelven naa haar uutgang willen regtveerdigen. 119
Vaader *Hiacinhe* des ſelfs weedervaaren. 210

I.

Inquiſitie, in wat plaatſen opgeſteld. 1, 2. des ſelfs geheimen onnaaſpuurlijk. 2, 3. men agt die onfeilbaar. 16, 17. diend inderdaad maar om de Volkeren van de Kerk te verwyderen. 124. eenige aanmerkingen op den eernaam van Heilig die

die de ſelve ſig aanmaatigd. 205, 206
Inquiſituur Generaal, daar is'er maar een in *Portugaal*. 125. *Inquiſituur Mor.* 94. dus word de eerſte *Inquiſituur* in ider Regtbank genaamd. ibid. daar ſijn'er gemeenlijk twee te *Goa*. 84. ſy beſoeken de Gevangenen om de twee Maanden eens: en 't geen in dit beſoek waargenoomen word. 98. houden de Goederen, van die ſy gevangen neemen voor verbuurd verklaard. 117. worden van den Kooning verkooren, en ontfangen haar Bullen van den Paus. 127
Jooden door *Ferdinand*, en *Iſabelle* uut *Spanjen* verjaagd, ſijn in *Portugaal* ontfangen. 105
Joſeph Pereira de Meneſes des ſelfs geſchiedenis. 214
ijſere Keetenen, men deed ons de ſelve aan, wanneer wy naa *Goa* gevoerd wierden. 75 men brengt my ſcheep met de Keetenen aan de Voeten. 201
Itapere, de punt van 't Eiland *Dauphine*, digt by 't *Fort Dauphine*. 27

K.

Kammen ſijn onnut in de Gevankenis van den *H. Dienſt*. 87
Kleederen, wat ſoort van Kleederen men aan de Gevangene van de *Inquiſitie* geeft, als ſy uutgaan in de *Geloofs-handeling*. 165

Y 159

L.

Laatſte Salving word aan niemand, in de Gevankeniſſen van den *H. Dienſt* bediend. 93
Liſſabon, Hoofdſtad van *Portugaal*. 241
de *Inquiſitie* is daar. 125
Louis de Mello, Generaal van de Vloot naar *Cambaia*. 77
Louis Peçoa deſſa, des ſelfs geſchiedenis. 276

M.

Macoa, een Stad in *China*, de eenige die de *Portugeeſen* in dat Rijk nog ooverig is. 52
Madagaſcar, anders 't Eiland *Dauphin*, is een der grootſte Eilanden der weereld. 26
Mahomet, valſen Propheet der Turken. 35
Majores, een Eiland digt by *Moſambique*. 33
Malabar, een *Indiſe* Kuſt die ſig in verſcheide Kooninkrijke verdeeld. 41. De Vrouwen hebben daar verſcheide Mannen. 43
Malabarſe See-Roovers, verhangen ſig door honger, wel veertig te gelijk. 71
Manoel Peixote de Gama, Man van *Dona Franciſco Pereira*. 62
Manuel Furtado de Mendonça, Gouvernuur van *Daman*. 56, 60
Manuel Vas ſijn geſchiedenis. 74
Mangalor, een Stad van 't Kooninkrijk *Canara*.

Canara. 44
Maskate, een Stad in *Perſiën*, van de *Arabiers* ſeedert eenigen tijd ingenoomen. 51
Mauricius, een Eiland digt by't Eiland *Bourbon.* 23
Mecca, een Stad in *Arabiën.* 35
Meſa do Santo Officio, wat dat is. 83
Merinhos, of Duurwaarders van den *H. Dienſt.* 97
Mis en word nooit in de teegenwoordigheid der Gevangenen van den *H. Dienſt* bediend. 93
Miſtijſſen, en Half-Swarten worden tot het bewaaren van 't Fort *S. Jeronimus* digt by *Daman* niet vertrouwd. 54, 55
Mordechi, een gevaarlijke ſiekte, en in *Indiën* ſeer gemeen. 92
Moſambique, een Stad aan de Kuſt van *Africa*, de *Portugeeſen* toebehoorende; ſy haalen veel Goud van daar. 33
Moskeen, ſijn de Tempelen der *Mahometaanen.* 39
Mourmougon, een Fortres aan den ingang der Rivier van *Goa.* 47

O.

H. *Oliſel* word nooit aan de Sieken, in de Gevankenis van de *H. Dienſt* bediend. 93, 208
Onkunde, hoe groot de ſelve ook by ſeekere *Inquiſituurs* is 153

Y 160

Owidor do Crime, de Fiſcaal, hy houd my door order van den *H. Dienſt* vaſt. 64

P.

Pagooden, Tempelen der Heidenen. 39
Pandit, of *Indiaans* Geneesmeeſter. 62, 141
Parſis, een ſoort van Afgooden-Dienaars, die 't Vuur en de Son aanbidden. 40
Peeper word op *Malabar* in meenigte ingeſaameld. 43. dog de beſte, en ſchoonſte komt van *Canara*. 44
Peeten, men geeft'er aan de Gevangenen van den *H. Dienſt*, wanneer de *Geloofshandel* gevuurd word; wie die ſijn, en waar toe ſy dienen. 174
Penitentien, die van my vervuld moſten worden. 199
Pijnigen ſeer hard in de *Inquiſitie*. ibid.
Predicatien en worden'er nooit in de Gevankenis van den *H. Dienſt* gehoord. 93
Proceſſie van de *Inquiſitie*; des ſelfs beſchrijving. 174, 175
Procuruur der Gevangenen, Officier van den *H. Dienſt*. 94
Promotuur, Officier van den *H. Dienſt*, brengt eenige doodſchuldige gevolgen teegens my. 154
Pukaro, of Kroesjes van geſeegelde aarde, die 't Waater verkoelen, als men 't daar in laat ſtaan. 90

Rela-

R.

Relaçam, of Parlement tot *Goa*. 51. De *Relaçam*, of 't Parlement van de Allerheiligen-Baai, is 't eenigſte van geheel *Braſil*; men oordeeld daar, ſonder verder beroep al de ſtraf-ſchuldige ſaaken; en wanneer in de Burgerlijke, de ſommen der ſelver twee duuſend gulden bedraagen, mag men ſig daar van op 't Parment van *Liſſabon* beroepen. 231, 232

Renoceros, men vind die aan de *Caap de Bonne-Eſperance*. 23

Rijſt word op *Malabar* tweemaal 's Jaars ingeſaameld. 43. die van *Canara* is de beſte der Weereld. 44

Roode-See ſcheid *Aſiën* en *Africa*. 34

S.

Sacrament-dag, in wat tijd men de ſelve in *Indiën* vuurd. 163

Sante Maria, een Eiland digt by de Baai van *Antengil*. 28

Samarra, wat dit is. 169

Sambenito, wat dit is, en aan wie men de ſelve geeft. ibid. men wilde die niet aanneemen, als ik die naa de *Geloofs-handel* wilde weeder-geeven. 194

Sam Salvador is de Hoofd-ſtad van al de Steeden die de *Portugeeſen* in *Braſil* beſitten. 230, 231

Sand

Sand-banken, daar sij 'er aan de ingang van de *Allerheiligen-Baai*, die seer te mijden sijn. 229. als meede voor-aan in de Rivier van *Lissabon*. 241
Santa Casa, of Heilig-Huus, dus word het Huus van de *Inquisitie* genaamd; des selfs beschrijving. 88
Schildpadden, hoe men de selve bewaaren kan. 23, 24
Secretaris van den *H. Dienst* tot *Daman* op seekere Juffer verliefd. 61
Secretaris sijn plaats in de Regtbank. 84. maakt een geschrift van alle mijn Goederen. 86
Sevagi, *Indiaans* Vorst, wie die geweest is. 46
Sinte Catharina, de Hoofd-Kerk tot *Goa*. 88
Socotora, een Eiland by de Roode-See. 34
Stiltens, sijn moeyelijker als swaare stormen. 21
't Stilswijgen word in de *Inquisitie* seer naauw waargenoomen, anders loopt men gevaar van geslaagen te worden. 97

T.

Tanor, een Kooninkrijk in *Malabar*. 42
Terciera, een der Vlaamse Eilanden, daar op den Kooning *Don Alphonso* eenigen tijd gebannen is geweest. 238
Theatinen, haar kerk tot *Goa*. 49
Toovenaars, hoe de *Inquisitie* de selve straft. 116, 121

Trapor,

Trapor, een plaats in *Indiën* tuſſen *Baçaim*, en *Daman*. 54

V.

Viſapor, een Kooninkrijk in *Indiën*. 45

W.

Wagters, Bedienaaren van den *Heiligen Dienſt*; haar beeſigheid. 98
Walviſſen, in de *Allerheiligen-Baai* worden'er veel gevangen. 229, 230
Wijven der Heidenen verbranden haar ſelven met de Lijken van haar Mannen. 39, 40

E I N D E.

BIBLIOTECA
18
DEZ.
39
Nº DE REG 1792

Y 162

BIBLIOTECA
18
DEZ.
39